

יסודות בעבודה השם

קובץ מאמרים
לחג הפסח

קונטרס
יסודות בעבודת ה'
קובץ מאמרים
לחג הפסח

משיעורי הרה"ג
ר' אהרן רובינפלד
שליט"א
בעמח"ס
"תורת הקנינים"
"תורת המצוה"

יצא לאור:
ניסן תשפ"א

לכל עניני הקונטרס

להתקשר - באר"י:
050-4160886

ניו יארק:
845-239-7108

לאנדאן:
0798-4673724

אנטווערפן:
0485-683303

או באימייל
yesoidos@gmail.com

פתח דבר

בשמחה רבה אנו מגישים לפניכם קובץ מאמרים על ענייני חג הפסח מתוך שיעוריו הנפלאים של הגאון החסיד מורינו הרב רבי אהרן רובינפעלד שליט"א ראש ישיבת בעלזא בעיה"ק ירושלים תובב"א, הנודע בספריו 'תורת הקניינים' ו'תורת המצוה'.

תודה לקל יתברך כבר כמה שנים שאנחנו עוסקים להוציא לאור את הקונטרסים על ענייני המועדים להאיר את המח ולהכין את הלב הן לעיצומם של הימים טובים והן למצוות המתחדשות בכל יו"ט, וכדאיתא מחז"ל 'דעה קניית מה חסרת'. וב"ה התקבל בהתלהבות ובלהט קודש אצל גדולי ומאורי הדור שליט"א ואצל הרבה מבקשי השם.

והיות שזכינו להוציא לאור כמה קונטרסים על ענייני חג הפסח, ועל אף שכמה מאמרים לא יצא לאור עדיין, כגון על ענייני השבתת חמץ ואכילת מרור ועוד, אמרנו שמצוה הבאה לידך אל תחמיצנה, לאסוף ולקבץ יחד מה שיצא לאור כבר, ועוד חזון למועד להשלים את השאר בעזהשי"ת.

אנו תפילה שנזכה להמשיך בזיכוי הרבים ולהוציא בקרוב לאור עולם את כל השיעורים על כל המועדים, וכן סדרת השיעורים על ענייני שבת קודש, ועוד הרבה סדרות על עניינים יסודיים בעבודת השם, כאהבת ה', יראת ה', אמונה ובטחון, תפלה, ענוה, אמת, שמחה ועוד שאר מדות טובות.

ויה"ר שנזכה לחוג את חג הפסח הבא לקראתינו לשלו' כראוי וכנכון במח ובלב שמחים בבנין עיריך וששים בעבודתיך ונזכה לאכול מן הזבחים ומן הפסחים, ויקויים במהרה מאמר הכתוב 'ומלאה הארץ דעה את ה' וגו' בביאת משיח צדקינו במהרה בימינו אמן.

המערכת

תוכן המאמרים

- מאמר א** א
- א. גודל מעלת וקדושת "ליל התקדש חג" ב
- ב. גלות ויציאת מצרים בימים ההם, ובכל שנה ד
- ג. מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים ח
- ד. מצרים - 'גלות הדבור' ו'גלות הדעת' יא
- ה. למען תספר - "וידעתם כי אני ה'" יז
- מאמר ב** מה
- א. מהות חג הפסח כב
- ב. מעלת וקדושת המצה כו
- ג. עבודת האכילה בכלל ובפסח בפרט ל
- ד. קדושת המצה היפך מקליפת מצרים לד
- מאמר ג** מה
- א. משכו וקחו לכם מה
- ב. זכר לקרבן פסח נ
- ג. ופסחתי עליכם נד
- ד. קרבן פסח והמסתעף - סימני פיסוח ודילוג סג
- מאמר ד** סח
- א. ליל הסדר - ליל החירות סח
- ב. חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים ע
- ג. כולנו מסובים כ'בני מלכים' עד
- ד. ד' כוסות - רמז על ד' מלכויות עו
- ה. ענין ד' מלכויות - בנפש האדם פא
- ו. תוקף חשכות הגלות - ועוצם אור הגאולה פד
- ז. גאולת הנפש בכל שנה ושנה צא
- ח. גואלנו ה' צבאות שמו "קדוש ישראל" צד

- מאמר ה קב
- א. שביעי של פסח קב
- ב. כאילו הוא יצא ממצרים קז
- ג. מח ולב קי
- ד. כח הדעת קיג
- ה. פנימיות נס יציאת מצרים קיז
- ו. פנימיות נס קריעת ים סוף קכג

מאמר א

מצות "סיפור יציאת מצרים"

תוכן המאמר

- א. גודל מעלת וקדושת "ליל התקדש חג" ב
ב. גלות ויציאת מצרים בימים ההם, ובכל שנה ד
ג. מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים ח
ד. מצרים - 'גלות הדבור' ו'גלות הדעת' י
ה. למען תספר - 'וידעתם כי אני ה'" טז

פתיחה

עסוקים מאד, בהכנת שתי מצוות אלו
אכילת מצה והשבתת חמץ.

אמנם עוד חיוב נתחייבנו בליל
פסח, והוא מה שאמרו ז"ל 'חייב אדם
לראות את עצמו כאלו הוא יצא
ממצרים, שנאמר ואותנו הוציא משם,
לא את אבותינו בלבד גאל אלא אף
אותנו הוציא משם'. אכן על חיוב זה
לא נאמר שיוצאים ומקיימים ענין זה
על ידי הזכרת איזו מימרא בעלמא,
אלא בזה צריך בקושי רב לקיים
פשוטו כמשמעו "חייב אדם לראות
את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים".
אין מצוה זו כאפיית המצות שמעיקר
הדין כשר גם כשנעשה עם שהיות
מרוכות עד שיעור ח"י רגעים, אלא
מצוה זו טעונה הכנת הלב רבתי,
להכין את נפשו בהכנה דרבה, כדי
שיוכל להגיע לליל התקדש חג עם
תפיסה וידיעה ביסוד היו"ט, ולכל
הפחות באיזו תפיסה מועטת לפום
דרגא דליה. וכפי מה שעסוקים כלל

בחג הפסח הבא לקראתנו לשלום
ישנם כמה וכמה מצוות גדולות
ונעלות. ונקרא החג בתורה "חג
המצות" שמעקרי המצוות בחג הן
מצות "אכילת מצה" ומצות "השבתת
חמץ", והנה השי"ת הטביע בכלל
ישראל תשוקה מיוחדת באש שלהבת
קודש להכנת מצוות אלו. כנראה
בעליל שכלל ישראל נוהגים להתעסק
באפיית מצות בהידור רב, כאשר
רובם ככולם מחפשים להדר בזה
בכמה וכמה חומרות למיניהם. וכן
במצוות השבתת חמץ אע"פ
שמדאורייתא בכיטול בעלמא סגי,
וחז"ל תקנו גם לבדוק החמץ לאור
הנר בליל י"ד, ובשו"ע מובא עוד
מנהג לכבד הבית לפני הבדיקה,
ומכל מקום כבר נהגו כלל ישראל
לדורותיהם לעשות מהפכה בהכנת
הבית לפסח, שמאחרי פורים עוסקים
בטירחא מרובה בניקוי כל פינות
הבית מחמץ. עכ"פ כלל ישראל

להכין את מוחו ודעתו ולבו, בענין הנס הגדול והנשגב של יציאת מצרים כדי שכשיגיע ליל פסח, יהיה לו שייכות, ועכ"פ איזו נגיעה ולהרגיש ו"לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים".

ישראל בהכנת המצוות המעשיות של אכילת מצה, והשבתת חמץ. כן צריך איש הנלבב הנבון והחכם, לתת אל לבו להבין שכל שכן שפי כמה וכמה צריך איפוא לעסוק בהכנה דרבה

גודל מעלת וקדושת "ליל התקדש חג"

גדלות הלילה הזאת ניתן לראות גם ממה שהנביא שמדבר על השיר שלעתיד לבא בעת הגאולה השלימה, כתב (ישעי' ל, כט) "השיר יהיה לכם כליל התקדש חג" דהיינו שהשיר שלעתיד יהיה כעין השיר שהיה בליל פסח, בעת יציאתם ממצרים, הרי ששיר ליל פסח גבוה יותר משיר שנאמר לעתיד לבא.

ובל זה מפני שבלילה זו יש מהפכה ממשית, שהרי על לילה זו נאמר "לילה כיום יאיר", והיינו שכמו שהיה בלילה ההיא שבה יצאו ממצרים, כן הוא בכל שנה ושנה שלילה זו היא בבחינת יום, ודבר זה מורגש מאד במצוות שיש לנו בלילה זו, שהלא בדרך כלל מצוות עשה שהזמן גרמא כגון שופר לולב תפלין, מצוותם ביום ולא בלילה, וכן קריאת הלל מצוותה ביום כדאיתא ממזרח שמש עד מבואו מהולל שם ה'. משא"כ בלילה זו שכיון שלילה כיום יאיר, שייך הכל גם בלילה, מצוות

ליל התקדש חג 'כיום יאיר'

בשהיו מכינים את הכהן הגדול טרם הכנסו לפני ולפנים ביום הכיפורים, היו זקני בית דין אומרים לו 'דע לפני מי אתה נכנס, למקום אש להבת שלהבת', כדי שידע שנכנס למקום גבוה ונורא מאד, וכעין זה צריך כל איש ישראל להכין את עצמו לליל הקדוש והנשגב הזה, שישים אל לבו ודעתו שאין זה לילה פשוט כלל וכלל, הלילה הזה מקודש הוא ביותר, והוא גבוה למעלה למעלה ממש בבחינת 'אש להבת שלהבת', הלילה הזה נשגב מאד מבינת אנוש, הרי הוא גבוה הרבה מאד ממקום תפיסת האדם עלי אדמות, והרבה הכנות צריך האדם להכין את עצמו כדי שיזכה שיהא נדבק בו משהו באמת מן הלילה הזה כנפשו רוחו ונשמתו, בלילה הזה הרי בני ישראל במדריגה נעלית כזו כאילו אינם נמצאים בעולם הזה כלל, ולזה צריך להתכונן ולהכין את עצמו בהכנות רבות בלב רוח ונפש, ובחכמה בינה ודעת.

'אתכא דרחמנא סמכינן', אנו זוכים להכנס לפני ולפנים למקום 'אש להבת שלהבת'.

יום ט"ו - סיהרא בשלמותא

גם עצם יום ט"ו בחודש ניסן יש בזה דברים נשגבים, כי כן יסד המלך שיום וליל ט"ו של תשרי וניסן הם אמצעות השנה, והם שני יו"ט עקריים, כי בענינים רוחניים אמצע הדבר הוא עיקר הדבר, שאז סיהרא בשלימותא, והרי כלל ישראל משולים לירח, שאז הם בשלמות, וניסן חודש הראשון שראש לכל חדשים, וכן פסח הוא ראש לכל מועדות*.

ונגד יום ט"ו, תיקנו ט"ו סימנים בליל פסח 'קדש' 'ורחץ', וכו', שבהם עולים כבחמש עשרה 'שיר המעלות'. וגם אומרים בהגדה חמש עשרה דיינו ב'כמה מעלות טובות למקום עלינו', הכל לרמז על מעלות שעולים בהם למעלה למעלה, שעל ידם מגיע כל בן ישראל בליל פסח למדרגה גבוהה של שלימות הירח ביום ט"ו לחודש, שאז היא מקבלת אור השי"ת בשלימות.

אכילת מצוה, מצות אכילת מרור, וכן המצוות שהיו בזמן שביהמ"ק היה קיים, קרבן פסח, ומרור, וגם פסח מצרים, כל אלו היו דייקא בלילה, כל זה נובע ממה שלילה זו נקראת יום.

ידוע מה שמבואר בספה"ק שכל לילות השנה נקראות בחינת 'זאת' - נוקבא, ורק לילה זה נקראת בתורה "ואכלו את הבשר בלילה הזה" לשון זכר. וכן מרומז בהגדה ב'מעשה ברבי אליעזר וכו'". "והיו מספרים ביציאת מצרים כל 'אותו' הלילה" לשון זכר, וע"י ש'היו מספרים' מל' ספיר ויהלום, שהאירו כל אותו הלילה זכו ש'באו תלמידיהם ואמרו להם רבותינו הגיע זמן קר"ש של שחרית', זכו להארת קר"ש שלעתיד לבא.

עב"פ צריך לדעת שהקב"ה מכניסנו בלילה הזה למקום גבוה רם ונשא מאד, ובזמן שביהמ"ק היה קיים היינו יושבים על שולחן גבוה אתכא דמלכא ואוכלים קרבן פסח, ואף בזמן שאין ביהמ"ק קיים בעוה"ר נחשב שאנו אוכלים על שלחן המלך מלכו של עולם, כידוע מספה"ק, ויש לנו מצוות אפיקומן זכר לקרבן פסח, שאכילה זו נקראת

א. בדרך אגב בענין השוואת ניסן ותשרי, יש לציין רמז נורא המובא בספה"ק אמרי נועם, שידוע שצירוף הוי"ה השולט בחודש ניסן הוא היוצא מהפסוק "ישמחו ה'שמים ותגל ה'ארץ", שהוא שם הוי"ה כסדרו, וצירוף של חודש תשרי יוצא מסופי תיבות של הפסוק "וירא אתה שר'י פרעה", והנה גימטריא של שני פסוקים אלו עולה בשוה, הרי ששני חדשים אלו לקח השי"ת לחלקו שוה בשוה.

המצרים, יש סכנה להזכירם, [כידוע שהמכות במצרים היו ע"י שליחת כוחות אדירים מצד סט"א כדברי הרה"ק ר' שמשון מאוסטרופולא זי"ע באגרתו המפורסמת], וכיון שיש סכנה נוראה לומר עשר המכות כסדרן, שלא לעוררם, לכן שינה דוד המלך סדר הדברים, שעל ידי שמהפך הסדר, הצינורות שלהם מהופך ואינם יכולים להזיק, ואין לחשוש מפני הסכנה. ולכן גם היה ר' יהודה נותן בהם סימנים, שכשמלמדים התינוקות קודם הפסח המכות שלא כסדרם, היה ר' יהודה נותן סימן שבפסח צריך לומר כסדר הזה. אמנם עם כל זאת בליל פסח אנו מונים כולם כסדרן 'ואלו הן דם צפרדע' וכו', כיון שלילה זו משומר ממזיקים, ואף במה שאנו חוששים מלעשות בכל השנה, אין שום חשש בלילה הזה.

עב"פ זהו דבר ראשון שכל אחד צריך לדעת, שליל הסדר הוא לילה שהוא גבוה למעלה למעלה מה שאנו יכולים להשיג כלל. זהו הפתח הראשון שנכנסים בליל פסח למקום אש להבת שלהבת.

'ליל שמורים הוא לה'

ליל זה בחר השי"ת מששת ימי בראשית להיותה 'ליל שמורים הוא לה' לדורותם", להושיעם בו בכל דור ודור, וכמו שהפייטן מונה והולך בפיוט 'אז רוב נסים הפלאה בפסח', הרבה נסי השי"ת שנעשו בלילה זו במשך הדורות. ואת זה מכינים ב'צפון' השמירה של גאולה העתידה, ופותחים אז הדלת לאליהו הנביא, שעיי"ז ממשיכים 'ליל שמורים' לכל השנה.

בדרשות חתם סופר (ח"ב עמ' רמ"ז) כתב לרמז בדברי ר' יהודה שהיה נותן סימנים בעשר המכות "דצ"ך עד"ש באח"ב", דהנה דוד המלך ע"ה כשמנה המכות בספר תהלים (פרק ק"ה) לא מנאם כסדרם, אלא התחיל ב"שלח חשך ויחשך" ואח"כ אמר "הפך את מימיהם לדם וגו', שרץ ארצם צפרדעים בחדרי מלכיהם, אמר ויבא ערב כנים בכל גבולם, נתן גשמייהם ברד וגו' אמר ויבא ארבה וגו', ויך כל בכור בארצם ראשית לכל אונם", וכתב שהטעם הוא מפני שעשר המכות שהביא השי"ת על

גלות ויציאת מצרים בימים ההם, ובכל שנה

'חייב לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים', וצריך להתכוון לזה

בבר הקדמנו את החיוב הגדול של זה הלילה, והוא שכל אחד ואחד

ישראל. כפי שנוכחים לראות בכתבי האריז"ל ובספרי חסידות שבכל חלק מחלקי הסדר מושרשים ענינים גבוהים, וכגון המובא בשם האריז"ל בענין קטנות וגדלות ראשון, וקטנות וגדלות שני, ואף שאיננו מבינים כראוי הדברים הפנימיים הקדושים המובאים בדבריהם, מ"מ בשמיעה בעלמא סגי עכ"פ לדעת ולהבין שבעבודתינו בליל הסדר נעשה מכל פרט ופרט, ענינים רמים ונשגבים, שבזה יוצאים אנחנו ממצרים.

ולבן איתא בספה"ק ע"פ דברי האריז"ל בטעם הרחיצה לפני כרפס שאע"פ שבכל ימות השנה ישנם שאינם נוהגים להקפיד על נטילת ידים לדבר שטיבולו במשקה בכל השנה, מ"מ בליל פסח רוחצים, כיון שרחיצה זו היא כרחיצה וטבילה מטומאת מצרים, וכמו כן כל עניני הסדר מ'קדש' עד 'נרצה' הם סדר של יציאה ממצרים, אצל כאו"א.

תכלית הגלות ירידה לצורך עליה

אומרים בהגדה 'עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' משם ביד חזקה ובזרוע נטויה, ואלו לא הוציא ה' את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים', וידוע הקושיא למה היינו צריכים כלל להיות במצרים, ואף שבודאי אחרי שהיינו כבר בגלות, ודאי שמחה גדולה היא שיצאנו מהגלות, אבל אכתי אם כל

בשמחה והתרוממות הנפש, אך מובן מאליו ש'אתה חונן לאדם דעת' הוא דבר הראשון שצריך כדי לקיים הציווי כדבעי, והוא להתקשר לענין יציאת מצרים בימים ההם, מהות גלות מצרים והיציאה ממנה בימים ההם ובזמן הזה. וכמו שמצינו בעיקר מצות סיפור יציאת מצרים שהוא לפי דעתו של בן אביו מלמדו, כל אחד ואחד לפי מדרגת שכלו והבנתו, כן הוא לכל אחד גם כן, שלפי דעתו ושכלו שהוא יכול להבין צריך להיות אצלו ענין היציאה ממצרים.

'סדר ליל פסח' - סדר יציאה מגלות מצרים

הנה כמו שבליל פסח היתה גאולת ישראל, שנגאלו נשמות ישראל ממצרים, ברגע שהגיע עת הגאולה, כן חוזר ענין זה ונשנה בכל שנה ושנה, שבהגיע זמן הגאולה יוצאות נשמות ישראל מתוך הגלות, ולא עוד אלא דאיתא בחתם סופר שהגאולה החוזרת ונשנית בכל שנה, גבוהה בהרבה במעלתה על הגאולה שהיתה אז, שהרי אז היו עדיין ישראל בשפל המדרגה לפני קבלת התורה, ועתה ישראל הם כבר במדרגה יותר נעלית, וממילא גם היציאה ממצרים היא יותר נעלית וגבוהה ממה שהיה אז בעת היציאה בפועל ממצרים.

והנה כל ענין 'סדר ליל פסח' שאנו עורכים, הוא סדר של יציאה ממצרים המאירה בכל שנה ושנה אצל כל איש

וכל הענינים שהיו בשעת יציאת מצרים בפועל ממש, נשנה וחוזר בכל שנה ושנה אצל כל אחד בבחינת יציאת מצרים שלו.

מצרים - 'כור הברזל'

באלשיך הק' ובעבודת ישראל ובעוד ספרים הקדושים מבואר עומק דברי המשנה 'מתחיל בגנות ומסיים בשבח' ובגמרא שם שמתחילים לומר 'מתחילה עובדי ע"ז היו אבותינו ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו שנאמר כה אמר ה' אלקי אבותיכם בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם תרח אבי אברהם ואבי נחור ויעבדו אלהים אחרים, ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר... ואתן לו את יצחק, ואתן ליצחק את יעקב ואת עשו ... ויעקב ובניו ירדו מצרים."

וכתבו לבאר הדברים, שהירידה למצרים לא היתה על ידי מקרה, שמפני הרעב ירדו למצרים ואח"כ השתעבד בהם פרעה, אלא הירידה היתה בסדר מסודר מתחילה. וע"פ פנימיות התורה ידוע שזה היה מפני שמצרים היה מקום שהרבה חלקי הקדושה נתפזרו ונדחו שם ע"י חטא אדה"ר, וע"י חטאי דור הפלגה, דור אנוש ודור המבול, והאבות היו שלוחים נאמנים מאת השי"ת בתוך הבריאה לתקן חטאי דורות הקודמים, כידוע מענין עשרה דורות שמנח עד אברהם, עד שבא אברהם וקבל שכר כולם. ואברהם שהיה הראשון בתיקון

השמחה היא שיצאנו מהגלות, עדיין נשארת הקושיא, מדוע צריך גלות ויציאה מהגלות, הרי לכאורה היה טוב יותר שלא היתה גלות בכלל.

אמנם ידוע שהענין של גלות מצרים וגאולת מצרים אינם דברים פשוטים בלבד, אלא יש בהם ענינים פנימיים ונשגבים ביותר, כי מה שאמר הקב"ה לאברהם בשעה שכרת עמו ברית אהבה, בברית בין הבתרים, "ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם, ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", 'רכוש גדול', מרמז על חלקי הקדושה אשר היו אחוזים בתוך קליפת מצרים, שכלל ישראל זכו שבעלותם ממצרים שאבו אתם כל חלקי הקדושה האלו, ואילולי היו שם בגלות מצרים, לא היו זוכים לכל חלקי הקדושה האלו. (וזהו בנוסף לרכוש גדול כפשוטו ממש).

וזהו מה שאמר הקב"ה ליעקב אבינו בירידתו למצרים "אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה", שהשכינה תרד עמו למצרים, ובעלייתו יהיה גם עלה, שגם לשכינה הק' תהיה עליה לפי גודל הירידה, והעלייה תהיה במעלה יתירה ממה שהיה לולי הירידה למצרים, וזהו גם עלה שתעלה הרבה יותר ממה שהיתה קודם ירידתה.

הכתוב "והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול, ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים והשתחוו לה' בהר הקודש בירושלים", שרק אז ישובו כל הנדחים בארץ מצרים, וכדברי רז"ל הידועים בפסוק "וחמשים עלו בני מארץ מצרים" שרכים מאד מבני ישראל נשארו במצרים, ורק לעתיד לבא יהיה התיקון השלם של הנדחים בארץ מצרים.

ולבן כשמספרים בליל פסח את סיפור יציאת מצרים, 'מתחיל בגנות ומסיים בשבח', כיון שזוהי שלימות הסיפור, מבארים גם כן שורש הענין למה היו צריכים כלל לירידה למצרים, שהוא מפני ששבטי יה וכלל ישראל היו שלוחים נאמנים להיות כאבן שואבת לשאוב את כל חלקי הקדושה שהיו נאחזים שם במצרים. ואע"ג שהגיעו שם עד לדיוטא תחתונה והיו במצב של 'ולא יכלו להתמהמה', עם כל זה נשארו שבטי יה, וכמו שמפרש בספר שפת אמת בנוסח ההגדה 'ברוך שומר הבטחתו לישראל', שהקב"ה שמר הבטחתו שגם במקום 'ערות הארץ' שמלאך ושרף פחדו לרדת שם, וישראל יהיו במצב של "ואת ערום ועריה", עכ"ז ישארו קשורים בשורש הקדושה, והקב"ה 'חישב את הקץ' בדיוק כדי שתהיה עוד אפשרות 'לעשות' הגאולה כמה שאמר וכו'. ועל ידי זה

החטאים הלא נולדו אצל תרח, והוצרך לתקן חלקים לא טובים מזוהמא של תרח ודורות הקודמים, ובירר השי"ת שהחלקים הלא טובים שבו נפרדו ונכנסו לישמעאל, אמנם גם ביצחק היו עדיין אלו חלקים הצריכים בירור, ולכן ואתן ליצחק את יעקב ואת עשו, כאשר בעשו נפרדו ונכנסו החלקים הלא טובים, ונתברר יעקב לטוב והוא כבר היתה מטתו שלימה. אמנם אעפ"כ שוב נתערב אצלו פסולת ע"י לבן הארמי, שהתערבו זוהמא ע"י האמהות, ועל כן היו גם בהשבטי יה עירוב של חלקים לא טובים שהוצרכו לבירור. וכדאיתא בחתם סופר רמז נפלא בפסוק "ואתכם לקח מכור הברזל ממצרים", ששמות האמהות יוצאות מר"ת תיבת "ברזל", ב'להה ר'חל ז'לפה ל'אה, שמפני ש"ארמי אובד אבי" היו צריכים לרדת להצטרף בכור הברזל.

וינצלו את מצרים'

בני ישראל ירדו איפוא למצרים בשליחות נאמנה, ללקט חלקי הקדושה שנתפזרו שם, ולהעלות הרבה ניצוצות, והרבה נשמות קדושות שהגיעו למצרים שאילולי ירדו ישראל למצרים לא היו באים ח"ו לעולם לידי תיקון כלל. ואף גם בירידת ישראל למצרים עדיין לא תוקנו כולם ממש. והתיקון השלם יהיה רק לעתיד לבא במהרה, כמאמר

והגאולה ששניהם היו נצרכים יחדיו, ושוב לא קשה כלל מדוע היה צריך כלל שיהיה גלות.

כשם שעיקר גאולת מצרים חוזר ומאיר בכל שנה ושנה בליל התקדש חג, כמו כן ענין זה מאיר בפרטות אצל כל אחד ואחד, שהרבה חלקי הקדושה טמונים בנפשו הבהמית, והם נמצאים במיצר שלו בעצמו, כמו שהיו טמונים חלקי הקדושה במצרים, ובליל פסח בעת העלייה הגדולה של סיהרא בשלמותה, ט"ו המעלות של סדר ליל הפסח, כל אחד עולה בגרם המעלות האלו ויושב אצל שולחן גבוה, ומתעוררים אצלו חלקי הקדושה שהיו חבויים וטמונים מקודם לכן.

היה יכול להיות 'ואנכי אעלך גם עלה' כאמור.

ועלייה זו מדיוטא התחתונה עד מעלה העליונה היתה בליל פסח, שעלו משער המ"ט שבטומאה עד למעלה במ"ט שערי הקדושה, וזה ע"י שהיתה הגאולה בתוקף ובחוזק יד, ביד חזקה ובזרוע נטויה, שעל ידי זה העלו אתם ניצוצות הקדושה כמרומז בכתוב "בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה ועתה שמך ה"א ככוכבי השמים לרב", ולכן גם נולדו ששה בכרס אחד כדי שכל חלקי הקדושה שבמצרים יהיו נשאבים לכלל ישראל, עד שביציאתם כתיב "וינצלו את מצרים", שנתרוקנה מצרים מחלקי הקדושה שהיו בה. וזהו ענין הגלות

מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים

יום ולילה בימות השנה, היא מצוה שרשית שכל מצוות ליל הסדר סוכבות והולכות ותלויות עליה, כמו שאומרים על מצוות מצה ומרור, שמצות הסיפור שייכת אליהם, 'בעבור זה - לא אמרתי אלא בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך', ולכן גם המצה נקראת 'לחם עוני' - שעונין עליו דברים הרבה. וכן ד' הכוסות נתקנו על סדר ההגדה הסעודה וההלל,

עד כאן דברנו בכללות בענין ליל הסדר ליל יציאת מצרים. עתה הבא נבא לבאר ענין אחד מכל הענינים הנשגבים של ליל פסח, והוא ענין "מצוות סיפור יציאת מצרים".

חוט השדרה של כל מצוות הלילה "מצוות סיפור יציאת מצרים" המיוחדת בלילה הזו, בנוסף על מצות זכירת יציאת מצרים שמקיימים בכל

משעבוד לגאולה. ובזה ביאר מדוע אין מברכים ברכה מיוחדת על מצות סיפור יציאת מצרים 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו על סיפור יציאת מצרים', דיש שכתבו בזה שהברכה היא מה שמברכים אחר גמר ההגדה ברכת 'אשר גאלנו וגאל את אבותינו', אמנם לכאורה מדוע אין מברכים עליה עובר לעשייתן כתיקון חז"ל בכל ברכת המצוות, וכתב החת"ס שהוא כדוגמת טבילת גר שמברך רק אחר הטבילה מפני שלפניה עדיין אינו יכול לומר 'אשר קדשנו', כיון שעדיין לא חל עליו חיוב מצוות. כמו כן בליל הסדר בתחילת הסיפור אנחנו עדיין כעבדים בתוך מצרים, ממילא לא שייך לומר אז 'אשר קדשנו' דעבדי פרעה אנחנו, ורק אחר גמר ההגדה כבר יוצאים אנו ממצרים, ונעשים עבדי ה' ויכולים לקבל עול מלכות שמים, אז שייך כבר לברך ברכה זו, ולכן מברכין אז ברכת אשר גאלנו. וכתב עוד דלכן חוצים את המצה לפני ההגדה, מפני שעתה הוא מתנהג עדיין כמו גוי שאינו מברך לפני אכילתו, אלא בוצע ואוכל.

ולפי"ז הרי פשוט שלפי גודל הדבקות, האמונה והבטחון, ההתחזקות ועריבות ונעימות שהוא משקיע בכוחותיו בסיפור יציאת מצרים בלילה, ולפי הפירושים שמשיג בשעת ההגדה, לפיהם ישוב גאולתו ויצא.

סיפור יציאת מצרים הוא איפוא כחוט השדרה העוברת דרך כל מצוות הלילה.

והנה בפשטות ענין מצוה זו הוא להודות ולשבח ולהכיר טובה על הנסים הגדולים שעשה עמנו הקב"ה בהוציאנו ממצרים, וכדמצינו בגמ' (פסחים קט"ז) 'אמר ליה רב נחמן לדרו עבדיה עבדא דמפיק ליה מריה לחירות ויהיב ליה כספא ודהבא מאי בעי למימר ליה, אמר ליה בעי לאודווי ולשבוחי, א"ל פטרתן מלומר מה נשתנה', הרי שסיפור יציאת מצרים היא ענין הודאה כעבד שרבו שחררו מעבדות לחירות.

יציאה ממצרים - ע"י הסיפור עצמו

אמנם ידוע שחוקי מעצם קיום המצוה, מתעוררים על ידי סיפור יציאת מצרים כחות רוחניים עצומים, ומתגלים אורות נעלמים מכחות הקדושה, המאירים ומתפשטים בנפשות כלל ישראל.

בדרשות חתם סופר כתב שהיציאה ממצרים החוזרת ונשנית בכל שנה ושנה מתעוררת ונעשית בפועל ע"י הסיפור ביציאת מצרים, והיינו דכשמתחילים לערוך את הסדר עדיין נמצאים כביכול בתוך גלות מצרים, ורק במשך אמירת ההגדה וקיום מצוות סיפור יציאת מצרים, אז נושעים מן הגלות ויוצאים לחרות

ממנו איכה אוכל להורישם, לא תירא מהם, זכור תזכור את אשר עשה ה' א לפרעה ולכל מצרים", שאף כשיש ממה לפחד מן הגוים הרבים האלה, נותנת לנו התורה עצה טובה שאף על פי כן 'לא תירא מהם', ומהו העצה, 'זכור תזכור את אשר עשה ה' אלוקיך לפרעה ולכל מצרים', שנאמר ונזכיר בפה מלא את הנסים ונפלאות שעשה ה' לפרעה ולכל מצרים, וע"י הסיפור של יציאת מצרים ימשך כח לנצח את 'הגוים הרבים האלה'. וכן הזכירו ענין זה בהרבה ספח"ק, ופשוט שדבר זה הוא בין בגשמיות ובין ברוחניות, שהסיפור עצמו בכחו להמשיך ישועה וגאולה.

וזה מרומז בנוסח ההגדה ב'מעשה בר' אליעזר' והתנאים ש'היו מספרים ביציאת מצרים בכל אותה הלילה', שהכניסו קדושה והארה ספיר ויהלום בכל הלילה.

אך כל זה הוא בכללות מה שנעשה על ידי סיפור יציאת מצרים.

אמנם נוסף על כך והיא העיקר הנוגע לאדם הפרטי, והיא הקדושה הגדולה שהאדם ממשך על עצמו ע"י הסיפור, והוא ענין עמוק, שיש להרחיב בזה הדברים.

'כדין אתוסף הילא וגבורתא כד משבחין גבורתיה'

כמו כן ידוע דברי הזוה"ק [שאומרים בהתחלת 'מגיד'] ש'ביה שעתא כניש קודשא בריך הוא לכל פמליא דיליה, אמר לון זילו ושמעו ספורא דשבחא דילי דקא משתעו בני וחדאן בפורקנא, כדין כולהו מתכנשין ואתיין ומתחברן בהדייהו דישראל, ושמעין ספורא דשבחא דקא חדאן בחדוא דפורקנא דמאריהון. כדין אתיין [המלאכים] ואודאן ליה לקודשא בריך הוא על כל אינון נסין וגבורן, ואודאן ליה על עמא קדישא דאית ליה בארעא דחדאן בחדוא דפורקנא דמאריהון. כדין אתוסף ליה חילא וגבורתא לעילא, וישראל בהוא ספורא יהבי חילא למאריהון כמלכא דאתוסף ליה חילא וגבורתא כד משבחין גבורתיה ואודאן ליה, וכלהו דחלין מקמיה ואסתלק יקריה על כולהו'. דהיינו שמתעוררת ענין של "תנו עז לאלקים" בשעת הסיפור, שישראל נותנים כח לכל פמליא של מעלה ע"י סיפורי הנסים בשמחה ובחדוה שמספרים בזה הלילה.

המשכת ישועות על ישראל על ידי הסיפור

בספר בינה לעתים כתב על הפסוק "כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה

ד

מצרים - 'גלות הדבור' ו'גלות הדעת'

תלויה היא במדרגתם של ישראל, כמאה"כ "לך רד" (שמות לב, ז. עי' רש"י שם), ואף שמשה רבינו לא היה שקוע במצרים, עם כל זה היה בו ענין 'אני ערל שפתים' כדוגמת כלל ישראל שדיבורם היה בגלות. ומבאר שזוהי הכוונה בדברי הזוה"ק פר' וארא על הפסוק "הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתים" שאף שכבר ענה לו השי"ת על זה "מי שם פה לאלם ... הלא אני ה'" וגו', מ"מ טען משרע"ה שוב ואני ערל שפתים, שכוונת משרע"ה היתה שדיבורו היא בגלות². וכתב ר' צדוק הפירוש בזוה"ק, שכיון שאז נפלו כלל ישראל ממדרגתם אחר שביטל פרעה מהם שכיתת השבת שהיתה להם עד אז, שבזה נפלה גלות הדיבור יותר, וכתוצאה מזה נעשה משה רבינו שוב פעם ערל שפתים, ואף שכבר קיבל

'גלות הדיבור' או 'גלות הדעת' הנה ידועים דברי זוה"ק (ח"ב כה, ב) המובא בספה"ק שגלות מצרים היתה גלות הדיבור, שהדיבור היה בגלות. וכמה וכמה רמזים נאמרו בספה"ק בענין גלות הדיבור שהיה במצרים. בדברי האר"י הק' זי"ע מבואר ששם החג "פסח" נוטריקון 'פה-סח', לרמז שבגלות מצרים לא היה הפה יכול לשוחח דיבורי קדושה, ורק ביציאת מצרים יצא הדיבור מן הגלות ונעשה פה סח. והרה"ק מרופשיץ זי"ע כתב שזה רמוז בשם פרעה שנוטריקון 'פה-רע', שהיה הפה בגלות מוכנע תחתיו.

בספרי הרה"ק ר' צדוק זי"ע כתב שמה שמשה רבינו ע"ה היה ערל שפתים, הוא מפני גלות הדיבור של כלל ישראל, שמדרגת משה רבינו

ב. ז"ל הזוה"ק: תא חזי, כתיב הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתים, מאי ואני ערל שפתים, והא בקדמיתא כתיב (שמות ד י) לא איש דברים אנכי וגו', כי כבד פה וכבד לשון אנכי, וקודשא בריך הוא הא אותיב ליה מי שם פה לאדם וגו', והוא אמר ואנכי אהיה עם פיך, סלקא דעתך דלא הוה כן, והשתא אמר ואני ערל שפתים, אי הכי אן הוא מלה דאבטח ליה קודשא בריך הוא בקדמיתא. אלא רזא איהו, משה קלא, ודבור דאיהו מלה דיליה הוה בגלותא, והוה איהו אטיס לפרשא מלין, ובגין דא אמר ואיך ישמעני פרעה, בעוד דמלה דילי איהי בגלותא דיליה, דהא לית לי מלה, הא אנא קלא מלה גרע דאיהי בגלותא, ועל דא שתף קודשא בריך הוא לאהרן בהדיה. תא חזי, כל זמנא דדבור הוה בגלותא קלא אסתלק מניה, ומלה הוה אטיס בלא קול, כד אתא משה אתא קול, ומשה הוה קול בלא מלה בגין דהוה בגלותא, וכל זמנא דדבור הוה בגלותא משה אזיל קלא בלא דבור. והכי אזיל עד דקריבו לטורא דסיני ואתיהיבת אורייתא וכו'.

הקב"ה ד' מדרגות, דומם צומח חי ומדבר, והיינו דהגדרת ההבדל בין הבהמה להאדם מתבטאת במה שהבהמה היא רק 'חי', ולעומת זה נוסף עליה האדם שהוא גם 'מדבר'.

אמנם לכאורה כפשוטו אין זה מובן, וכי חוש הדיבור בלבד היא היא הבדל בין האדם לבין הבהמה, וחוזק מזה האדם שוה לבהמה, הרי זה רק הבדל הטפל, לעומת ההבדל העיקרי הגדול והנעלה שביניהם והוא "הדעת", שהבהמה אין לה דעת, ולאדם יש דעה והשכל. וכן צ"ב דבר זה במה שמתורגם על הפסוק "ויהי האדם לנפש חיה" ויהי האדם לרוח ממללא', שמזה ג"כ נראה שזהו עיקר האדם, הדיבור. וכן רואים כן אצל עובר שבמעיי אמו שיש לו כל אברי האדם, ומחו ולבו חיים וקיימים כמו באדם השלם, ועל הכל עדיין אינו אדם כלל, שהרי עדיין איננו מדבר.

אמנם האמת היא שהדעת והדיבור הם שני דברים הקשורים ותלויים זה בזה, וכן אומרים בתפלה 'הדעה והדיבור לחי עולמים', שהדעת והדיבור כרוכים יחד. והאמת שכן כתב רש"י בפסוק ויהי האדם לנפש חיה, וזה לשונו: "אף בהמה וחיה נקראו נפש חיה, אך זו של אדם חיה שבכולן שנתוסף בו דעה ודבור", הרי לנו מדברי רש"י שהדעה והדיבור יחדיו כלולים להיותם המבדילים בין האדם לבהמה.

מענה על היותו ערל שפתים, אבל אז נתעורר אצלו עוד פעם ערלת שפתים ולכן התאונן עוד פעם, שהדיבור הוא בגלות. וזה הי' עד מתן תורה שאז יצא הדיבור לגמרי לחרות.

אמנם לעומת זה מצינו בדברי האריז"ל ושאר ספה"ק שהאריכו לבאר שגלות מצרים היתה 'גלות הדעת', וכמו שמבואר בפסוקים רבים "וידעתם כי אני ה'", "למען תדע כי אין כמוני בכל הארץ", שעד אז היו ישראל בגלות הדעת. ובצאתם ממצרים נגאלה דעתם, והגיעו לדעת השלימה לדעת את ה', ויש להבין הקשר שבין 'גלות הדעת' ל'גלות הדיבור'.

יסוד מעלת האדם על בע"ח "הדעה והדיבור"

אך לבאר הדברים שומה עלינו להרחיב בזה קצת מהו ענין גלות הדיבור, ומה באמת כוונת הדברים שהדיבור היתה בגלות.

הנה ענינו של "דיבור", כפשוטו מתפרש שהוא מה שכל אדם יש לו בפיו כח הדיבור להוציא מילים בפיו, והוא מה שנראה כלפי חוץ שכל אדם יש לו חוש לדבר, ועל זה כמעט לא מצוי אדם אילם שאינו מדבר. אמנם כשמתבוננים בדבר ויורדים לעומקם של דברים, הדבר מקבל משמעות אחרת לגמרי, והוא דהנה ברא

ולקבל על עצמו איזו קבלה טובה, אבל עדיין אין הדבר גמור בדעתו בחזקה, והוא מרגיש שנפשו עדיין אינה מוכנה לעמוד בדבר זה. אמנם אם יוציא הדברים בפיו, זה ישפיע על פנימיות נפשו גם כן, שיגיע אל הדבר ביתר החלטיות, עד שיוכל לעמוד בזה, וזהו 'בפיך' שע"י הפה שיוציא הדברים בפיו, יגיע ליובלבכך לעשותו'. וזהו מה שרמזו רז"ל 'השמע לאזנך מה שאתה מוציא בפיך'.

והרה"ק ר' צדוק זי"ע מבאר הפסוק (משלי י, לב), "שפתי צדיק ידעון רצון", שיש אדם שלא נתברר אצלו בכירור אצלו מהות רצונו הפנימי, אמנם ע"י "שפתי צדיק" שיוציא בשפתיו הדברים, על ידי זה יבוא ל"ידעון רצון" שבא לבהירות הרצון.

ב' בלימוד התורה דרשו חז"ל (עירובין נד.) מהפסוק "כי חיים הם למוצאיהם" - 'למוצאיהם בפה', שחיות לימוד התורה באה ע"י הדיבור וההוצאה בפה, ואף אדם שיש לו רצון ללמוד התורה"ק, מ"מ אינו דומה חיות הלימוד הבאה ע"י הפה המשפיע על הדעת, ללימוד בלא הוצאת הפה, שהלימוד בהוצאת פיו מולידה חיות וחיים אצל האדם. וזה נראה בחוש, שהלומד בעיון התורה במחשבה בלבד, אין החיות נראית אצלו כ"כ, ורק כשמתחיל ללמוד

דיבור - גילוי הדעת הפנימי כלפי חוץ וישנם כמה דרכים איך להעמיד על מכונו קשר זה בין הדעה והדיבור. ראשית שענין הדיבור הוא שאחר שהאדם יש לו אוצר של ידיעות בתוך מוחו ולבו, ברא השי"ת את ענין הדיבור, שענינו שיוכל האדם לגלות את דעתו וידיעותיו כלפי הזולת גם כן, ולא ישארו טמונים אצלו, הרי שעל ידי הדיבור האדם מוציא את דעתו החוצה שתתגלה דעתו לאחרים גם כן.

ובענין זה הוא מה שמצינו דיבור כלפי מעלה, כנאמר "בדבר ה' שמים נעשו", והלא 'אין לו גוף ולא ישיגוהו משיגי גוף', ואיך שייך אצלו ית' כלל ענין דיבור. אמנם לפי האמור שענין גילוי הפנימיות הוא ענין הדיבור, זהו איפוא הדיבור המוזכר גם אצל הקב"ה.

הדיבור - משפיע על הדעת

אמנם בנוסף על כך יש קשר בין דיבור לדעת באופן הפוך גם כן, שהדיבור משפיע על הדעת, כי כן הטביע הקב"ה בבריאה שהדיבור יש לו כח השפעה על הדעת, וגם דבר זה מצינו בכמה ענינים ואופנים.

א' הנה כתוב "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו" ומבואר בספה"ק ביאור הענין שלפעמים האדם חושב בדעתו לעשות דבר להתנהג איזה מנהג טוב,

והדעת, הן מצד שהדעת הפנימית והנעלמת נגלית על ידי שמתלבשת בכח הדיבור, ולכן תינוק אע"פ שכשנולד יש לו מיד פה, מכל מקום אינו יכול לדבר, ורק כעבור זמן לפי הדעת שמקבל הוא מתחיל לדבר, ואז כבר יכול להוציא דעתו על ידי פיו, וכמה שגדל יותר נעשו דיבוריו חשובים יותר לפי הדעת שיש לו. וכן מצינו בלשון חז"ל 'קטן היודע לדבר', שדיבור תלויה בדעתו - יודע לדבר, שדעתו יוצאת לאורה על ידי דיבורו, והוא מפני שהדיבור הוא לבוש הדעת.

וכן לאידך גיסא שכח הדיבור מתלבש בתוך הדעת, והוא מעוררו ומחזקו, ולכן מצינו שהדיבור יכול לעורר הבכיה אצל האדם, כדאיתא בשבת (דף קנ"ג.) על ענין ההספד 'אחים בהספידא דהתם קאימנא', שעצם הדיבור בדיבורי הספד מעוררים הדעת ונתעורר לבכיה, וכן כתוב "לספוד לשרה" ואח"כ "ולבכותה", שאחר אמירת הדיבורים נקבעים הדברים הרבה יותר ויוצאים מעומק נפש האדם להתגלות בלבו.

וכן הוא גם בבכיה של שמחה ושל דבקות ה', שמצוי אצל המתפללים בכוונה, שבשעת התפלה זולגים עיניו דמעות', כמו שכתב הט"ז בהלכות שבת (סי' רפ"ח סק"ב), וז"ל: דאיתא באגדה שמצאו תלמידיו של ר' עקיבא שהיה בוכה בשבת,

כפיו, אז לימודו נעשית בחיות גדול ובתשוקה יתירה.

ג' עוד ראינו דבר זה גם בהרבה ענינים בהלכה, שהרי קי"ל (קידושין נ.) 'דברים שבלב אינם דברים', ולכן אם התנו בני אדם דבר ולא הוציאו בפה תנאי אחד, אין לתנאי ההוא תוקף, אף שנאמן לומר שחשב עליה, עם כל זה אין למחשבה לבדה תוקף, וגם אצל האדם עצמו אין לדבר תוקף עד שיוציאם בפיו.

ד' בכל פרשת נדרים מבואר במפרשים ש"איש כי ידר נדר לה'", "ככל היוצא מפיו יעשה" שכשאדם רוצה לקבל ע"ע גדר לא לאכול בשר וכדו', עצה יעוצה לו שיוציאם בפה כ'קונם בשר זה עלי', או 'אשכים ואשנה פרק זה', אז יתקבל אצלו הדבר במשנה תוקף, ותהיה אצלו החלטה גמורה. כלומר, הפה הוא הקובע את תוקף דעת האדם.

ה' גם בשו"ע נפסק כסימן לשיכור האסור להתפלל הוא אם 'מדבר לפני המלך', שאם יכול לצמצם דעתו לדבר בפני המלך רואים מזה שדעתו שפויה. הרי גם בזה רואים שהדיבור ודעת תלויין זה בזה.

והנה ענין זה אינו נרגש כל כך אצל האדם שיש איזה יתרון מעלה מצד הנפש, במה שיש לו כח הדיבור, מכל מקום המתבונן יראה בעליל, שהדיבור הוא אחד מכוחות הנפש

שאת גוף האדם אפשר למשוך, אבל עצם האדם שהוא נשמתו לא נד כלל, ורק בדברים שייכת קיחה, שכשמדברים אל מחו ודעתו בזה לוקחים אותו ומושכים את דעתו ולבו.

אך ביותר ישנה השפעה זו אצל האדם בינו לבין עצמו, שיש בכח הדיבור השפעה עצומה על עצמו על פנימיות נפשו ורוחו, שכשהאדם מרגיש על עצמו איזו חולשה ברוחניות, אם יתחיל להתאמץ בכח פיו, ללמוד תורה ולהתפלל, או ילמוד בתשוקה איזה ספר חסידי או ספר מוסר, אז בכח הפה יעלה בחזרה את כח הדעת שבו, לעשותה דעת שלימה, ויצאו ההרגשים הפנימיים הנעלים והקדושים ביתר שאת ויתר עוז בבחינת "נפשי יצאה בדברו", "ואשפוך את נפשי לפני ה'", ועל ידי זה תתעלה חמימות לבו, "חם לבי בקרבי, בהגיגי תבער אש", על ידי מה, על ידי "דברתי בלשוני".

כל זה הוא בכח הפה, שהפה הוא מחובר ומקושר עם הדעת הפנימי.

ולכן מכוונים ברית המעורר וברית הלשון זה כנגד זה, מפני ששניהם הם מהמשפיעים, ובשניהם צריך לדעת להשפיע במקום הנכון, ועל כן אמרו צדיקים זי"ע שהנזהר ב"לא יחל דברו", יתקיים אצלו "ככל היוצא מפיו יעשה" הקב"ה, מפני שלא חילל דיבורו לשוא.

ואמר עונג יש לי. ונ"ל דהיינו שמרוב דבקותו בהקב"ה זולגים עיניו דמעות, שכן מצינו בר' עקיבא בזוהר חדש שהיה בוכה מאוד באמרו שיר השירים באשר ידע היכן הדברים מגיעים. וכן הוא מצוי במתפללים בכוונה. עכ"ל. ובכיה זו באה אף בלי שתתחדש שום דבר עכשיו, אלא ע"י הדיבור יוצאת הדבקות הפנימית האמיתית כלפי חוץ בהתגלות לבו.

הדיבור - כח המשפיע על רצון הפנימי של אחרים, ושלו עצמו

כח נוסף מצינו אצל "דיבור", שלא זו בלבד שהדיבור מוציא את הדעת אל הגילוי, אלא בכח הדיבור גם להשפיע על שורש הדעת, על פנימיות האדם על רצונו הפנימי, בין על אחרים ובין על עצמו.

ויש בזה שני סוגים של השפעה. דהנה יש השפעה בכח, כמאמר שלמה "דבר מלך שלטון" ששליטת מלך היא ע"י דיבוריו, שיראים מדבר המלך, הרי שיש בכח הדיבור להשפיע יראה לעבור על ציוויו ודיבוריו. ב' נוסף על זה יש בכח הדיבור לעורר רצון אצל אחרים, וכדאיתא בחתם סופר לפרש דברי רש"י על הפסוק קח את אהרן, וכן קח את הלויים, שפירש משכהו בדברים, שזה מפני שעל העברת חפץ ממקום למקום אחר שייך לומר קיחה, אבל על העברת אדם ממקום למקום, אין שייך שם קיחה, שאע"פ

'מדבר', שבו נתגלה הדעת וההשפעה שבו.

מצרים - גלות הדיבור וגלות הדעת
ענין זה שביארנו בענין הדיבור, כשבני ישראל היו במצרים היה זה בגלות, שלא היה להם אותו כח שדיבורי תורה ותפלה יהיו משפיעים על האדם הן על עצמו והן על אחרים, שלא היה אצלם דבר זה שאף שאדם נמצא בשפל המצב יכול הוא להתרומם ע"י שיתחיל לומר בפיו דיבורי תורה ותפלה, 'בפיך' ועי"ז 'בלבך לעשותו', שדעתו תרומם, ואף אם הדעת אינה בשלמות גמורה, תתהפך להיות דעת שלימה. שאם לא היה הדיבור בגלות יתכן שהיו יכולים לעמוד על עמדם ולא היו נשקעים כ"כ בגלות, שע"י כח הדיבור היו יכולים להחזיק עצמם בגלות, אם זה בדבורי התלמידי חכמים המשפיעים, שהיו אחרים נשפעים על ידיהם לטוב, אם זה בדיבורי כל אחד ואחד לעצמו כמו שנתבאר. וזה היה מפני שפרעה ינק מכח הדיבור, ולכן היו ישראל בגלות הדיבור אצלו.

דבר זה רמזו צדיקים זי"ע במה שבכל התפלות שהתפללו בני ישראל במצרים לא מוזכר שהתפללו כדבעי, שכתוב רק "ויאנחו", "ויזעקו" ו"ויצעקו", ולא 'ויתפללו' או 'ויאמרו', שלא היה אז בכחם לבקש כדבר בן אל אביו, ולא יכלו להתפלל כמו שבן שופך את נפשו ולבו לפני

כמה וכמה ענינים מצינו שעיקרם הוא בפה בדיבור, ישראל אין כחם אלא בפה, ענין תפילה בפה, שהדיבורים אלו כח רב להם מאד. וכן הזהירו רבותינו זי"ע שפה האדם היא כמו כלי שרת. וכן ביכלתו של אדם לומר 'הרי זה הקדש' ומיד תהיה הבהמה קדושה בקדושת הגוף.

ובן כתבו בספרים הקדושים לרמז בפסוק "עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו", שעל ידי סיפור שבחי המקום בפה, שעם ישראל מהללים ומשבחים להקב"ה, בזה בני ישראל ממשיכים כח ואור אל כל היצירה, ע"י אמירת "הללו את ה' מן השמים הללוהו במרומים, הללוהו כל מלאכיו, הללוהו כל צבאיו, הללוהו שמש וירח" וגו', הרי מכניסים כח בבריאה שיצרת', שבפה יש כח ההמשכה שיכול להמשיך הרבה ע"י כח הדיבור שבו, וזה הטביע השי"ת בפיות עמו בית ישראל, שעל ידי "תהלת ה' ידבר פי" יהיה "ויברך כל בשר שם קדשו לעולם ועד", יומשכו כל בשר אחר השי"ת.

הרי שהחילוק שבין הבהמה והאדם הוא הדעת, והוא ניכר ומתגלה וגם מתעורר ע"י הדיבור, אבל אין הכוונה להדיבור עצמו, אלא לכל ההשפעות הנשפעות ע"י הדיבור שהוא גילוי הדעת. ולכן הבהמה הגדר כ'חי' מוסיף עליו האדם שהוא

שלשה צינורות היורדים מן הגרון, והוא קנה, וושט, וורידים. שעל ידיהם היתה לו אחיזה באחוריים דמיצר הגרון, שעל ידי זה היה ענין הדיבור המורה על דבר המקשר הדעת עם הלב, אחוז אצל פרעה, וממילא היה כל ענין הדיבור הנ"ל בגלות. והיינו שלכל דיבור יש מיצר, אבל יש מיצר דקדושה, ופרעה עשה לדיבור מיצר דקליפה, מפני אחיזתו בעורף שהוא אחוריים של מיצר הגרון, ולכן הפריע לקשר שבין כלי המח אל הלב, ולכן היה הדיבור בגלות. וממילא לא יכלו ישראל שבאותו הדור להשפיע על עצמם ולהתחזק בכח דיבורי פה כנ"ל. וכל פנייתם אל ה' להושיעם מצרתם היה רק בבחינת 'ויצעקו' 'ויאנחו' שהוא ענין 'קול' בעלמא בלא 'דיבור' המשפיע בכחו על נפש האדם ועל פנימיות רצונו.

אביו, כי הרי ישנם הרבה סוגי תפלה, 'בקשה', 'רינה', 'תחינה', 'חינוך' ועוד, והם יכלו רק להוציא קולות צעקה, ולא יותר.

ונבאר הדבר בתוספת הסבר ע"פ המבואר בספה"ק, שהמוחין שבאדם - חכמה בינה ודעת הם בראש, ובלבו טמונים המדות, וביניהם יש הצוואר שהוא המקום הכי צר בגוף האדם, ונקרא 'מיצר הגרון', כלומר הקשר איך הדעת פועלת על המדות הוא על ידי מיצר הגרון. ומקום הזה מתחלק לשני חלקים, שיש חלק הפנים שבה ויש חלק האחורים שבמיצר הגרון. פרעה מלשון עורף, שהיתה לו יניקה ממקום הזה. וגרון בגי' חרן עה"כ, ושם היא עיקר יניקת פרעה, והיה לו שלשה שרים, שר האופים שר המשקים שר הטבחים, המרמזים על

למען תספר - "וידעתם כי אני ה'"

אלוקיך המעלך מארץ מצרים הרחב פיך ואמלאהו", שבשעת יציאת מצרים נעשה הרחבת הפה - פה-סח, היפך מיצר הגרון ופה-רע, וממילא 'ואמלאהו' שהקב"ה משפיע על ידי זה כל טוב ברוחניות וגשמיות.

בספה"ק בני יששכר מבאר בזה דברי ספר היצירה על חודש ניסן

המעלך מארץ מצרים - הרחב פיך ואמלאהו

אמנם כשהגיע זמן גאולת ישראל ממצרים, היתה הגאולה על הדיבור, שענין הדיבור יצא לחירות, ששוב יכלו לעשות חיל בדיבורים קדושים, להמשיך על עצמם כל טוב על ידי הדיבור, וזהו שאמר הכתוב "אנכי ה'

שזיהי אכן ענין היציאה ממש, על ידי "והגדת לבנך" - שהוא מלשון המשכה, מעכשיו אפשר להמשיך על עצמם ועל נפשם ועל נפש זרעם על ידי כח הדיבור, את הדעת, לדעת כי ה' הוא האלוקים, ולרומם את נפשם מאד על ידי זה, וכמ"ש ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתתי בם "וידעתם כי אני ה'" - שתוכלו כבר לדבר, והדיבור בסיפור נסים ונפלאות של גאולת מצרים כבר יפעל פעולתו הגדולה על הדעת להגיע למדריגה הגדולה והנשגבה של "וידעתם כי אני ה'".

ועל כן מצותה להאמר דרך שאלה ותשובה, כדי לעורר הדיבור המעורר את הדעת, ביתר שאת ויתר עוז ע"י שנחדש בה הרבה דברים, המעוררים את הנפש ואת הדעת באופן נשגב ומרומם ביותר, עד שרצון הפנימי מתעלה ומתרומם ומפנימיות הלב מתפרץ החוצה לזמר ולהלל לפני הקב"ה "הללו עבדי ה' הללו את שם ה'" וגו'. שהוא ענין שלימות דיבורי הפה במדריגה נפלאה, וקריאת ההלל בליל הסדר היא מדריגה מחודשת מאד, שאומרים הלל אפילו בישיבה, וגם רשאי להפסיק באמצעה, ואינו נחשב להפסק, והלל זה הוא כעין הלל דלעתיד לבא, שכל אלו הם התוצאות של גאולת הפה, שהדיבור יצא מן הגלות באופן נשגב ביותר.

'המליך אות ה' בשיחה וניסן בשנה', שהשי"ת העמיד את חודש ניסן לגאול השיחה, ולכן נעשה מצות רבוי שיחה, ש'כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח', וביאור 'המליך אות ה' הוא שה"א תתאה שבשם הוי"ה מרמזת למלכות, שהיא פה כידוע. וזה מרומז במה שבתורה כתוב 'פסח' בלי ה', ואמנם בתורה שבע"פ היא בתוספת ה"א המרמזת על תורה שבע"פ, כלומר שכשואמרים אותו על פי תורה שבע"פ, נעשה פה-סח. וזהו ענין הדיבור שיצא מגלות ממצרים.

סיפור יציאת מצרים - גאולת הדיבור גאולת הדעת

ומעתה מה נפלא להבין שמצות סיפור יציאת מצרים היא חלק בלתי נפרד מעצם היציאה ממצרים, כי אחד מעקרי יציאת מצרים היתה היציאה מגלות הדיבור, שלא יכלו לעורר את עצמם ע"י המשכת הדיבור, ולכן איתא בחז"ל שישאל במצרים היו נחשבים כמו עובר במעי אמו, שאף שגופו הוא בשלמות מ"מ אין לו כח הדיבור, כן היו כלל ישראל גם כן בעת גלות מצרים, שלא היה להם כח הדיבור, וכשנגאלו ממצרים היה בבחי' לידה, שאז בא להם כח הדיבור. ולכן המצוה שעל ידה מתעורר גאולת ממצרים בכל שנה ושנה, היא ע"י מצות הדיבור בסיפור יציאת מצרים,

ומחשבה, זהו עומק ענין הדעת שלולי זה נבילה טובה הימנו, "דעת חסרת מה קניית", שאם אינו ממשיך את החכמה וכינה אל לבו, להוציאם מן הכח אל הפועל, הרי אם אותה הארת המח שהיתה בו, לא תהיה לה קיום והמשך למעשה, אלא תאבד בתהום הנשיה, נמצא שהלכו להם החכמה והבינה כלעומת שבאו. ורק על ידי הדעת ממשיכם את ההארה אל המדות, ועל ידי זה הן מתקיימות.

והדעת קשורה אל הדיבור כמו שנתבאר לעיל שאחר מחשבת ג' המוחין, עובר הדעת דרך מיצר הגרון, עם כלי הדיבור. ובמצרים היה זה בגלות אצל פרעה שהיה קליפת הדעת בחי' עורף, ואמר "לא ידעתי את ה'", שלא הרשה להם להתעמק בעניני חכמה וכינה להביאם אל הדעת, וכח הדעת שהשי"ת העניק לכל אדם היה אז משועבד לפרעה, ולא יכלו לחזק את החכמה והבינה להביאם אל הדעת, וזה מה שהיה אצלם גם הדיבור בגלות וכנ"ל.

מצוות ליל פסח - השפעת ב' חלקי

ה'דעת' בנפש האדם

בכל סדר הגדה של ליל פסח ישנם הרבה ענינים פנימיים גבוהים, ונרחיב קצת לנגוע בקצהו, ויש תועלת רב למבקשי ה' בהכנת ענינים אלו, שהלא עיקר יציאת מצרים היא יציאת המוחין הנמשכים אל הדעת.

**'דעת' חסרת מה קניית - כשהסר
'דעת' אינו כלום**

ולבאר ביתר שאת ענין גאולת הדעת הנ"ל, הקשורה אל גאולת הדיבור. הנה ידוע הענין של חכמה כינה דעת והיינו ש'חכמה' היא הידיעה הראשונה, ו'בינה' היא הבנת דבר מתוך דבר, ושמתיבונן ובונה וסותר ובונה בשכלו איך יותר טוב לעשות, והיא התפשטות החכמה, עד שחכמה בלי בינה לא תחשב כלל, ואח"כ בנוסף להם היא ה'דעת', שעל זה אמרו 'כל ת"ח שאין בו דעת נבילה טובה הימנו', שהיא ענין הבאת החכמה והבינה מן הכח אל הפועל אל הדיבור והמעשה. והיינו שאחרי הברקה של 'חכמה' בענין דרכי עבודת ה', יש להגיע גם לבינה, להתבונן בדבר איך לפשט הענין, כגון שהגיע לכלל ידיעה ע"י הארה שהזריח השי"ת במוחו, ש'תכלית הבריאה היא להתענג על ה'', ומפשט הדבר בבינתו, שכן צריך להיות מרכז חיו של איש ישראל, ושיהיה זה בבחינת 'עולמך תראה בחייך', והנאתו בימי חלדו בעולם הזה תהיה ע"י 'יפה שעה אחת של תשובה ומעשים טובים בעוה"ז יותר מכל חיי עולם הבא', ויעבוד את השי"ת כעבד נאמן שלא ע"מ לקבל פרס, ואז צריך שלא יניח למחשבה זו להאבד, אלא ימשיכנו לבחינת דעת להוציאה מן הכח אל הפועל במעשה דבור

שהמוחין יצאו מן המיצר, שהוא ענין גאולת הדעת המביאה את החכמה ובינה לידי התגלות להוציאם מן הכח אל הפועל כמבואר. ולכן יש כנגדם בליל הסדר ג' מצות, ועושים אותם לד' מצות ע"י חציית המצה האמצעית, היות שג' מצות הם חכמה בינה דעת, והדעת מחולקת לשנים. וכמו כן ד' הכוסות אשר הם גם כן כנגד ד' המוחין חכמה בינה ושני חלקי הדעת. [ויש כמה חילוקים ביניהם, ואכמ"ל].

ובבני יששכר מבאר בזה שני השיטות בגמ' (פסחים קח.) על חיוב ההסיבה אם הם בשתי כוסות הראשונות או בשתיים האחרונות, שנחלקו מה חשוב יותר, אם חכמה ובינה, או שני חלקי הדעת, שמצד אחד עיקר הידיעות הם מחכמה ובינה, שהרי הדעת אינה כי אם אחיזת המוחין הראשונים, ומצד שני הרי בלעדי הדעת אין לאדם כלום וממילא הן חשובות יותר, ועל כן 'אמרי לה להאי גיסא ואמרי לה להאי גיסא'.

וכל זה נעשה ע"י סיפור יציאת מצרים, שהדעת מביאה לדיבור, ולעומת זה הדיבור משפיע על הדעת, כמו שנתבאר לעיל, וכמו שכתוב "ולמען תספר באזני בנך ובן בנך וגו' וידעתם כי אני ה'", ולכן יש אל הדיבור של ליל פסח, כח עצום ונפלא, להשפיע עליו עצמו, על בני

הנה מבואר בספה"ק בני יששכר ובספה"ק ליקו"א תניא שהדעת עצמה מחולקת לשתיים, שיש דעת מעטרא דחסדים ויש דעת מעטרא דגבורות. וביאור הדברים שאחר שהאדם הבין על איזה ענין שהוא חשוב במעלה, כגון שנקלט בחכמתו ובבינתו שידיעת הש"ס או אפילו חלק ממנו היא דבר נפלא, כשעושה לעצמו תכנית איך להגיע לזה, והוא מתבונן 'בדעתו' להאחז בה ולא לאבד השגה והחלטה זו, זה נקרא דעת מעטרא דחסדים - החיבור, להתקשר היטב אל דבר טוב לעשותה ולקיימה. ויש דעת מעטרא דגבורות, שהחליט בעצמו שדבר פלוני מסוים מפריע לו לעבודת ה', וממילא הבין לעצמו שדבר ההוא אינו טוב בשבילו, ואחר שמוחו החליט שעליו להתרחק ממנו, ואינו רוצה לחזור לדבר זה, בא לדעת מעטרא דגבורות - הפירוד, ש'אם אין דעת הבדלה מנין'. וכל זה עוד טרם הגיעו אל המדות של אהבה ויראה, אלא מצד הדעת עצמה שהיא אופן החלטת האדם בתוקף להוציא מן הכח אל הפועל ממש את חכמתו ובינתו לעשות ולקיים דבר פלוני, או להתרחק מדבר אחר, היא היא שני חלקי הדעת מעיטרא דחסדים ומעיטרא דגבורות כנ"ל.

הרי שיש ד' מוחין, חכמה, בינה, דעת דחסדים, ודעת דגבורה. והיות שכל ענין יציאת מצרים היה

מדינות נעשה כח החשמל באופן כזה). כן יש בכח הסיפור בליל פסח, התעוררות והמשכת כחות הקדושה בכח עצום ואדיר, שלא היו יוצאים לולי הגלות, כיון שהיו אחוזים בעמקי הקליפות ורק אחרי כן יצאו ברכוש גדול' כתוצאה מ'ועבדים וענו אותם', עד ש'אני יוצא מתוך מצרים' כמאמרם ז"ל 'לא ע"י מלאך ולא ע"י שליח אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו', ע"י השפעת אור גדול שלא כסדרן בבחינת פיסוח ודילוג, ונעשה גילוי שכינה בתוך טומאת מצרים, ואזי נשאבו הרבה חלקי הקדושה שלא היו מתוקנים מעולם, אל הקדושה להתדבק בתוך כלל ישראל.

וענין זה נעשה בכל שנה ושנה, שחלקי הקדושה הטמונים בתוך האדם במיצר, יוצאים בתוקף גדול, ואף מה שלא היה מתגלה באמצע השנה מתגלה בלילה זו.

ולבן אוכלים מצה קודם למרור, אף שלכאור' לפי הסדר הרי היתה 'וימררו' לפני 'לא הספיק בצקם', אלא להראות שהמרור מסייע לכל הקדושות היוצאות מהמצה.

השי"ת יעזור לנו שנוכל להתכונן לליל התקדש חג כדבעי, איש על מחנהו ואיש על דגלו, ונוכל להוסיף ע"י ההכנה במעשה בלימוד ספרי חסידות ובהתחזקות בתפלה ובלמוד התורה, בנוסף על השמירה והציפיה למצוות הלילה, וכדאיתא בשפת אמת שכפי שיש לאדם אמונה ביציאת מצרים שבכל שנה, כן זוכה לצאת בפועל ממצרים.

ויעזרנו השי"ת שנזכה לחוג את חג הפסח כפי שצריך באמת שיהיה ע"ד שמחים בבנין עירך וששים בעבודתיך ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים אשר יגיע דמם על קיר מזבחך לרצון' במהרה בימינו אמן.

ביתו, על בניו ועל נכדיו, אמונת וידיעת ה' באופן נפלא נרחב ונעלה ונשגב, כיון שהם הדיבורים המוציאים את הדעת מהגלות, ויכולים להגיע בנקל למדריגת 'וידעתם כי אני ה'', ולעומת זה שלפני ההארה של גאולת מצרים היה איזה חסרון בידיעת ה', הרי שע"י אמירת 'עבדים היינו' בהתעוררות, ובנעימה, וע"י דרושי פסוקי 'ארמי אובד אבי' בניגון ושירה, ושבח של 'והיא שעמדה' במתיקות ועריכות, יש בכל אלו כח רב מאד להמשיך מהעולמות עליונים אורות קדושות ונפלאות להכניס אל נפש האדם "דעת את ה'".

בליל פסח נשפע דעת במדריגה גדולה ובתוקף גדול

והנה דרך השפעת הדעת בליל פסח, היא כמשל המובא בספרי בעל התניא שכשפותחים אמת המים שסתמוה שלא יוכלו המים לעבור, והמים נעצרו ולא יכלו לזחול, כשאח"כ פותחים את הסתימה המים יורדים בכח גדול ועצום, שבכחם לעקור אילנות גדולות, (כידוע שבהרבה

מאמר ב מצות אכילת מצה

תוכן המאמר

- א. מהות חג הפסח..... א
- ב. מעלת וקדושת המצה..... ה
- ג. עבודת האכילה בכלל ובפסח בפרט..... ט
- ד. קדושת המצה היפך מקליפת מצרים..... יג

מהות חג הפסח

חג הפסח -

חיזוק הקשר ביננו ובין השי"ת

אמרו חכמינו ז"ל: "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו, כאילו הוא יצא ממצרים". וידוע מספרי הקודש, כי כל האורות והשפעות שהיו בימים ההם, מתעוררים מחדש בזמן הזה מדי שנה בשנה בהגיע החג הקדוש.

אחד הדברים המיוחדים והנפלאים שאירעו בעת יציאת מצרים הינו הקשר האמיץ והחזק שנרקם אז בין בני ישראל לאבינו שבשמים. קשר זה נעשה לקשר של קיימא כאשר גילה השי"ת את חיבתו ואמר: "בני בכורי ישראל". בכך הראה השי"ת, כי קיים ביננו ובינו קשר של אב ובנו, אשר אינו מתנתק בכל מצב שהוא. וכשם שאף כאשר הבן מתרחק מאביו, גם אם יתרחק מרחק עצום מאוד, עדיין מקושר הוא

אל אביו בקשר טבעי, כמו כן קיים קשר בר קיימא ביננו ובין אבינו שבשמים, וגם אם נתרחק חלילה, עדיין יחול עלינו התואר: "בני בכורי ישראל", וכשיטת: "בין כך ובין כך קרויים בנים", וראיה לדבר, כי במצרים היו ישראל שקועים במ"ט שערי טומאה, בבחינת: "ואת ערום ועריה", ולמרות כך נקראו בניו של מקום.

כפי המקובל לנו מרבנות"ק, בהגיע חג הפסח חוזר וניאור אותו אור שהיה בשעת הנס, ואם כן, מתעוררת מדי שנה בשנה אמירתו של השי"ת: "בני בכורי ישראל", ונשפע מן השמים בימים נעלים אלו התחדשות עצומה בבניית הקשר ביננו ובין השי"ת, בין בכלל - לכל בית ישראל, ובין בפרט - לכל יחיד ויחיד, והזמן גרמא לבסס ולחזק את ההתקשרות של כל יהודי עם אביו

ולהיכרך אחריו, בידעו כי הכל מאתו, ואין לו לעצמו כלום, וכבן המאמין ביכולותיו של אביו.

והנה הלא ידוע ומפורסם, כי חג הפסח הוא חג האמונה, ופסח הוא זמן מיוחד בו נשפע מן השמים אמונה בה' במידה גדושה לכל בני ישראל. וכמו שבמצרים השפיע ה' אמונה רבה על ידי הניסים והנפלאות אשר עשה בשידוד מערכות הטבע, וכמו שנאמר: "למען שתי אותותי אלה בקרבך", ועל ידי כך תתחזק האמונה וההכרה בה', וכהמשך הכתוב: "ולמען תספור באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים... וידעתם כי אני ה'", עד אשר הגיעו ביום השביעי של חג הפסח לאמונה רבה, שנאמר: "ויאמינו בה' ובמשה עבדו", כן מתעורר ענין זה מחדש בכל שנה ושנה, והימים הללו מסוגלים לאמונה שלימה בהשי"ת באופן מיוחד.

הנה כי כן, כאשר בחג הפסח מתחזקת האמונה וההכרה הברורה בה', אזי מתחזקת הדביקות וההתקשרות בה', אשר כאמור היא תוצאה ישירה של מידת האמונה, ובכח האמונה שזוכה כל יהודי בליל הקדוש, יכול הוא להתקשר עם השי"ת כבן המקושר עם אביו, ולבקש "משכני אחריו נרוצה".

יתר על כך, מובא בשם הגה"ק בעל "חתם סופר" זי"ע כי ענין

שבשמים, שתהיה איתנה ויציבה, אשר על ידה ובכוחה יוכל לעמוד איתן נגד רוחות מצויות ורוחות שאינן מצויות אשר מביא היצה"ר.

התוצאה מחיזוק הקשר שבין כל יהודי לאביו שבשמים היא, שירגיש בקרבו התעוררות עצומה לקרבת אלוקים, ומאליו ימשך אחר השי"ת והדביקות בו, בבחינת: "ואתם הדבקים בה' אלוקיכם, חיים כולכם היום", וכפי שהיה בשעת יציאת מצרים, שאחר שאמר השי"ת: "בני בכורי ישראל", נוצר הקשר האמין בין בני ישראל לאבינו שבשמים, וחשו בתוכם משיכה טבעית אל השי"ת כמשיכת הבן אחר אביו, עד שהתחננו ואמרו מפנימיות לבם: "משכני אחריו נרוצה".

ע"י אמונה תמה בה'
יתקשר וידבק בהשי"ת

ענין זה מובן היטב, על פי מה שאמרנו כבר, כי הדבקות בה' וההתקשרות עמו תלויה מאוד מאוד באמונה בה'. כי אם מאמין הוא בידיעה חזקה וברורה, שכל המאורעות הנעשות עמו, מכוונות ממעל, וכל מה דעביד רחמנא בין לטוב ובין להיפך, בין ברוחניות ובין בגשמיות, מקורם מלמעלה, ולכל דבר ודבר יש סיבה ברורה, אז ביכולתו להדבק בה' במידה רבה

גם בברכת "אשר גאלנו" הנאמרת בליל הקדוש, ניתן להבחין בחשיבותה המיוחדת של אכילת המצה, כי בנוסף לטובת המקום עלינו: "אשר גאלנו וגאל את אבותינו", אנו גם מודים להשי"ת בהודאה עצומה אשר: "הגיענו הלילה הזה לאכול בו מצה ומרור".

המורם מכל אלה, כי מצות אכילת מצה אינה ענין צדדי ופרט אחד ממצוות החג, אלא המצה הינה עיקר גדול במצוות הלילה, והשפעת האמונה בה' והדביקות בו ית' תלויה בכך.

גם בחלק ההלכה מודגש ענין המצה באופן מיוחד, ומדברי חז"ל וגאוני הדורות, נמצינו למדים כי בענין אכילת מצה ישנם כמה ענינים החלוקים זה מזה.

בליל הפסח מחויב כל אשר מזרע ישראל הוא לאכול כזית מצה מן התורה, ו"הכתוב קראו חובה". והגה"ק המהר"ל זי"ע חידש, כי כמה שמוסיפים לאכול מצה בליל הפסח, מקיימים יותר את מצות אכילת מצה, וגם אחר הכזית הראשון ניתן לקיים את המצוה הנפלאה בכל חתיכת מצה אשר מכניס האדם לפיו. בנוסף לכך, אמרו חז"ל, שעל האדם להשתדל שאכילת המצה תהיה לתיאבון, כדי שיאכל מצה טפי. בנוסף לענין אכילת מצה אשר נצטוונו בתורה, תיקנו לנו

המתעורר בכל שנה ושנה, אזי ההתעוררות המחודשת הינה ביתר תוקף מהזמן הראשון, ואם כן, ניתן לזכות בימים אלו לאמונה רבה בה' והתקשרות חזקה עמו במדריגה נעלית יותר ממדריגתם של בני ישראל בשעת יציאתם ממצרים.

אכילת מצה -

משרשי ועיקרי החג הקדוש

ענין הדביקות והקשר עם השי"ת שהוא משרשי ועיקרי החג הקדוש הזה, שייך אל מצות אכילת מצה, וכפי שיבואר להלן.

מסיבה זו, מצינו כי אכילת המצה תופסת מקום בראש, וכפי שניתן להיווכח שהתורה הק' אינה מכנה את החג הקדוש בשם "חג הגאולה" או "חג הפסח" כפי שרגילים אנו לומר, אלא התורה הקדושה מזכירה את החג בשם "חג המצות", הרי שהמצה היא מיסודי החג.

כמו כן, הצטוונו בתורה הקדושה: "את חג המצות תשמור", שהיא הוראה מיוחדת שעלינו לשמור את ענין המצה, וכמו שמצינו בשבת קודש, אשר ישנה חובת שמירה על יום השבת: "שמור את יום השבת". בנוסף לכך, מרומז בציווי: "את חג המצות תשמור" - שעלינו להמתין ולצפות לקיום מצוה נפלאה זו, מלשון "ואביו שמר את הדבר".

מראש חודש ניסן, כדי שיאכל את המצה בליל פסח לתיאבון במובן הפשוט והגשמי, כמו כן, עלינו להתעמק במצוה זו בטעמיה וברמזיה, כדי שנאכל את המצה בתיאבון הרוחני, בתיאבון דקדושה. וכמקובל מצדיקי הדורות זי"ע על לשון הפסוק: "בערב תאכלו מצות", שעלינו לאכול את המצות מתוך עריכות ונעימות. וענין זה שייך רק אם מעיינים ועוסקים בעמקות ובפנימיות המצוה, כי בכך נעשה האדם מקושר אל המצה, ואז יאכלנה "בערב" – מתוך עירבות ומתיקות נפלאה, אחר שזכה לעמוד על הענינים הטמונים בה.

וכבר הורה לנו על כך רבן גמליאל באמרו: "כל שלא אמר שלושה דברים הללו, לא יצא ידי חובתו", ואחד משלושת הדברים הוא "מצה, על שום מה...". הרי לנו, כי האוכל המצה ללא ידיעת טעמה, אינו יוצא ידי חובת המצוה, וברור לכל, כי בנוסף לטעם הפשוט, ראוי ונכון לדעת את שאר טעמיה ברמז ובסוד, וכל המרבה לעסוק בכך, הרי זה משובח.

חז"ל ענין נוסף לאכול כזית מצה של "אפיקומן", זכר לאכילת מצה שהיתה נאכלת עם קרבן הפסח, כמו שנאמר: "על מצות ומרורים יאכלוהו".

חויז מעניני אכילת מצה בליל הפסח, הובא בפוסקים כי ישנו ענין נוסף של אכילת מצה משך כל ימי החג, וכמו שנאמר "שבעת ימים תאכל מצות", ואף שאין בכך חובה, מכל מקום יש בכך מצוה קיומית. הרי לנו, כי כל עניני החג, בין בחלק הפנימיות ובין בחלק ההלכה, סובבים והולכים סביב אכילת מצה.

ונכון לציין, כי בירושלמי מובא חידוש עצום, שבאכילת מצה, בנוסף לקיום מצות אכילת מצה, מקיימים גם בפועל מצות לא תעשה של: "לא תאכל חמץ", בכך שאוכלים מצה אשר נשתמרה מחימוץ.

אכילת מצה בתיאבון הרוחני

ואחר שראינו מעלת מצוה קדושה זו, ראוי ונכון לעסוק בימים הללו בביאור הפנימי של מצות אכילת מצה, וכמו שנהוג שאין אוכלים מצה

❖ ב ❖

מעלת וקדושת המצה

מחליו, וציוו עליו הרופאים, כי בתקופה הראשונה יאכל מאכלים מסויימים המסייעים לרפואתו השלימה, וכן אסרו עליו לאכול מאכלים המזיקים לבריאותו, ואחר שיתרפא לגמרי, יוכל שוב לאכול כדרך כל בני האדם.

וכן מבואר בספה"ק, כי גלות מצרים היתה תקופת ההריון של העם היהודי, והגאולה ממצרים היתה כדוגמת הלידה, ולכן נחשב חג הפסח כיום הולדתו של עם ישראל. וכשם שאחר לידה צריך לדקדק ביותר במאכלי הוולד, ובדרך כלל אוכל הוא רק חלב אמו אשר עדיף ביותר עבור חיזוק גופו הרך, כמו כן, אחר לידת עם ישראל נצטוונו לאכול מצה שהיא "מיכלא דאסוותא" כדי לחזק אותנו, וכמו כן, הצטוונו להתרחק מחמץ שביכולתו להזיק.

עלינו להבין היטב את הקשר בין שני מאמרים קדושים הללו שבזוה"ק, ובמשמעותם של "מיכלא דאסוותא" ו"מיכלא דמהימנותא".

אכילת מצה - כאכילת קדשים

כדי להבין כל זאת, נקדים קצת אודות מעלת אכילת מצה, כפי המבואר בספרי החסידות.

מצה - "מיכלא דאסוותא

ומיכלא דמהימנותא"

אחר הדברים הללו, כאשר הראית לדעת כי המצה מעיקרי המועד היא, וידיעת טעמיה חשובה ונחוצה מאוד, עלינו לבאר את טיב מצוה זו ופנימיותה.

איתא בזוה"ק (פר' בא, ופר' תצוה) שהמצה מכונה "מיכלא דאסוותא", וכן "מיכלא דמהימנותא".

בנוסף לכך, ידועה הקושיה המובאת בזוה"ק (פר' בא) בשם רבי יהודה, שאם החמץ כה גרוע וחמור, אם כן, למה לא אסרה לנו התורה את אכילתו ולא ציוותה לנו להתרחק ממנו משך כל ימות השנה.

והנה בזוה"ק (שם פר' בא) תירץ, כי משל למה הדבר דומה, לעבד שהשתחרר מאדונו, ובכל שנה, בהגיע אותו זמן שזכה להשתחרר, נוהג הוא מנהגי חירות בעצמו להראות כי בן חורין הוא. ולכן, דווקא בימי הפסח בהם יצאנו מבית עבדים יש ענין להראות לכל כי בני חורין אנו, ולאכול את המצה המסמלת את חרותינו.

ובמקום אחר (פר' תצוה) תירץ, כי הדבר דומה לחולה אשר התרפא

ישראל תחתיו, ומקומו קדוש, בכחינת חצר אוהל מועד".

"בזה יש ליישב בפרשת בא (שם יג, ה), דכתיב: 'והיה כי יביאך את הארץ כו' ועבדת את העבודה הזאת בחודש הזה', דמשמע כי כל המצוות הנוהגות בפסח, הם דווקא בביאת הארץ, וזה תמוה, הלא המה המצוות התלויות בגוף, וגם במדבר נצטוו על קרבן פסח, וגם עתה בגלות נוהג חיוב אכילת מצה, אך לפי הנ"ל ניחא, כי גם עתה יכול לבוא לאותו בחינת ארץ ישראל, במקום שהוא עומד עתה, אם הוא אוכל בקדושה, בהכנה הראויה".

ובן מפורסמים דבריו הקדושים בקטע שלאחריו, וזו לשון קדשו: "מצות תאכל במקום קדוש". הנראה לרמז בזה גודל מעלות אכילת מצה, שהוא דומה קצת לאכילת קדשים. כי הנה כל המצות הם נעשים בגופו של האדם מבחוץ, אך מצות אכילת מצה ואכילת קדשים הם נכנסים בגופו של האדם בפנים, לכן נקראו קרבנות, שמקרכת את האדם ברפואת הנפש בפנימיות, כמ"ש (ויקרא א, יג) 'והקרב והכרעיים ירחץ במים'. וז"ש (שמות כט, לג) 'ואכלו אותם אשר כופר בהם', כי הם תועלת גדול לקדש את האדם בפנים, כמ"ש (תהילים קג, א) 'וכל קרבי את שם קדשו', כמ"ש חכז"ל (שבת מא.) 'הסיקו בפנים', כי

הנה, בזמן שבית המקדש היה קיים, היו לנו מצוות רבות שהיו תלויות באכילה, כאכילת קדשים, ביכורים, תרומות ומעשרות וכו', ואחר שבעוונותינו הרבים חרבה עירנו ושם בית מקדשנו, נותרה לנו מצוות אכילת מצה בליל פסח שהיא בזמן הזה כמעט המצוה היחידה התלויה באכילת דבר מאכל מסוים.

מספרי הקודש למדים אנו, כי אכילת מצה דומה לאכילת הקדשים, וכדבריו הידועים והמעוררים רשפי אש של הרה"ק בעל "תפארת שלמה" בספרו (לשבת הגדול) הכותב: "מצות תאכל במקום קדוש, בחצר אוהל מועד יאכלוה' (ויקרא ו, ט). לרמז, שיכין את עצמו קודם פסח, לקדש ולטהר את עצמו, להיות כלי מוכשר שיבא לתוכו המצה במקום קדוש, ואז: 'בחצר אוהל מועד יאכלוה' - שיהיה המקום שהוא עתה פה, כמו חצר אוהל מועד".

"וזה שנאמר בתרגום יונתן (שמות יט, ד): 'ואשא אתכם על כנפי נשרים' - כי בשעת עשיית הקרבן פסח במצרים היה העמוד הענן נושא אותם אל הר הבית, לעשות שם הקרבן פסח, ואח"כ היה מחזירם למצרים, ומשם יצאו למחרת הפסח. כמו כן עתה, באכילת מצה בכוונה נכונה, בקדושה ובטהרה, נתקפל בחינת ארץ

הקפידו יראי ה' להשקיע שעות על גבי שעות בענין השימור לשמה, והיו מוסיפים בענין זה הידורים רבים ומשמרת למשמרת, כדי שתוכל לחול על המצות קדושה רבה כקדושת הקדשים, ואז, אחר הכנה גדולה זו, כאשר יאכל האדם את המצה בליל פסח כראוי וכנכון, תזכך היא אותו, וגופו יתקדש ויטהר, וכשם שאכילת הקדשים היתה מכפרת לבעלים, שנאמר: "ואכלו אותם אשר כופר בהם", כמו כן זוכה כל יהודי לכפרה בעת אכילת המצה, וכדברי ה"תפארת שלמה", שהקרב והכרעיים ושאר האברים הפנימיים יהיו נרחצים על ידי המצה, ויתקדשו בקדושה של מעלה, ואז יתקיים בהם מקרא שכתוב: "ברכי נפשי את ה', וכל קרבי את שם קדשו".

"הא לחמא עניא" –

אור אלוקי השורה על המצה

זאת ועוד, הגה"ק בעל "חתם סופר" זי"ע כותב בדברי קדשו כמה פעמים בענין שינוי הגרסאות בקטע "הא לחמא עניא", שיש הגורסים "הא לחמא", ויש שאמרו שהגירסא הנכונה היא "כהא לחמא", כי אין לומר על המצה שאנו אוכלים "הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא", כי הרי לא אכלו מצה זו, ומכריע ה"חתם סופר" שאין צורך לגרוס "כהא", כי למרות שמצה זו אינה

נכנס בכל האברים הפנימיים לקדש ולטהר אותם".

"וגם ענין אכילת מצה הוא נקרא בזוה"ק (זוהר ב קפג:) 'מיכלא דאסוותא', כי הוא רפואת הנפש בפנים, והוא גם כן תועלת לאדם, על ידי שמכין את עצמו בהכנה דרבה בתשובה ומעשים טובים, שיהיה הגוף טהור ומוכן להכניס הקדושה בתוכו על ידי אכילת מצה. וז"ש 'מצות תאכל במקום קדוש' בהכנה הראויה, אז 'בחצר אוהל מועד יאכלוה' כמו אכילת קדשים בחצר אוהל מועד".

וראיה לדבר, כי הלא בבית המקדש היה אסור משך כל ימות השנה להביא חמץ [זולת שתי הלחם ולחמי תודה], וכמו שאמרו: "כל המנחות באות מצה", ורק מחוץ למקדש היה מותר לאכול חמץ, ומכאן ראייה ברורה שבפסח מתקדש אף ביתו של היהודי כבית המקדש, ומאכליו הגשמיים מתעלים כקדושת הקדשים בבית, ולכן נאסרה לנו בימים הללו אכילת חמץ אף באכילת חולין, כדוגמת האכילה בבית המקדש.

דמיון נוסף ישנו ביניהם, כי כמו שהקרבנות היו חייבים להיעשות לשמה, ואם לא נעשה הקרבן לשמה, פיגול הוא לא ירצה, כמו כן, נצטוונו לאפות את המצות לשמה, ומסיבה זו

"שישו מעי, שישו, כמה שמות הקדושים נכנסו בכס, כמה מצות קדושות נכנסו בכס, מצה, מרור, ד' כוסות, ואפיקומן". ופשוט וברור, כי אצל כל יהודי נכנסות בלילה הפסח מצוות קדושות אלו, ובני מעיו שבקרבם סופגים קדושה רבה, ובוודאי שאפשר לכוין על כך בעת תפלת "נשמת" באמירת התיבות: "וכל קרב וכליות יזמרו לשמך"... כי אחר ליל קדוש זה מזמרים אברי האדם הפנימיים שיר ושבחה לה' על המצוות אשר נכנסו בהם.

כמו כן, ידועים סיפורים ותיאורים על העבודה הקדושה והנשגבה של צדיקי הדורות בעת אכילת המצה אשר היתה נראית וניכרת לעין כל, עד שהגיעו למדריגת התפשטות הגשמיות, פשוטו כמשמעו. ומקובל בשם הרה"ק בעל "דברי חיים" מצאנז זי"ע, כי אליהו הנביא מקריב בכל שנה קרבן פסח, ומביאו לצדיקי הדור, ואכן, העידו על הרה"ק מצאנז, כי בשעה שאחז את כזית המצה הבחינו עליו, כי מחזיק היא את המצה כפי שמחזיקים דבר רותח, ובוודאי זכה אז לכך.

היוצא לנו מדבריהם הקדושים, כי על המצה שורה אור אלוקי וקדושת הקדשים שבבית המקדש, ואכילתה מקדשת ומטהרת את גוף האדם, ומגביהה אותו למעלה למעלה.

ממש מאותן מצות שהוציאו אבותינו ממצרים, אך ישנו דמיון רב ביניהן, כי הלא ידוע שמשירי המצה שהוציאו בני ישראל ממצרים אכלו ס"א סעודות, וטעמו בהן טעם מן, ושפע אז רוח אלקי שלושים יום על אותן מצות, ושפע קודש זה נשפע לנו מדי שנה על כזית המצה הנאכלת בליל פסח, ולכן אפשר לומר "הא לחמא עניא", כי אותה קדושה שחפפה על המצות של אבותינו, שורה גם על המצות שלנו.

ובכך מבאר ה"חתם סופר" את הסמיכות "כל דכפין ייתי ויכול", כי לכאורה קשה, איך יכול כל יהודי להזמין לביתו "כל דכפין", הלא ישנו גבול למצות שעל שולחנו, אלא, אחר שהזכיר "הא לחמא עניא" – שבמצות הללו ישנו שפע קודש ואור אלוקי השורה עליהן, ואם כן, הרי שהמצה הינה מאכל רוחני, וידוע שבעניני רוחניות אין גבול, וכמו שמצינו ש"מקום הארון אינו מן המדה", ובוודאי יהיה די מצות לכולם, ולכן יכול לומר "כל דכפין ייתי ויכול".

"וכל קרב וכליות יזמרו לשמך" –

כי הכניסו מצוות רבות בליל פסח

וידוע ומפורסם לכל, כי הרה"ק בעל "דברי חיים" מצאנז זי"ע היה מניח את ידיו על מעיו אחר עריכת הסדר, והיה אומר בשמחה גלויה :

עבודת האכילה בכלל ובפסח בפרט

"קדושת לוי" על הפסוק: "ואכלתם אכול ושבוע והללתם את שם ה' א.. ולא יבושו עמי לעולם", שעצם האכילה והשבועה הינה עבודת ה', ולכן, אין שום בושא בכך שאוכלים, כיון שיש בעצם האכילה ענין של "והללתם את שם ה' אלקיכם".

מדריגה זו הינה מדריגת הצדיקים, אולם גם אנשים פשוטים עליהם לדעת מכך, ולהשתוקק להגיע למעלה זו, ולנגוע באפס קצהו של עבודה גדולה זו.

עבודת האכילה – להגביה את הניצוץ שבמאכל לשורשו העליון

ועדיין שומה עלינו להבין, מהי הכוונה שעצם האכילה היא עבודה, ומה הוא הענין אשר נדרש מהאדם לעשותו בעת אכילתו (בנוסף לזהירות היתירה שיכניס לפיו רק מאכלים כשרים ללא שום חשש ופקפוק) כדי שתיחשב אכילתו כעבודת ה'.

והכוונה בכך היא, על פי דברי האר"י הק' זי"ע, כי בכל דבר מאכל שורה ניצוץ הקדוש, אשר מקורו במאמר ה' שאמר בעת בריאת העולם, ודבריו של השי"ת הלא חיים וקיימים, וכמו שנאמר: "לעולם ה' דברך ניצב בשמים", וניצוץ קדוש זה

"ואכלתם אכול ושבוע" –

שהאכילה עצמה הינה עבודת ה'

כדי לבאר הענין בטוב טעם ובבהירות עלינו להקדים ענין עבודת האכילה באופן כללי.

הקב"ה ברא את האדם באופן שחיותו תלויה באכילה, וללא אכילה ושתיה אין ביכלתו להתקיים.

פשוט וברור לכל, שהקב"ה היה יכול לברוא את האדם ללא צורך זה, אלא שכך עלתה במחשבתו, ורצונו היה שחיות האדם תהיה דווקא על ידי אכילה. כדי שידע, כי גם בענין האכילה ישנה עבודה שלמה, וגם בשעה שיהודי אוכל עליו להתבונן "מה ה' אלוקיך שואל מעמך".

המדריגה הפשוטה היא, שהאכילה הינה הכנה לעבודת ה', והיינו, שעל ידי שגופו ניזון כראוי ביכולתו ללמוד ולהתפלל ולקיים את רצון הבורא, ובשעת האכילה על האדם לחשוב שאוכל הוא כעת כדי שכוחותיו יתחזקו לצורך עבודת הבורא, ועל כך נאמר: "בכל דרכיך דעהו", אולם, אצל הצדיקים ישנו ענין גבוה יותר, שעצם אכילתם היא עבודת ה', וכדבריו הידועים של הרה"ק מבראדיטשוב זי"ע בספה"ק

הרוחני שבמאכל ומעלהו לשורשו שלמעלה, ונעשה אז בירור בין חלקי המאכל, וזהו עיקר עבודתו. וכשם שבענין הגשמי של אכילה אין אומרים שאכילה פירושה הנחת המאכל בפה גרידא, אלא אחר שהמאכל נכנס אל הפה, נטחן הוא ויורד לתוך מעיו, ואז נעשה בירור אחר בירור בין כל חלקי המאכל, כאשר חלק מהמאכל מגיע אל הכבד, וחלק אל המח, והחלקים הנותרים נדחים כפסולת, כמו כן, גם ברוחניות נעשה בירור אחר בירור, כאשר הניצוץ הקדוש מגיע לשורשו.

עבודת האכילה

נעלית מעבודת התפילה

ביון שאצל הצדיקים שעת האכילה הינה שעת עבודה, לכן אין הם מתגשמים ממאכלים. ולמרות שאנשים פשוטים מתגשמים מאכילה, אצל הצדיקים הדבר שונה, ולא זו בלבד, אלא הם אף מתעלים מתוך עבודה זו, וכפי שאמרו צדיקי קמאי זי"ע, כי הטעם לאיסור אכילה לפני התפלה הוא, כי עבודת האכילה הנעשית מדברים גשמיים גדולה ונעלית יותר מעבודת התפילה, והרי הכלל הוא, כי "מעלין בקודש ואין מורדין", ולכן הסדר הנכון הוא, שקודם יעסוק בעבודת התפילה, ואחר כך יתעלה ויעסוק בעבודת האכילה.

הוא המחיה את המאכל, והעבודה אשר ה' אלוקינו שואל מעמנו בשעת האכילה היא, לתקן את אותו ניצוץ קדוש ולהגביה אותו לשורשו.

וזהו הכוונה, שאכילת הצדיקים הינה עבודת ה', כי הצדיקים בגודל קדושתם יודעים היכן טמון הניצוץ, ואיך ובמה אפשר להגביהו ולעלותו לשורשו העליון.

הבעש"ט הק' זי"ע אף פירש בכך את הפסוק: "רעבים גם צמאים, נפשם בהם תתעטף", שסיבת הדבר שהאדם חש לפעמים ברעב ובצמא היא, כי: "נפשם בהם תתעטף", שהנפש הפנימית של המאכל, דהיינו הניצוץ הקדוש, ממתינה ומצפה שהאדם יאכל את המאכל ויעלה את הניצוץ לשורשו, ולכן, מסבב השי"ת שירגיש בתחושת רעב או צמא, ויהיה מוכרח לאכול ולשתות, וכך יעלה את הניצוץ השמימה.

וכשם שסיבת הרעב היא כדי שיתקן את הניצוץ, כמו כן, כאשר מרגיש האדם תחושת שובע אחר האכילה, אין זה משום שאכל את החלק הגשמי שבמאכל, אלא כיון שתיקן והעלה את חלק הקדושה שבמאכל, המחיה את נפש האדם.

היוצא מדברנו, כי בשעה שהצדיק אוכל כראוי, מפריד הוא את החלק

מן המדריגות התחתונות.

כמו כן, צריך לבאר את עומק הענין שהאכילה משפיעה על חיות האדם, וכל פעולות גופו ומוחו תלויות באכילתו, עד שכאשר אוכל האדם את מאכליו שמקורם כאמור מן המדריגות התחתונות מזדכך שכלו, אשר לכאורה אינו מובן כלל.

ומבואר בדבריו, כי אכן מדריגת המדבר נעלית יותר מן הדומם הצומח והחי, אולם כל זה הוא רק בפועל, אבל שורשם העליון של הדומם, של הצומח ושל החי, הינו למעלה משורש האדם, ולמרות שלאדם אכן ישנה מעלה, ששורשו היא ממידת החכמה ולכן הוא ממוזג ומתוקן כראוי, ברם, בשורש העליון, גבוהות יותר שאר המדריגות מהאדם, כי שורשם של הדומם הצומח והחי הוא מז' מדות, הנעלות יותר ממידת החכמה שהיא שורשו של האדם המדבר.

ובאשר היה שבירת הכלים במידות, [גם אם אין מבינים את מהות הדבר, עלינו לדעת שכך היה], וכולם נפלו מטה, נפלו הדומם הצומח והחי ממדריגתם העליונה למדריגה פחותה ונמוכה יותר ממדריגת המדבר, וכמשל לאבן הנופלת מחומה על הארץ, שאם תיפול ממקום גבוה, תהיה נפילתה נפילה חזקה ותגיע למקום נמוך

"על כל מוצא פי ה' יחיה האדם"

- חיות האדם היא מדבר ה'

וביתר ביאור, דהנה שורש ויסוד הענין הוא דברי קדשו של האר"י הק' זי"ע אשר פירש את הפסוק: "כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם, כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם", שהכוונה היא, שחיות האדם איננה מהלחם, דהיינו מהחלק הגשמי שבמאכל כפי שנראה לעיניים, אלא: "כי על כל מוצא פי ה'" - ממאמר ה' שאמר בעת בריאת העולם, כגון: "תדשא הארץ... עץ פרי" אשר בכך נבראו כל האילנות והזרעים, ממנו: "יחיה האדם". והבעש"ט הק' זי"ע ביאר בכך את ענין הברכה שמברכים טרם אכילת כל דבר מאכל, כי הניצוץ הקדוש מתרומם בשעת הברכה, ומכך יונקת הנשמה את חיותה.

שורש הלחם

גבוה יותר משורש האדם

והענין מוסבר באריכות בספה"ק "ליקוטי תורה" (פר' צו), ונביא את תורף הענין.

ידוע כי ישנן ד' מדרגות זו על גבי זו, ואלו הן: דומם, צומח, חי ומדבר. ולכאורה, היה מן הראוי, כי המדריגה הגבוהה יותר תשפיע חיות לאלו שתחתיה, והיינו, שהמדבר יתן חיות לחי ולצומח וכו', ובאמת הרי הדבר הפוך, והמדבר ניזון ומקבל את חיותו

ליטול יבוא ויטול, כי כל אחד ראויה להתעלות ולחיות עם עניני קודש אלו כדרך הצדיקים, בבחינת "ועמך כולם צדיקים".

אבל בבוא חג הפסח, כאשר האכילה הינה קודש קדשים, והמצה שבאכילתה מקיימים אנו מצוה דאורייתא נחשבת כאכילת הקדשים בחצר אוהל מועד, ישנו גילוי בתוקף יתר לענין זה, וראוי ונכון לכל יחיד ויחיד לדעת בימים אלו ענין זה, שהחיות שבתוך המאכל הינו הניצוץ הקדוש שמשורשו העליון, וכיון שכאמור לעיל ששורש הלחם הינו למעלה ממידת החכמה [שהיא שורש האדם], על כן, באכילת המצה בליל הקדוש, נשפע מלמעלה חכמה וידיעה בה' במידה גדושה.

ויצויין, כי במצה שייך ביותר ענין "כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם", וכרמז הנפלא הכתוב בספה"ק "בני יששכר" בשם הספה"ק "ברית כהונת עולם" על הפסוק: "כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם" וגו', כי "לחם" בגימטריא כמספר ג' הויות בלי המילוי, ו"מצה" בגימטריא כמספר ג' הויות עם המילוי, והיינו "לא על הלחם לבדו יחיה האדם" - חיותו של האדם אינה מהלחם שהיא בגימטריא כשם ה' ללא המילוי, בבחינת "לבדו", אלא "כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם" - חיותו היא מאותו

מאוד, ואם תיפול ממקום שאינו גבוה כ"כ, לא תיפול למקום כה נמוך.

בכך ניתן להבין את הענין שהאדם שהוא המדבר ניזון ומקבל חיותו מהמדרגות שלמטה ממנו, כי הלא החיות של המאכל הוא הניצוץ הבא משרשו העליון, ובשורש העליון עומד האדם במדרגה פחותה מהם.

בכך מבאר הוא את ענין "לא על הלחם לבדו יחיה האדם, כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם" - שחיות האדם אינה מעצם הלחם, אלא משורשו שהוא במקום גבוה יותר מבחינת חכמה שהיא שורש האדם, ולכן, משפיע שורש הלחם חיות לשכלו וחכמתו של האדם, עד שאם לא יאכל כראוי, לא יוכל להשתמש כהוגן בשכלו ובחכמתו.

וכראיה לדבר שהלחם אינו דבר פשוט וגשמי יצויין, כי לח"ם בגימטריא שלש פעמים שם הוי"ה, הרי לנו, כי טמונים במאכל האדם ענינים פנימיים ונשגבים, וממנו מקבל האדם את חיותו.

בפסח ישנו גילוי ביותר לעבודת האכילה

דרך זו של עבודת האכילה משך כל ימות השנה היא דרכם של הצדיקים, וכל הרוצה לדבק בדרכיהם הללו, הרשות בידו, וכל הרוצה

וה"בני יששכר" מרמז ענין זה בלשון חז"ל שאמרו שהמצה מכונה "לחם עוני" כיון "שעונין עליו דברים הרבה", והיינו, שמרבים לומר עליו את שם הוי"ה עם המילוי.

לחם אשר בגימטריא כשם ה' עם המילוי, בבחינת "על כל מוצא פי ה'" – עם המילוי, והיינו, המצה. הרי לנו, כי במצה קיים יותר הענין של מוצא פי ה'".

קדושת המצה היפך מקליפת מצרים

ומצוה לאכלה בליל ט"ו בניסן, כי שליטת המזלות באותו זמן הינה בתוקף, כדי שנתבונן במצה המסמלת את האמונה בה', שהוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, ואין שום מציאות אחרת חלילה, ומסיבה זו היתה יציאת מצרים דווקא ביום ט"ו, עת שליטת המזלות בתוקף, לידע ולהודיע לכל ברואי עולם, כי השי"ת הוא המנהיג את העולם ומשדר את המערכות כרצונו, ולא כדעת המצריים שעבדו לטלה – ראש המזלות. וזוהי הכוונה: "ושמרתם את המצות" – המרמזת על ענין האמונה בה', "כי בעצם היום הזה" – דווקא ביום ט"ו ששליטת המזלות בו הוא בתוקף "הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים".

ומרמז את הענין בדברי הגמרא: "לחם עוני – שעונין עליו דברים הרבה", כי אחר שלומד האדם מהמצה אשר אינה משתנית ממעשי האומן את ענין האמונה בה'

"מיכלא דמהימנותא" –

שנשארת כפי שעשאה האומן

ידועים דברי קדשו של בעל "בני יששכר" בספה"ק "דרך פיקודיך", כי המצה מכונה בשם "מיכלא דמהימנותא", כיון שהמצה נשארת ממש כפי שעשאה האומן, משא"כ החמץ מגביה את עצמו יותר ממה שהאומן עשאו, ולכך נצטוינו לאכול מצה ולהשבית את החמץ, להורות לנו כי עלינו ללמוד מהמצה, ועלינו לדעת כי כל מה שהקב"ה עושה עמנו, בין בגשמיות ובין ברוחניות, הכל מכוון בחשבון, ואין לנו לנסות לשנות או להוסיף ממה שעושה עמנו הבורא ית', וכדוגמת המצה אשר אינה משתנית כלל ממעשי האומן שעשאה.

וביון שהמצה מחדירה בנו את ענין האמונה השלימה בהשי"ת ובמעשיו שעושה עמנו בכל עת ובכל שעה, על כן נקראת "מיכלא דמהימנותא".

והשתדלותו, ובין אם שרוי הוא בדחקות חלילה, אין זה מחמת חסרון פעולותיו, אלא הכל מכוון מלמעלה, וברכת ה' היא הנותנת לו לעשות חיל.

ועל כך, הזהירה התורה הק' באמרה: "השמר לך פן תשכח את ה' אלקיך לבלתי שמר מצוותיו ומשפטיו וחקותיו אשר אנכי מצוך היום. פן תאכל ושבעת, ובתים טובים תבנה וישבת. ובקרך וצאנך ירביון, וכסף וזהב ירבה לך, וכל אשר לך ירבה. ורם לבבך ושכחת את ה' אלקיך המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים... ואמרת בלבבך כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה. וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל..."

בענין זה שוררת הסתרה נוראה, כי חלילה שוכחים שההצלחה הוא מאתו ית', וכן הכשלון הוא מלמעלה, ועל כך צריך לעמול ולהשריש בנפשו את האמונה בה'.

בספח"ק "דגל מחנה אפרים" כותב, כי אמונה ובטחון בה' אין הכוונה שמדמה במחשבתו כי הצלחתו תלויה במעשי ידיו, ובוטח בה' שישלח לו סיעתא דשמיא במעשי ידיו, כי זהו נקרא בטחון במעשי ידיו ולא בה', אלא משמעות הבטחון היא, שיבטח בה' שהוא

בתמימות ובשלימות, ומשריש בקרבו כי לא ריבוי מעשיו יגרמו להצלחתו, וכל עניניו נתונים אך ורק בידי שמים, ועליו אך לבטוח ולהאמין בה' בלבב שלם, אזי לא ישקיע הוא את כל כוחו ומרצו בהשתדלויות רבות, אלא יעתיר בתפילה אל ה' אשר בידו כל, והוא המחיה את כולם, וירבה בתפלותיו אל אבינו שבשמים. וזהו "שעונין עליו דברים הרבה" - שע"י המצה יתפלל הרבה אל השי"ת השומע תפילת כל פה.

"והיה ה' מבטחו" -

להשליך את כל יהבו על ה'
ולא יסמוך כלל על מעשי ידיו

ונבאר את הענין ביתר עומק.

הנה השי"ת ברא את האדם בעולם המעשה, וגזר עליו: "בזעת אפיך תאכל לחם", וכאשר רוצה הוא לאכול או לשתות עליו לעמול על פרנסתו, ולכן דומה לו במחשבתו כי הצלחת פרנסתו תלויה במעשיו שעושה, אם ירבה במעשיו ועסקיו, יצליח יותר, ואם ימעט, תמעט פרנסתו, וכאשר מרגיש קשיים בפרנסתו, תולה זאת מיד במיעוט פעולותיו, אך מחשבה זו הינה עצת היצר וטעות גדולה היא, כי אין ההצלחה תלויה ברוב מעשיו או במיעוט מעשיו, כי הכל נגזר עליו מלמעלה, ובין אם מצליח הוא אין הסיבה תלויה בריבוי מעשיו

מכירים ומאמינים כי הבורא ית' נותן הכל, וכל מה שיש לו לאדם הוא מאתו ית', וכמו שאמר פרעה: "לא ידעתי את ה'".

המצריים תלו את כל הצלחתם ביכולת שלהם, וענין זה מרומז בכך שבמצרים לא ירדו גשמים, כי הלא הגשם מקשר את האדם אל הבורא, כי אף פתי לא יחשוב שירידת הגשמים תלויה בו ובמעשיו, והכל מודים שהגשמים באים מלמעלה, וברצות האדם להשקות את שדהו ולזרוע זרע, ומטר אין, יצטרך הוא להרים את עיניו השמימה ולהתפלל אל ה', ואף אם השקיע בשדהו וטיפחו בעמל וביגיעה, לא יוכל לראות בהצלחתו, אם לא ישפיעו לו מן השמים גשמי ברכה, ולכן הפליגו חז"ל ואמרו: "גדול יום הגשמים..." כי יום זה מודיע ומזכיר לכל באי עולם, אשר הכל תלויים בהשפעתו של השי"ת, ובזכות הגשמים מתחזקת האמונה בהשי"ת.

אך במצרים לא ירדו גשמים, ולכן לא היה להם ענין זה, וכל אחד סבר, כי הצלחה של שדותיו וכרמיו ושאר עיניו תלויים אך ורק ברוב מעשי ידיו, וקליפה נוראה זו שלטה במצרים. והיהודים אשר היו אז בגלות מצרים, היו מצויים בניסיון מר זה, אשר קשה מאוד לעמוד בו, וכמרומז בלשון 'מצרים' שהוא

הנותן לו את הכל, ומה שעושה פעולות ומעשים הוא רק, כי מוטלת עלינו חובת ההשתדלות, והצטוונו לעשות פעולות, כדי שיהיה מקום שבו תוכל לחול ברכת ה'. בכך מפרש הוא את כפל הלשון: "ברוך הגבר אשר יבטח בה", והיה ה' מבטחו", שלא די שבוטח בהשי"ת אשר יצליח את דרכו, אלא "והיה ה' מבטחו" – שאת כל מבטחו שם הוא בהשי"ת, ואינו סומך כלל על מעשי ידיו.

בלשון חסידים מסופר, כי הבעש"ט הק' זי"ע הוצרך פעם לנדבת יד, ודפק על דלתו של אחד העשירים, אך תיכף אחר שדפק, עזב את המקום ופנה ללכת לדרכו. כאשר פתח בעל הבית את דלתו, כבר החל הבעש"ט הק' ללכת מפתח הבית. תמה הוא בפני הבעש"ט על פשר מעשיו, והסביר, כי הלא על האדם מוטלת רק חובת ההשתדלות ותו לא, והברכה הרי תגיע מכל מקום, וא"כ אף אם לא ישאר לעמוד על פתח הבית תגיע הברכה אליו, ולכן, אחר שקיים את השתדלות עזב את המקום [ישנה אריכות רבה בענין, ואין כאן מקום להאריך בכך, ובשיחות על עניני אמונה ובטחון הארכנו במהות עבודה נחוצה זו].

קליפת מצרים – "לא ידעתי את ה'"
משמעות קליפת מצרים היא, שאין

**"בית עבדים" – הרגשה של הכרח
והיוב לדברים מסוימים**

ארץ מצרים מכונה "בית עבדים",
וכנוסח התפילה: "ממצרים גאלתנו
ומבית עבדים פדיתנו", כי חוק
מצרים היה ש"אין עבד יכול לברוח
משם", וענין העבדות היה כה
מושרש בדמם, עד שהיו רגילים
לומר: "מוטב להיות עבד במצרים,
מלהיות שר במדינה אחרת", כלומר,
שהיתה שם עבדות לענין העבדות.

בספר "סוד ישרים" להרה"ק ר'
גרשון חנוך העניך מראדזין זי"ע
מבאר בעמקות, כי המשמעות של
"עבד" היא, שמרגיש שמחויב לעשות
דברים מסוימים, ואין בידו דרך
להיפטר מעשות הדברים הללו. ו"בן
חורין" הכוונה, שחש ומרגיש שאינו
מחויב לעשות אותה פעולה, אלא
שעושה אותה מחמת שישנו ענין
חיצוני שמחמת כן צריך הוא
לעשותה.

אדם החי במחשבה שמוכרח הוא
לעשות פעולות שונות למען פרנסתו,
כי אם לא כן לא יהא לו מה לאכול,
סימן הוא כי הינו "עבד", ועדיין לא
יצא מגלות מצרים מבית עבדים, אך
אדם היודע ומכיר באמת, כי בעצם
אינו מחויב לעשות שום פעולה, כי
השי"ת הוא הזן ומפרנס מקרני ראם
עד ביצי כינים, ודואג לו לכל
מחסורו, אלא שרצון ה' הוא שהאדם

מלשון 'מיצר', לרמז, כי היה זה כעין
מיצר אשר קשה מאוד לצאת ממנו.

ועל כך ניבא יחזקאל במאמר ה':
"בן אדם שים פניך על פרעה מלך
מצרים, והנבא עליו ועל מצרים כלה.
דבר ואמרת, כה אמר ה', הנני עליך
פרעה מלך מצרים התנים הגדול הרבץ
בתוך יאוריו, אשר אמר לי יאורי, ואני
עשיתני... וידעו כל יושבי מצרים, כי
אני ה', יען היותם משענת קנה לבית
ישראל... הנני מביא עליך חרב,
והכרתי ממך אדם ובהמה. והיתה ארץ
מצרים לשממה וחרבה, וידעו כי אני
ה', יען אמר יאור לי ואני עשיתי.

ואף שבל המקומות שבעולם ישנה
הסתרה זו, שמחשבות בני האדם
סובבים והולכים סביב מעשיהם
ופעולותיהם, ובטוחים הם כי בכך
מבטיחים הם את הצלחתם, ושוכחים
אשר ה' הוא הנותן לך כח לעשות
חיל, אך במצרים היתה קליפה זו
בתוקף, ביתר שאת וביתר עוז משאר
מקומות, ורמז לכך, כי פרעה –
אותיות עור"ף, לומר שבכך הפנו
עורף אל ה' הנותן לנו את כל מה
שיש לנו מטובו הגדול.

ואחר שיצאו בני ישראל ממצרים,
נגאלו הם מקליפה זו והחלו להכיר
כי הכל שלו ית', וממנו הכל, והוא
לבדו עשה ועושה ויעשה לכל
המעשים.

ידיהם, ולכן נחשבו לעבדים, כי משועבדים הם לפעולותיהם, אך ההיפך מקליפה טמאה זו הוא, שהאדם מאמין ויודע, כי הוא לבדו ית' עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, וה' הוא הנותן חיל, ואז שרוי הוא בחירות אמיתי, כיון שאינו משועבד כלל למעשי ידיו. זוהי תמצית "גלות מצרים" ו"גאולת מצרים" על רגל אחת.

ומביא בדבריו את דברי זקינו הרה"ק מאיזביצא זי"ע שאמר, כי המשוקע בדבר מסוים ומשועבד הוא לכך בכל מאודו, עד שמרגיש כי מחויב הוא לעשותו, ואין ביכולתו להיפרד מענין זה, עובר על הלאו: "ולא ישוב את העם מצרימה", כי מצרים הוא מקום עבדות, והמתנהג בדרכי העבדים, הרי כאילו חזר מצרימה.

ומוסיף עוד, כי הלא ידועים דברי האר"י הק' זי"ע בענין "ולא יכלו להתמהמה", שאילו היו מתמהמהים עוד, לא היו יכולים לצאת משם לעולם, וכותב על כל, שאין הביאור בדברי האר"י כפשוטם, כי הלא הקב"ה הוא כל יכול, ואין מה שיעכב בעדו להוציא את בני ישראל אף אחר שהיו מתמהמהים, אלא הכוונה היא, כי אילו היו מתמהמהים לרגע קט, היתה קליפת מצרים - "לא ידעתי את

יעשה השתדלות מצידו, ולכן עושה הוא פעולות, הרי הוא בן חורין אמיתי.

וניתן להמשיל לכך סוחרים רבים הסמוכים ובטוחים על כוחותיהם ומעשי ידיהם, וחושבים לעצמם כי "כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה", עד שאפילו ביום השבת קודש, שהוא זמן מנוחה וחירות, אין להם מנוחה, ומחשבותיהם טרודות בעניני עסקיהם, ונמצא שהם עבדים אמיתיים אשר אין להם שום זמן חירות, ולעומתם, יראי ה' וחושבי שמו המאמינים בלב שלם, כי הכל תלוי בהשי"ת, והוא משפיע לכל חי את הנצרך לו, לא רק שביום השבת מרגיש הוא כאילו כל מלאכתו עשויה, ושרוי הוא במנוחת אמת ואמונה, מנוחת שלום ושלווה והשקט ובטח, אלא אף בימות החול, כאשר עוסק הוא על המחיה ועל הכלכלה מרגיש הוא תחושת חירות, ומסיר דאגה מלבו, כי מאמין הוא באמונה שלימה, כי לא המעשה גורם, אלא ברכת ה' היא הנותנת לו את כל צרכיו ודי מחסורו, ומה לו להיות טרוד ודואג, ונמצא כי כל ימיו בן חורין הוא.

הוי אומר, קליפת מצרים היא "לא ידעתי את ה'", כי בטוחים היו כי הכל תלוי ברוב יגיעתם ומעשי

הפסוק: "הוא תהלתך והוא אלקיך", שזה שהאדם זוכה להלל ולשבח את השי"ת - "הוא תהלתך", אינו מכוחות עצמו, אלא "הוא אלקיך" - גם זה תלוי אך ורק בהשי"ת שלבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים ולכל המאורעות שבעולם, בין ברוחניות ובין בגשמיות. ומרמז את הענין גם בלשון הפסוק: "לך ה' הממלכה", שלא נאמר: "לך ה' המלוכה" אלא "הממלכה", כלומר, שלא רק שהמלוכה והממשלה לחי העולמים, אלא אף הממלכה, דהיינו, שמה שבני ישראל ממליכים אותו עליהם, אף זה מגיע אך ורק מאתו ית"ש, והוא הנותן לאדם חיל וכח ואפשרות להמליכו. כי האדם לעצמו מה הוא, ואין בו דעת עצמית להמליך את הבורא ית"ש.

מסיבה זו, פותחים אנו את תפילת שמונה עשרה בפסוק: "ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך", לומר, כי האדם בכוחות עצמו אינו מסוגל אפילו לפתוח את פיו, ורק אחר שהשי"ת יפתח את פיו - "ה' שפתי תפתח", אזי: "ופי יגיד תהלתך" - יכול האדם להמשיך לתוך פיו דיבורי תהילה ותפילה, ו"אגיד" מלשון המשכה (מלשון: "גוד אסיק). וכן בפסוק: "התהללו בשם קדשו" מרומז הענין, כי לא האדם הוא המהלל את השי"ת, אלא שם קדשו של הבורא ית"ש.

ה' מתגברת עליהם ושולטת עליהם, ואף אם היו יוצאים ממצרים בפועל, לא היו מגיעים לאמונה השלימה בה' וההכרה בו כי הוא המחיה את הכל, והיו סוברים כי פעולת האדם הן הגורמות ומסייעות להצלחותיו ולכשלונותיו. ולכן, הוציאם הקב"ה בחפזון כדי שלא ישארו לעולם עבדים.

לך ה' הממלכה -

גם המלכת הבורא היא רק מאת ה'

עד כה הסברנו את הענין בענינים גשמיים, אולם אותו ענין שייך ממש גם בענינים רוחניים, שלא יאמר האדם "כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה", ובזכות כשרונותי ורוב מעשי הצלחתי לסיים מסכתות ולהיות בקי במכמני התורה וכדו', אלא ידע נאמנה: "כי ה' אלוקיך הוא הנותן לך כח לעשות חיל", וכל הצלחותיו בתורה, בתפילה, בעבודת ה' ובתיקון המעשים מאת ה' היתה זאת, ומה שהוא עושה השתדלות, ויגע רבות לדעת את ה' ולהתעלות במעלות הצדיקים הוא רק בבחינת: "השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך, לא יתן לעולם מוט לצדיק" - שיסמוך על ה' אשר יזכהו להתעלות ולקנות שלימות לנפשו ולנשמתו, ולא יבטח במעשיו ופעולותיו.

ובה פירש הרה"ק המגיד מקאזניץ זי"ע בספה"ק "עבודת ישראל" את

כלל ממעשי האומן שעשאה, ואינה מבקשת לעשות מעצמה פעולות כדוגמת החמץ אשר אינו סומך במעשי האומן, ועושה פעולות מעצמו יתר ממה שעשה בו באומן. ועל כן נקראת המצה: "מיכלא דמהימנותא" המשרישה את ענין האמונה בה, ומצה היא זכר לחרותנו מארץ מצרים, אשר שם היינו משוקעים בעבדות, ואחר שיצאנו משם זכינו להיות בני חורין, ואיננו משועבדים לעשות מעצמנו פעולות, וגם את אותן הפעולות וההשתדלויות שאנו עושים, אין אנו חושבים לרגע כי רק בזכותן תצליח דרכנו, אלא משליכים אנו את ייבנו על ה' אשר כל בידו.

ה"שפת אמת" מסביר, כי החילוק בין תיבת "חמץ" ל"מצה" הוא הקוץ שבין הח' לה'. וביאור הדברים הוא, שהאות ה' מורכבת מנקודה וקו הסובב, ובאות ח' מחוברת הנקודה לגג, ומשמעות הדבר, כי "מצה" שיש בה ה' מסמלת את האדם היודע שהוא רק כלי המקבל מאת ה' נקודה של תורה, נקודה של תפילה, נקודה של אהבת ה', נקודה של יראת ה' וכו', אך אינו מהרהר כי בכוחות עצמו זכה לכל אלו, אך ה"חמץ" שיש בו ח' מרמז על האדם הלוקח את כל הנקודות ששולחים לו מן השמים, ומדביק אותן לעצמו, כאשר סמוך ובטוח כי כל אלו הגיעו לידו בזכות מעשיו ורוב יגיעתו, ותפקידנו

הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע כותב בספה"ק "קדושת לוי", כי גם בזמן מתן תורתנו, כאשר גילו בני ישראל את מסירותם ונאמנותם לבורא ית"ש, ואמרו פה אחד: "נעשה ונשמע", ובכך גרמו נחת רוח להשי"ת, עד אשר תמה ואמר: "מי גילה רז זה לבני, לשון שמלאכי השרת משתמשים בו", לא סברו הם כי חלילה בכוחות שלהם זכו להגיע למדריגה נשגבה זו שיוכלו להקדים עשייה לשמיעה, אלא תלו את הכל רק בהשי"ת, וסברו באמת, שרק בזכות הבורא היה ביכולתם לומר "נעשה ונשמע". ומעמיס את הענין בלשון הכתוב: "וישב משה את דברי העם אל ה'", ש"משה השיב להשי"ת, ש"דברי העם" – שהקדימו באמירתם עשייה לשמיעה כדוגמת מלאכי השרת, "אל ה'" – היה אך ורק מאת ה'.

המורם מכל דבריהם, כי גם ברוחניות אל לו לאדם חלילה לסמוך על כוחותיו ופעולותיו כקליפת מצרים שלא הכירה בה', אלא ישליך את יהבו אך ורק על ה', ויתלה את השגותיו והתעלותו בתורה, תפילה, עבודת הבורא, קרבת אלוקים וכדו' בכרכת שמים ממעל.

– "חמץ" –

קישור הצלחת האדם אל פעולותיו נחלזר לענין ראשון, כי דבר זה, אשר נסמוך ונאמין רק ביכולת הבורא, מלמדנו המצה, אשר אינה משתנית

להישמר ממהו חמץ.

ועוד אמרו הצדיקים זי"ע, כי בעת אפיית המצות, יורדים מלאכים ממרום לשמור על העיסה שלא תחמץ, כי בדרך הטבע אין אפשרות שקמח ומים יתערבבו יחד ולא יחמצו.

ומסופר, כי אצל אחד מאדמור"י בית טשערנאביל זי"ע הגיע פעם חסיד אחד, וסיפר בצער רב, כי משך כל ימות השנה משתדל הוא בכל מאודו להישמר מחמץ, ויש לו תחת ידו מברשת בה הוא מקנח בכל ימי השנה כל פירור של חמץ שרואה בספריו, כדי שלא יכשל בפסח ח"ו במשהו חמץ, והנה בעצם ימי הפסח, מצא בתוך צלחת המרק חיטה, ותמה על פשר הענין, כי הלא משקיע הוא כוחות אדירים משך כל השנה. ונענה לו רבו, כי החיטה הגיעה אליו מארובה שעל התנור על ידי עוף, וסיבת הדבר היא, כיון שסמך על השקעתו שמשקיע בכל ימות השנה בענין הזהירות מחמץ, ושכח לחלוטין כי השמירה מאיסור חמץ תלויה רק בהשי"ת, על כן הראו לו מן השמים, כי עם כל השתדלותו העצומה, נכשל הוא בחמץ גמור, וידע להבא, שעליו להעתיר על כך בתפילה ובתחנונים אל השי"ת.

הרי לנו, כי מצות מצה ואיסור חמץ משרישה רבות את ענין האמונה בכוחות ה'.

בימים נעלים אלו הוא, להשבית את החמץ והמחשבות הללו, ולאכול את המצה, ולהדבק ברמזים שבה, ולחיות תמיד עם הרגשה זו.

זהירות ממהו חמץ -
רק בסייעתא דשמיא

וכבר ידוע, כי איסור חמץ שהוא במשהו, קשה מאוד להשמר מכך בדרך הטבע, ואין לו לאדם דרך אחרת אלא להישען על אבינו שבשמים. וגם אם ירבה בניקיון וכיבוד הבית, ויטרח על כך ימים ולילות, ויוסיף הידורים וחומרות רבות, עדיין לא יוכל לומר בבטחה, כי בזכות מעשיו בוודאי לא יכשל במשהו חמץ, אלא מוכרח לומר, כי רק בעזר אלוקי ממעל יכול הוא להישמר ממהו חמץ, ובכך יפקחו עיניו, וללמד על הכלל כולו יצא, כי אין דבר בעולם, אשר יוכל לסמוך על מעשי ידיו.

וידוע כי צדיקי הדורות זי"ע היו מרבים בתפילה אל ה' שיזכו להישמר ממהו חמץ, וכמסופר על אחד מצדיקי בית רוז'ין זי"ע, שהשתטח פעם אל ציון קדוש לפני חג השבועות, ושמעוהו מתחנן שיוכל להישמר בפסח הבא ממהו חמץ. הרי שכבר בימים הללו דאג לכך.

ובך היה מנהגם של צדיקים רבים לברך את עדת מרעיתם ימים רבים לפני חודש ניסן בברכה זו, שיזכו

סיכומו של דבר, כי קדושה נפלאה שורה זו על המצה כקדושת הקדשים, ומכונה: "מיכלא דמהימנותא", כי היא משרישה את האמונה בהשי"ת, היפך מקליפת מצרים שהיא: "לי יאורי ואני עשיתי".

ב' בחינות במצות

ונסיים את דברנו בקושיה שמביא הרה"ק בעל ה"תניא" זי"ע, על מה שאנו אומרים: "מצה זו על שום מה, על שום שלא הספיק בציקם של אבותינו להחמיץ, עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם, שנאמר 'ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עוגות מצות כי לא חמץ, כי גורשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה, וגם צידה לא עשו להם'". וקשה, כי הלא בני ישראל הצטוו לאכול מצות בליל פסח עוד בהיותם בארץ מצרים, טרם יציאתם משם, וכבר תמה על כך המהרש"א.

וכן מקשה, מדוע מצינו כי התורה הקדושה כתבה פעם אחת: "בערב תאכלו מצת", בכתיב חסר - ללא ו', ופעם כתוב: "ויאפו את הבצק עגות מצות כי לא חמץ" - מלא.

ומסביר התניא, שישנן ב' בחינות שונות במצות אכילת מצה.

הבחינה הראשונה היא המצות שאפו בני ישראל במצרים לפני חצות

כמו כן ישנם סיפורים רבים אודות צדיקים אשר השקיעו כוחות רבים בטחינת החיטים וקצירתם, ובאפיית המצות, ואח"כ הוחלפו המצות שלהם בטעות במצות פשוטות, ולא הראו שום סימן של צער, ולא עוד, אלא שמחו במצות הפשוטות שהגיעו לידם, באמרם: "הרי ממילא אי אפשר לסמוך כלל על מעשי ידינו, כי בה' תלויה שמירת המצות, ואם מסבב כל הסיבות סיבב שמהמצות הללו הגיעו לידינו, סימן מובהק היא, כי המצות הללו שמורות כראוי ומיועדות עבורנו..."

וידוע שהזהירו במשנה זהירות, שלא לבא לידי כעס בשעת אפיית המצות, וכרמז שנתן הרה"ק ר' מנחם מענדל מלינסק זי"ע בסמיכות הפסוקים: "אלהי מסכה לא תעשה לך. את חג המצות תשמור", להורות, כי כפי שומרים בשעת האפיה שלא יבואו המצות לידי חימוץ ח"ו, צריך לשמור גם שלא יבואו המתעסקים לידי כעס, ועליהם לזכור, כי "כל הכועס כאלו עובד עבודה זרה", וזהו ענין סמיכות הכתובים.

ועל פי דברינו מובן הדבר ביתר שאת, כי הלא כל ענין המצה הוא אמונה שהכל מאתו יתברך, ואם כן מה לו לאדם לכעוס, כי הרי כל מה שאירע עמו מכוון מלמעלה.

ממצרים, שגרמה להם לגילוי השכינה ולהשגות נפלאות.

ולכן כתוב על אותן מצות כתיב מלא, עם האות ו', כי האות ו' מרמזת על ענין המשכה, שבזכות אותן המצות נמשך עליהם גילוי שכינה באופן נעלה מאוד. ולמרות שלא התעסקו בני ישראל בבצקם זמן רב, לא היתה אחיזה לחיצונים בבצקם, ונשמרו מחמץ.

ובזה מבאר הוא את השאלה: "מצה זו שאנו אוכלים על שום מה", דהיינו, על איזו מדריגה משתי המדרגות מסמלות המצות שאנו אוכלים בליל פסח, ומבאר והולך, כי אף שמצווים אנו לאכול את המצות קודם חצות, עם כל זה עושים אנו זכר לבחינה הנעלית של המצות שאכלו אחר יציאתם ממצרים, וזהו: "על שלא הספיק בצקם להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם", כלומר, המצות שלנו הן זכר למצות שאחר יציאתם ממצרים, והטעם, כי אבותינו שהיו במצרים הרי חיו ללא תורה ומצוות, לא זכו מיד למדרגה הנעלית של המצוה, כי הוצרכו קודם לגאלם מקליפת וזוהמת מצרים, אך אנו שזכינו לתורה ולמצוות, וחיי עולם נטע בתוכנו, באפשרותנו לזכות למדריגה הנפלאה של המצות

הלילה, עוד טרם יציאתם לגמרי מקליפת מצרים.

אותן המצות השפיעו בהם חכמה רבה ודעת, כי הרי שורש הלחם הוא למעלה ממידת החכמה כאמור לעיל, ולמרות שעדיין לא ידעו הם את ה' כראוי, ולא היו להם השגות נעלות, עם כל זה זכו להכיר את בוראם, וכמו שמצינו: "אין התינוק יודע לקרות אבא, עד שיטעום טעם דגן", כי הדגן ששרשו למעלה מהחכמה גורם לתינוק לקרוא אבא, ולמרות שאין לו דעת להבין את הענין הנקרא "אבא" כפי שגדול מבינו, מ"מ ביכולתו לקרוא אבא.

כמו כן, למרות שעדיין היו אז במדריגה קטנה ונמוכה, מ"מ זכו על ידי המצות לקרוא אבא לאבינו שבשמים, ובכך סללו דרך, כי גם כאשר יהיו ישראל במדריגה קטנה, יהיו תמיד מקושרים אל השי"ת בבחינת "בנים למקום", ותמיד יאמינו בבורא ית"ש, ועל כך מרמז הפסוק: "כי נער ישראל" - אף על פי שהם בבחינת נער שאין לו דעת כגדול, מ"מ: "ואהבהו".

וזהו המדריגה הפחותה שבמצות, ועל כן כתוב כתיב חסר על אותן מצות שאכלו במצרים.

והמדריגה הנעלית שבמצות היא אותן המצות שאכלו אחר יציאתם

מצוה קדושה זו. הנושא שעסקנו בו כעת הוא כטיפה מן הים מענינים הרבים השייכים למצות אכילת מצה, וניתן להאריך בכך רבות, אולם הכלל ידוע, כי "תפסת מרובה לא תפסת", ועל כן התעמקנו בענין אחד, וישמע חכם ויוסיף לקח.

המרמזות על חכמה וידיעה בה' באופן גבוה, ואמונה חזקה בו ובכל מעשיו, ובכך נזכה להידבק בה' כראוי וכנכון.

מצות מצה – רחבה ועמוקה היא

בסייעתא דשמיא זכינו לברר ולבאר ענין אחד מני אלף מפנימיות

ויהא רעווא, שנזכה לקיים כראוי את מצות התורה "בערב תאכלו מצות", מתוך עריבות ומתיקות. ועל ידי אכילת מצה נזכה לבחינת "משכנו אחריו נרוצה" באמת ובלב שלם, ומתוך כך להגיע ל"הביאני המלך חדריו", ויהי רצון שנזכה להרגיש את כל הטעמים אשר ישנם באכילת מצה, ויתוסף בנו דעת, חכמה ואמונה תמימה בה', ויזכנו השי"ת, שנוכל עוד לקיים בהאי שתא את מאמר הכתוב: "על מצות ומרורים יאכלוהו", ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים, במהרה בימינו. אמן.

מאמר ג

מצות קרבן הפסח

תוכן המאמר

- א. משכו וקחו לכם א
 ב. זכר לקרבן פסח ו
 ג. ופסחתי עליכם י
 ד. קרבן פסח והמסתעף – סימוני פיסוח ודילוג ט

משכו וקחו לכם

שאגאל את בניו, ולא היו בידם מצות להתעסק בהם כדי שיגאלו, שנאמר ואת ערום ועריה (שם ז), ונתן להם שתי מצות, דם פסח ודם מילה שמלו באותו הלילה, שנאמר מתבוססת בדמיך (שם ו), בשני דמים, ואומר גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך מבור אין מים בו (זכריה ט, יא), ושהיו שטופים באלילים, אמר להם משכו וקחו לכם, משכו ידיכם מאלילים וקחו לכם צאן של מצוה. והדברים הללו צריכים ביאור, כי לכאורה גם אחר דברי ר' מתיא בן חרש עדיין לא מיושבת הקושיא שהקשה בתחילת הדברים 'מפני מה הקדים לקיחתו לשחיטתו ד' ימים', כי אם ניתנו להם שתי המצוות הללו להתעסק בהם כדי שיהיו ראויים לגאולה, אם כן למה היה להם להקדים לקיחתו לשחיטתו ארבעה ימים. עוד שומה עלינו להבין את המשך הדברים 'ולפי שהיו שטופים בעבודה זרה אמר להם

לקיחת ושחיטת קרבן פסח

בתוב בתורה הק' בפרשת בא (שמות יב, א-ג) 'ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר. החודש הזה לכם ראש חדשים, ראשון הוא לכם לחדשי השנה. דברו אל כל עדת ישראל לאמר, בעשור לחדש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית'.

בדיבור זה נתן השי"ת לראשונה לבני ישראל ציווי של מצוה, והשי"ת האריך וביאר את כל דיני מצות קרבן פסח על כל פרטיה ודקדוקיה.

ידועים ומפורסמים דברי רש"י (שם ו, ד"ה והיה לכם למשמרת) וז"ל 'ומפני מה הקדים לקיחתו לשחיטתו ארבעה ימים מה שלא צווה כן בפסח דורות, היה ר' מתיא בן חרש אומר, הרי הוא אומר ואעבור עליך ואראך והנה עתך עת דודים (יחזקאל טז, ח), הגיעה שבועה שנשבעתי לאברהם

מצרים בשנה שבה יצאנו ממצרים, וחידוש שחידשה תורה היא, כי הלא הכלל היא 'סוף מעשה במחשבה תחילה', כי בראשית הכל עלינו לקבל עול מלכות שמים ועול תורה ורק אחר כך תבוא העשיה במעשה, וכן אומרים בתפילה 'ותן בליבנו בינה להבין ולהשכיל, לשמוע ללמוד וללמד, לשמור ולעשות ולקיים', שאחר ההבנה בכינה ובהשכל ואחר הלימוד בתורה הקדושה מגיעים לידי עשיה וקיום המצוות בפועל, ואם כן היה ראוי שרק אחר קבלת התורה נקבל את ציווי השי"ת על קיום המצוות בפועל, ולמרות כן ציוונו השי"ת על קיום מצוות חג הפסח עוד טרם קבלת התורה, כאשר עדיין היינו בארץ מצרים בערות הארץ, בזמן שמצבינו הרוחני היה ירוד מאוד בבחינת 'ערום ועריה', וכנודע שכבר באו בני ישראל כמעט אל שער הנו"ן שבשערי הטומאה, ולמרות כל זאת נתן לנו השי"ת מצות מעשיות, ולא מצוה אחת או שתיים אלא מצוות רבות מאוד, ומכך מוכח כי כל מצוות החג קשורות במיוחד אל ענין יציאת מצרים, ועל כן היה הצורך לצוות עליהן דווקא בזמן יציאת מצרים.

עניני קרבנות וקדשים בארץ מצרים

זאת ועוד, הלא חלק גדול ממצוות חג הפסח תלויות במצוות קרבן פסח,

משכו וקחו לכם, משכו ידיכם מעבודה זרה וקחו לכם צאן של מצוה, כי אמאי תליא הא בהא.

חג הפסח מרובה במצוותיו המיוחדות

הנה חג הפסח התייחד בריבוי המצוות שהצטוונו בו, מה שלא מצינו בשאר החגים. כי הלא בכל חג ומועד ישנן המצוות הכלליות הנוהגות בו כדוגמת שמחת יום טוב, קידוש היום ואיסור מלאכה, ובזמן שבית המקדש היה קיים אף עולת ראייה וקרבן חגיגה, ובנוסף למצוות הכלליות הללו מיוחד כל חג במצוה המיוחדת בו, כגון שופר בראש השנה, ועניתם את נפשותיכם ביום הכיפורים, סוכה ד' מינים ניסוך המים וערבה בסוכות, [ובשבועות אכן לא מצינו מצוה מיוחדת, והיינו חד טעמא על השם 'עצרת' של חג השבועות, כי בו רק עצורים אנו מעשיית מלאכה], ואילו חג הפסח שונה ומיוחד בכך שיש בו ריבוי מצוות המיוחדות לחג הזה, ולפי מנין ספר החינוך קיבלנו י"ז מצוות כמנין טו"ב המיוחדות לחג הפסח, והלא דבר הוא, ועלינו לבאר מה נשתנה החג הזה מכל חגי ומעדי השנה.

ציווי על מצוות חג הפסח -

טרם קבלת התורה

חידוש נוסף מצינו בחג הפסח, שכל מצוותיו כבר ניתנו לנו בארץ

שהקב"ה הגביה את בני ישראל בליל פסח ונשא אותם על כנפי נשרים עד למקום המקדש, והרי הדברים הללו מגדילים את הפליאה והחידוש שבקרבן פסח.

המורם מכל האמור שחג הפסח בכללותו ובפרט ענין קרבן פסח יש בהם חידוש מיוחד, שעוד טרם קבלת התורה כאשר בני ישראל היו משוקעים במ"ט שערי טומאה בתוככי ערוות הארץ קיבלו הם מצוות מעשיות רבות הקשורות לחג הקדוש הזה, ובפרט כאשר חלק מהמצוות הללו הינן מעניני קדשים, ולא זו בלבד אלא באותו מצב נחות וירוד אף זכו הם לקדושת ארץ ישראל ולקדושת בית המקדש.

והרי ידוע כי כל מה שאירע בפסח מצרים חוזר על עצמו מדי שנה בשנה בבוא הזמן הקדוש, וכמו שאומרים בנוסח ההגדה 'בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, שנאמר והגדת לבנך ביום ההוא לאמור, בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים. לא את אבותינו בלבד גאל הקב"ה אלא אף אותנו גאל עמהם', ומדי שנה בשנה חוזרים על עצמם החידושים הנפלאים הללו שהראה לנו השי"ת בפסח מצרים, והדברים טעונים ביאור ראוי.

והלא מצוה זו הינה מעניני קדשים, וידוע כי עניני קדשים נעלים מאוד מאוד, ומגודל קדושתם ורוממותם נוהגות הם רק בבית המקדש ובירושלים עיה"ק, ולכן מצינו כי יש בהם הגבלות ודינים רבים הקודמים לעשיית הקרבנות כדוגמת מזבח ללא פגימה, מי חטאת, אבני החושן וכו' ומכל אלו אתה למד על רוממות ענין הקדשים, וכן אומרים בהגדה של פסח בפסקא 'כמה מעלות טובות למקום עלינו' ומונים מעלה אחר מעלה ומסיימים 'ובנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל עוונותינו', ומכך נראה בעליל כי מעלת בית המקדש היא שיא ופסגת המעלות שהעניק לנו הבורא ב"ה, ועל כן מובן שכאשר חטאנו ופשענו ניטלה תיכף מאתנו מעלה עליונה זו, וחרב בית מקדשנו ובוטל ענין הקדשים.

והנה למרות רוממות וחשיבות ענין הקדשים מצינו חידוש נפלא מאוד, שעוד בהיותנו בערוות מצרים בשפל המדרגה קיבלנו את מצות קרבן פסח שהוא מעניני קדשים, ואף על פי שלא היה לנו לא משכן ולא בית המקדש לא כהן ולא מזבח, ובמושכל ראשון נראה הענין כעין 'קדשים בחוץ', ואכן ידועים ומפורסמים דברי התרגום יונתן על הפסוק (שמות יט, ד) 'ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי',

כעת בגלות המר נשארה תקנה זו, וכלשונו 'תקנה לא זזה ממקומה', ויתכן כי הכוונה בדבריו היא שתקנה לא זזה ממקומה אף לענין לשאול ולדרוש שלושים יום אודות מצות קרבן פסח, ואם כן על כל יהודי ויהודי לעסוק בימים הללו גם בדיני ופרטי מצות קרבן פסח, הן בחלק הנגלה בלימוד דפי הגמרא במסכת פסחים ובהלכות שברמב"ם, וכן בענינים הפנימיים הקשורים למצוה זו.

מהרה יבנה המקדש

זאת ועוד, הלא אף על פי שמלך המשיח מתמהמה ועדיין לא הגיע לגאלנו זה כמעט כאלפיים שנה, עם כל זה אחכה לו בכל יום שיבוא, ומאמינים בני מאמינים אנו כי במהרה יבנה המקדש, וכל אחד ואחד מאתנו מצפה וממתין בכליון עיניים לשמוע קול מבשר ואומר כי הגיע עת גאולתנו, ואם כן עלינו להיות בקיאים בדיני קרבן הפסח ובענינים הפנימיים של מצוה זו, כדי שנהיה מוכנים לקיים מצוה זו כראוי וכיאות עוד השתא, וכשם שכל אחד ואחד לומד ועוסק בעניני מצוות ביעור חמץ ואכילת מצה ושאר דיני ועניני חג הפסח וליל הסדר כי כל אחד יודע ומבין שמצוות אלו קשורות אליו, כמו כן עלינו לעסוק בדיני ועניני קרבן פסח מתוך אמונה איתנה שגם מצוה זו תהיה נוגעת הלכה למעשה.

שואלין ודורשין בהלכות קרבן הפסח כדי להבין את הענין על בוריו עלינו להתעסק במצות קרבן פסח אשר ציוונו השי"ת בארץ מצרים, וכדאיתא בגמרא (פסחים ו.). 'שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום', ומקור הענין הוא כמו שאמרו שם 'שהרי משה עומד בפסח ראשון ומזהיר על פסח שני', והלא משה רבינו הזהיר את בני ישראל בפסח ראשון אודות מצות קרבן הפסח של פסח שני, ואם מכך למדו חז"ל על כל הלכות הפסח ששואלין ודורשין קודם הפסח שלושים יום, על אחת כמה וכמה שעל עיקר מצות קרבן פסח עלינו לשאול ולדרוש ולעסוק בו קודם הפסח.

ובן כתב ה'בית יוסף' (או"ח סימן תכט) וז"ל 'דבפ"ק דעבודה זרה (ה:): אמרינן דטעמא דבעינן קודם לפסח שלושים יום מפני הקרבן כדי לבדקו ממומין, כלומר שכל ישראל חייבין להקריב קרבן לחג - זה צריכין שלושים יום לדרוש להם בהלכות הפסח, כדי שיהא שהות לכולם ליקח קרבנות בדוקים ממומין, ואף על גב דהשתא בעוונותינו אין לנו קרבן, כיון דבזמן שהיה קרבן התקינו שיהו דורשין שלושים קודם, תקנה לא זזה ממקומה'. הרי לנו שעיקר החיוב לשאול ולדרוש קודם הפסח שלושים יום תוקן על מצות קרבן הפסח, ואף

והכוונות יהיו כראוי וכנכון, ולכן יתכן שדווקא בזמן הזה, כאשר אין לנו בית המקדש, מוטלת עלינו חובה קדושה להתעסק בלימוד דיני קרבן פסח על כל פרטיו ודקדוקיו.

לימוד קדשים - המשכה לגאולה

בנוסף לכך, הרי עצם הדבר ששואלים ודורשים בעניני קרבן הפסח מביא התעוררות עצומה בשמים ממעל, כי כאשר אבינו שבשמים רואה שבניו אהוביו לומדים ומתעסקים בעניני קדשים בככל, ובפרט כעת בערבי פסחים הוגים הם בדיני קרבן הפסח בהלכה מתוך ציפיה והשתוקקות לקיום המצוה בפועל, אזי מתעוררת מידת הרחמים להחיש לנו את גאולתנו ופדות נפשנו מן הגלות המר הזה, ונמצא שהלימוד והעיסוק בעניני קרבן פסח הוא כעין המשכה לגאולה. וכן ידוע משלו של הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע אודות ילד החפץ שאביו יקנה לו מיני מתיקה שפותח את פיו בתחבולה ומברך ברכת 'שהכל', וכיון שהאב אינו רוצה שהברכה תהא לבטלה על כן ממלא את משאלתו של בנו, וכעין משל זה ניתן לומר לענייננו, שכאשר רואה השי"ת שבניו אהוביו מברכים בכל יום 'ברוך אתה ה' בונה ירושלים', ומקדישים זמן רב מלימודם אודות דיני ועניני קדשים, על כן מזרז השי"ת את גאולתנו

ונשלמה פרים שפתינו

ואם חלילה וחלילה לא נזכה לעשותו בשנה זו, הלא עלינו לעסוק בדיני ועניני מצוה זו כדי שנצא ידי חובת מצוה זו על ידי הלימוד בשפתיים, וכמו שנאמר (הושע יד, ג) 'ונשלמה פרים שפתינו', ועל כן עלינו לשאול ולדרוש בפרטי מצות קרבן פסח. וכן אמרו חז"ל (ראש השנה ל). 'ציון היא, דורש אין לה, מכלל דבעי דרישה', ועל כן בזמן הזה, כאשר אין לנו ציון, עלינו לדרוש את ציון ולדרוש במצוות הקשורות לציון ולירושלים.

ידועים דברי הרה"ק בעל 'ישמח משה' זי"ע אודות מצות תקיעת שופר בראש השנה שחל בשבת קודש, שכאשר מקיימים את המצוה על ידי הלימוד בפרשת ודיני המצוה עלינו להיזהר שהלמוד יהיה כראוי בתכלית השלימות, כי בשלמא כאשר מקיימים את המצוה בפועל ממש, אזי אף אם ההכנות והכוונות לא היו כל כך בשלימות, הרי מכל מקום עשה היהודי את מעשה המצוה בפועל, והקב"ה ישלים את השאר, וכעין הענין המובא בפסוק (איוב כח, כג) 'אלהים הבין דרכה והוא ידע את מקומה', אולם כאשר כל קיום המצוה תלוי ועומד אך ורק על ידי הלימוד בפרשת ודיני המצוה, אם כן עלינו להיזהר במשנה זהירות שהלימוד

עלינו לשאול ולדרוש ולעסוק בדברי תורה הקשורים למצוות קרבן פסח, בין בחלק הנגלה שבתורה ובין בענינים הפנימיים.

ופדות נפשנו כדי שהברכות והלימוד לא יהיו ח"ו לבטלה. המורם מכל האמור, כי בימים אלו, כאשר חג הפסח ממשמש ובא,

זכר לקרבן פסח

בני ישראל בערב פסח בזמן שבית המקדש היה קיים. מסיבה זו נוהגים לאפות את המצות בבגדי יום טוב, כדיצה וברינה ובמקהלות עם כדוגמת קרבן הפסח, ועושים אותו יום טוב באיסור עשיית מלאכה, וכן אומרים הלל בנעימה בשעת האפיה לזכר אמירת ההלל שאמרו בשעת הקרבת קרבן הפסח.

מנהג רבותינו הקדושים מבעלזא להניח את מצות המצוה אחר האפיה על המיטה, זכר לקרבן פסח שקשרו לכרעי המיטה, ואף שהקשירה לכרעי המיטה נאמרה בפסח מצרים, אך כבר הראה כ"ק מרן מהרי"ד מבעלזא זי"ע מקורו טהור מדברי רבינו עובדיה מברטנורא בפירושו על מה ששנינו במסכת כלים (פי"ט, מ"ב) 'החבל היוצא מן המיטה, עד חמישה טפחים טהור, מחמשה ועד עשרה טמא', ומפרש על כך וז"ל 'מחמישה ועד עשרה טמא, דחזי לקשור בה הפסחים, שהיו רגילים לקשור שם

מנהגי מצות מצוה - כמנהגי הקרבת קרבן הפסח

לאמיתו של דבר, כאשר נתבונן בדבר נראה פלא נוסף, כי הנה בכל הקרבנות מצינו שהלימוד בשפתיים נחשבת כהקרבת הקרבן בבחינת 'ונשלמה פרים שפתינו', וכן מצינו שכנגד קרבנות התמיד נתקנו התפילות שבכל יום, וכנגד קרבנות המוספין בשבתות ומועדי השנה נתקנה תפילת מוסף, אולם בקרבן פסח מצינו דבר מיוחד שלא מצינו כדוגמתו בשאר הקרבנות, שבנוסף לענין 'ונשלמה פרים שפתינו' תיקנו לנו חז"ל אף פעולות מעשיות לזכר קרבן פסח.

הנה מנהג ישראל תורה לאפות בערב פסח מצות מצוה, ומנהגים רבים אשר יסודתם בהררי קודש הנהיגו חכמי וצדיקי הדורות בשעת האפיה, שהצד השווה שבכולם הוא לרמז כי אפיית מצות מצוה הללו זכר היא להקרבת קרבן הפסח שהקריבו

שאיבת מים שלנו, וזל"ק (על 'ערב בדיקת חמץ') 'הנה מצינו מכמה גדולים ששמחו מאוד בלקיחת המים שלנו למצה יותר מכמה מצוות הגדולות מאוד כמו אתרוג סוכה וכדומה'.

'והענין הוא עפ"י מה שאמר הרה"ק מאוהעל בשם הר"ר לעמיל זצ"ל על הכתוב (תהלים קלז, א) על נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו בזכרנו את ציון, עפ"י המבואר בידי משה (על בראשית רבה ה, בשם שוח"ט) שמים התחתונים בכו מפני שנתרחקו ממקור החיים, והקב"ה ניחם אותם שיתקרבו ע"י ניסוך המים, וזה הוא רק בזמן שבית המקדש קיים, ובעוונותינו הרבים שנחרב בית מקדשנו חזרה בכייתם למקומה, וז"ש על נהרות בבל שם ישבנו, וראינו בכיית המים על ריחוקם אחר שתנחמותם עלתה בתוהו, גם בכינו - כי נשאנו קל וחומר בעצמנו איך יש לנו לבכות שנתרחקנו מבית חיינו, וה שאמרו 'גם בכינו' היינו בכיית המים ובכייתנו'.

'והנה אחר חורבן בית המקדש לא נשאר לנו שום מצוה [ממנין תרי"ג] התלויה באכילה כי אם אכילת מצה, והאכילה הזאת אי אפשר בלי מים, וממילא המים ששים ושמחים בשמחה נפלאה שזכו להעשות נטפלים להמצוה הזאת ושיתקרבו

הפסח בחבל שבכרעי המיטה, כדי שיהיה מזומן להם'. ומכאן ראייה, כי בכל הדורות נהגו בני ישראל לקשור את הפסח לכרעי המיטה, ולזכר כך נהגו רבותינו הקדושים להניח את המצות מצוה על המיטה.

השמחה בשאיבת מים שלנו - כעין ניסוך המים

בהכנה לקראת אפיית המצות מצוה נהגו בתפוצות ישראל להתאסף ברוב עם בדמדומי חמה של יום י"ג בניסן לשאיבת מים שלנו בששון ובשמחה, ורבים נוהגים אז לאחל זה לזה 'הי רצון שעוד נזכה להימנות על קרבן פסח בהאי שתא', וכן ידוע הסיפור שמסופר בפי העולם אודות כ"ק מרן מהר"ש מבעלזא זי"ע שכאשר שמע שיהודי מברך את רעהו שיזכה בשנה הבאה להקריב את קרבן הפסח, תיקנו מרן מהר"ש באמרו שאף בשנה זו ניתן לזכות לכך, וכאשר שאל השואל 'הא אמרו (עירובין מג:): אין אליהו בא לא בערבי שבתות ולא בערבי ימים טובים', השיב מרן מהר"ש שבוא יבוא אליהו ברינה, וכוודאי כאשר יבוא יתרץ גם את ביאתו בערב החג, כי הלא 'תשבי יתרץ קושיות ואיבעיות' וגם קושיה זו יתרץ.

ודברים נוראים כתב בספה"ק 'ישמח ישראל' על השמחה הגדולה שאפפה את צדיקי הדורות בשעת

וכן אמרו שאסור להגביה הזרוע בשעת ההגדה, כדי שלא יראה כקדשים בחוץ.

בנוסף לכך מצינו כי חז"ל תיקנו לנו אכילת אפיקומן לזכר לאכילת קרבן הפסח שאכלו בני ישראל בליל פסח.

וידוע כי צדיקי הדורות התבטאו בביטויים מופלגים על האפיקומן, ומקובל כי הרה"ק בעל 'דברי חיים' מצאנו זי"ע אמר פעם אחר אכילת אפיקומן, שאליהו הנביא מקריב קרבן פסח בכל שנה, ומביא חתיכה ממנו לצדיקי הדור שאותם הוא ממנה על מנויי הקרבן, והיה אומר 'עטץ מיינט ברוחניות? טאקע בגשמיות!', ואף שהננו טמאי מתים, הלא טומאה הותרה בציבור, ולפי דבריו נמצאים הצדיקים בירושלים ואוכלים בפועל ממש. והרה"ק מצאנו הפטיר ואמר, שאף מי שאינו ראוי שיביאו לו, אבל אם מאמין בכך, הרי זה נחשב כאילו הוא בעצמו אכל.

ויש המספרים כי היו רואים על הרה"ק מלובלין זי"ע בשעת אכילת אפיקומן שהיה נוטף שומן מפיו, והיה נדמה כאילו אוכל את בשר הפסח. וכן אצל עוד צדיקים זי"ע הרגישו בשעת חלוקת שיירי האפיקומן שהיה רותח כבשר צלוי, עד שלא היה אפשר למששו בידים, ומכל אלו ניתן ללמוד כי אצל צדיקי

להבורא ב"ה, וצדיקים זכי הראיה רואים בעינים פקוחות שמחת המים שמתקרבים להקב"ה, מזה יגדל שמחתם ביתר שאת'.

הדיבורים הקדושים הללו מעוררים את הלבבות, ומכך למדנו כי מנהג המים שלנו דומה למצות ניסוך המים שהיה בזמן שבית המקדש היה קיים, והרי לנו מנהג נוסף שאנו עושים המזכיר את עניני הקדשים.

המורם מכל האמור, כי חכמי וצדיקי הדורות ראו בדעתם הקדושה לייסד בשעת אפיית מצות מצוה בערב פסח והמסתעף הליכות ומנהגים הדומים להקרבת קרבן הפסח ולעניני הקדשים, לידע ולהודיע כי מיוחד הוא קרבן הפסח, ואין אנו מסתפקים רק באמירה בשפתיים באמירת 'סדר הקרבת קרבן הפסח' ובתפילת המוספין, אלא מוסיפים אנו לעשות פעולות מעשיות אשר הם זכר לקרבן הפסח.

זכר לקרבן פסח בליל הסדר

עד כה הבאנו ממקורות טהורים שאפיית המצות שבערב פסח יש בה זכר לקבן הפסח, אך על לילי פסחים הלא כבר אמרו מפורשות בגמרא (פסחים קיד:): שצריך שני תבשילין בליל הסדר, אחד זכר לקרבן הפסח, והשני זכר לקרבן חגיגה.

הגוי שהוא נעמד על עמדו נענה ואמר 'מה אתה מחכה פה? לך לבית המדרש!', הסתכל לשמים ואמר 'רבש"ע אתה הרי יודע על מה אני מחכה ומצפה, וכמה זמן אתה משאיר אותנו לחכות'.

הרי לנו, כי תיקנו לנו פעולות מעשיות בליל התקדש חג ובערב פסח לזכר קרבן הפסח, וצדיקי הדורות השקיעו בכך עבודת עבודה, ועל כן, ראוי ורצוי לכל ירא שמים להתבונן ולהתעמק במצוה חשובה זו, כדי שיוכל לקיימה בשלימות, במחשבה בדיבור ובמעשה.

רוממות מצות קרבן פסח

בראש ובראשונה עלינו לדעת את מעלתה ורוממותה של מצות הקרבת קרבן הפסח.

הנה מצוה זו היא המצוה הראשונה שקיימו כלל ישראל. בנוסף לכך מצינו בה חידוש שהיא מצות עשה שיש בה כרת, ולא מצינו דוגמתה במצוות עשה [מלבד ממצות מילה], ובספה"ק 'בני יששכר' מאריך בדרוש בענין זה ומבאר את טעם הדבר, כי היות שמצוה זו הוציאה את בני ישראל מעבדותם לפרעה והכניסה אותם לעבדות השי"ת, על כן יש בה חיוב כרת, כי המונע את עצמו מלעשות את הפסח, הרי הוא מראה בעצמו ח"ו שטוב לו להיות

הדורות היה האפיקומן ממש כדוגמת קרבן הפסח.

הציפיה להקרבת קרבן הפסח

ויצויין, כי בירושלים עיה"ק התגורר הרה"ק מבארנוב זי"ע אשר עלה ארצה כאשר אחת היא מטרתו לקבל פני המשיח. ובערב פסח היה נוהג ללכת בהתעוררות מרובה אל הכותל כדי להתפלל תפילת מנחה ולומר סדר אמירת קרבן פסח על יד שריד בית מקדשנו, וגם בחזרתו מן הכותל היה מלא געגועים והתעוררות עצומה מתוך ציפיה לגאולה ולהקרבת הקרבנות.

ומסופר שפעם הלך יחד עם הרה"צ ר' אשר זעליג מרגליות זצ"ל, ובחזרתם עברו דרך השוק של הישמעאלים, ועמד שם ישמעלי מוכר כבשים, והכבשים צעקו 'מה מה' כדרכם, ופנה הרה"ק מבארנוב אל מלוהו ואמר לו 'השומע אתה את צעקתם, הם צועקים ואומרים, הלואי וזכינו להיקרב ולעלות על המזבח, במקום להיות מסור ביד ישמעלי זה', ותוך כדי דבריו נעמד הרה"ק מבארנוב על מקומו כמסומר אל הקרקע, ומשך זמן רב האזין לצעקת הצאן. הישמעלי החל לצעוק לעברו 'האם רוצה אתה לקנות את הכבש', הרים הרה"ק מבארנוב הרים את עיניו כלפי מעלה ואמר 'רבוננו של עולם, אתה הרי יודע מה רצוני'. ובראות

חיים של הבורא ב"ה, אשר הוא מקור החיים, והוא הנותן לאדם אורך ימים ושנות חיים טובים ברוחניות ובגשמיות.

במצוה זו ישנם כמה ענינים הדורשים התעמקות והסבר, כגון הציווי שהצטוו במצרים לאכול בחפזון, וגם ההוראה לאכול צלי אש ראשו על כרעיו ועל קרבו, וכן החיוב לאכול עם המצה, ובעז"ה יבוארו הענינים בהמשך הדברים.

עבד לפרעה, ואינו חפץ להיכנס לכלל עבדות ה', ועל כן חמור ענשו מאוד.

בספרים הקדושים כתבו לאמור, כי אם המונע את עצמו מעשיית הפסח נענש בכרת, והיינו שחיו נכרתים וכן הקשר שלו עם הבורא ב"ה נכרת ונפסק, אזי הכלל הוא שמדה טובה מרובה ממדת פורענות, ואם כן המקיים את מצות קרבן הפסח הרי הוא זוכה להתקשר ולהדבק בקשר אמיץ אל אור פני מלך

ופסחתי עליכם

בני ישראל בארץ מצרים בנגפו את מצרים בליל פסח, ובנוסף לכך אף זמן גאולתם ממצרים היה על ידי פיסוח ודילוג, כי הקב"ה חישב את הקץ ולמרות שנגזר על בני ישראל להשתעבד ארבע מאות שנה דילג ופסח הקב"ה והחיש את עת גאולתם, וכן מצינו כי חז"ל דרשו (שמות רבה טו, ד) את הפסוק (שיר השירים ב, ח) 'מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות' על עת גאולת ישראל מארץ מצרים.

בספ"ק 'בני יששכר' כתב בענין זה, וזל"ק (ניסן מאמר א אות ה) 'בספר יצירה המליך אות ה' בשיחה, וקשר לו כתר, וצרפן זה בזה, וצר בהם טלה בעולם וניסן בשנה ורגל ימין בנפש זכר ונקבה... והנה הבטיח הקב"ה

'מדלג על ההרים' – בשעת יציאת מצרים

הנה בליל התקדש חג אומרים אנו בנוסח ההגדה 'פסח שהיו אבותינו אוכלים במצרים על שום מה, על שום שפסח הקב"ה על בתי אבותינו במצרים, שנאמר ואמרתם זבח פסח הוא לה', אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים, ואת בתינו הציל', ומכך נראה כי עיקרו של קרבן פסח הוא לרמוז לדורות עולם על ענין הפיסוח והדילוג שפסח הקב"ה על בתי אבותינו במצרים, ועל כן נקרא הקרבן בשם 'פסח'.

בפשטות כוונת ענין הפיסוח והדילוג היא, שהקב"ה פסח על בתי

כללו של דבר הוא, שקרבן פסח מרמז על ענין הפיסוח והדילוג, בין על הפיסוח והדילוג הגשמי כאשר הקב"ה פסח על בתי אבותינו ודילג על עת הגאולה שהיה עתיד להיות רק כעבור ד' מאות שנה, ובין על הפיסוח והדילוג הרוחני כאשר הקב"ה האיר עליהם מאורו שלא כסדר ההשתלשלות והגביה אותם עד רום המעלות, וכימים ההם כן בזמן הזה.

נכנסין כל המוחין כאחד

ענין זה עלינו להרחיב את הדיבור על כך, כדי שנבין כראוי וכיאות את המשמעות שבדבר.

בספרי הקודש מובא רבות בשם האר"י הק' זי"ע שבליל פסח נכנסין כל המוחין כאחד, גדלות קודם קטנות. והיינו, כי הסדר הרגיל של כניסת המוחין הוא, שראשית לכל ישנה קטנות ראשון, ואחר כך זוכים לגדלות ראשון, ושוב מגיע קטנות שני, ואחר כך זוכים לגדלות שני [ובהמשך יבואר כוונת הענין בס"ד], ואילו בליל פסח נכנסין כל המוחין כאחד, גדלות קודם לקטנות, שלא כפי הסדר הרגיל.

ענין זה מובא רבות בספרים הקדושים, והרבה הליכות ומנהגי קודש של ליל הסדר מרמזים אודות ענין זה, כגון הקידוש, טיבול הכרפס, אמירת ההלל ועוד, והרוצה להחכים

לאברהם אשר יגאל את בניו אחר ת' שנה לגלותם, והנה עדיין לא הגיע הזמן והיה הש"י ממהר, מדלג על ההרים מקפץ על וכו', וכענין הנאמר 'ופסחתי עליכם', על כן מבראשית בחודש הגאולה צר בו טלה בעולם, הוא הנקרב לקרבן פסח הנקרא כן על שם הפסיחה והדילוג, ורגל ימין בנפש אשר על ידי האבר הזה נעשה הדילוג בכח הנפש'.

'קדש ורחץ' - אורות ליל הסדר בדרך פיסוח ודילוג

אולם בנוסף לפשטות הרי ישנה בכך פנימיות, ומובא מהאר"י הק' זי"ע שפנימיות ענין הפיסוח והדילוג הוא, שהקב"ה האיר עליהם את האורות ממעל בדרך פיסוח ודילוג, שלא כפי סדר ההשתלשלות, וכפי שהיה בימים ההם כן נעשה בזמן הזה, ומדי שנה בשנה בהגיע ליל התקדש חג יורדים ממעל אורות קדושים והשפעות רבות בדרך דילוג פיסוח ודילוג, שלא כפי סדר ההשתלשלות.

בספרים הקדושים ביארו בכך את ענין סדר הסימנים 'קדש' ואחר כך 'ורחץ', אף על פי שהסדר הוא שטהרה קודמת לקדושה, אך בליל הסדר מהפכים את הסדר ומקדימים 'קדש' לפני 'ורחץ', כי ההשפעות היורדות ממעל בליל פסח הן שלא כסדר.

שלום ביניהם במכת ברד, וכן בכל עשר מכות אשר כולן היו ממעל לדרך הטבע, וכמו כן עצם יציאתם מארץ מצרים שלא ברח מעולם עבד מתוכה וכן קריעת ים סוף כאשר הפך ים ליבשה ובני ישראל עברו ברגל ואילו המצריים צללו כעופרת במים אדירים היו כולם ניסים גדולים מאוד.

אך בר דעת המתבונן ומשכיל לדעת יודע ומבין, כי אלו הם הניסים הגשמיים אשר נראו לעיני בשר, ובוודאי היו גם בפנימיות ניסים ונפלאות עד אין מספר בשידוד מערכות הטבע שבעניני רוחניות, כי הלא כל העשר מכות יש בהן פנימיות רבה לאין שיעור, ורבות דרשו ורמזו בפנימיות משמעותן של עשר המכות, וכשם שעשר המכות הגשמיות ויציאת מצרים הגשמית היו כולן למעלה מדרך הטבע, כמו כן עשר המכות הרוחניות ויציאת מצרים הרוחנית היו כולן למעלה מדרך הטבע.

והמשמעות של למעלה מדרך הטבע ברוחניות היא כאמור לעיל, שהקב"ה הגביה את בני ישראל מבירא עמיקתא לאיגרא רמא, והאיר עליהם אורות רבים שלא כסדר ההשתלשלות, ואף על פי שיש דרך הטבע בכניסת המוחין, כאשר קטנות ראשון קודם לגדלות ראשון, ואחר

ידרשנו בספרים הקדושים המבארים את העבודה הפנימית של ליל פסח.

נצטט את לשון קדשו של ה'בני יששכר' זי"ע (ניסן מאמר ד דרוש יג, על דרך הסוד) 'אך ביום הראשון של חג המצות הנה ידוע הוא ענין מעשה הנס הארת המוחין שלא ע"י מעשינו, ונעשה בנס גדלות קודם קטנות, וזה הוא הנס הגדול המופלג אפילו בגבהי מרומים בעולם האצילות, על כן נקרא הקרבן 'פסח' דרך דילוג וקפיצה, ומסיים שם דברים נפלאים מאוד בלשון קדשו 'ועתה תשכיל ותתבונן שהארת היום ההוא במוחין גדלות בהארה מופלגה, והיא הסגולה להשגת נבואה ורוח הקודש לישראל, אפילו באין כוונה, המשכיל יתבונן'.

יציאת מצרים מעל לדרך הטבע - בין בגשמיות ובין ברוחניות

אמור מעתה, שהניסים והנפלאות וכל ענין שידוד מערכות השמים שנעשו בעת יציאתם של בני ישראל מארץ מצרים לא היה רק בגשמיות, אלא אף ברוחניות.

כי אכן, כל מעשי הקב"ה בהכותו את ארץ מצרים היו כולם ניסים ונפלאות עד אין מספר, בשידוד מערכות תבל ומלואה למעלה מדרך הטבע, כאשר המים נהפכו לדם, ואור נעשה לחושך, והאש והמים עשו

כבר לא היתה להם תקומה ח"ו מגודל נפילתם.

ובמו שגלות מצרים היתה גלות בין בגוף ובין בנפש, כמו כן כאשר נגאלו ממצרים היתה גאולתם בין לגוף ובין לנפש, כי הגופים נגאלו מהשעבוד הגשמי, ואילו הנשמות נגאלו מגלותם וממצבם הקשה ברוחניות בו היו שרויים, כאשר הקב"ה הגביה אותם למעלה למעלה, והאיר להם אורות קדושים ונעלים שלא כפי הסדר הרגיל, אלא בדרך פיסוח ודילוג.

ועלינו לדעת, כי למרות שהיתה גאולה כפולה בין לגוף ובין לנפש, ברור ללא שום ספק כי עיקר הגאולה היתה גאולת הנפש, כי הלא עיקרו של האדם הוא הנפש, כי הנפש הוא מהותו הפנימית והאמתית, והגוף הוא ככלי וכרנתיק לנשמה, ולכן היה עיקר גאולתם לחלק הנפש אשר היה מצוי במיצר ובגלות, ואכן רבות מצינו בדברי קדשו של הגה"ק בעל 'חתם סופר' זי"ע שמפרש בספריו הקדושים את לשון הפסוק (שמות יג, טז) 'כי בחוזק יד הוציאנו ה' ממצרים', וכן את לשון הפסוק (דברים ד, לד) 'ביד חזקה ובזרוע נטויה' שהכוונה היא על יציאת מצרים ברוחניות, והיינו כאשר הנפשות נגאלו מגלותם הקשה והמר, כי כאמור גאולה זו היתה העיקרית.

כך יש קטנות שני וגדלות שני, מכל מקום ביציאת מצרים שינה הקב"ה את סדר הטבע הרוחני, והוציאם מערות הארץ והשפיע להם אורות והשפעות למעלה מדרך הטבע.

'להירות עולם' - גאולת הנפש ממצרים זאת ועוד, הלא מובא בספרים הקדושים כי גלות מצרים היתה גלות כפולה, בין בגוף ובין בנפש, כי הגופות היו משועבדים לפרעה בקושי השעבוד בחומר ובלבנים, ואילו נפשות בני ישראל היו נתונות בגלות ובשעבוד קשה ברוחניות.

והנה גלות הנפש היתה גדולה וקשה מאוד, כי הדעת של בני ישראל היתה שבויה בגלות, ולכן מכונה גלות מצרים בשם 'גלות הדעת' כי הדעת היתה בגלות. וסיבת עוצמת הגלות הרוחנית היתה, כי כוחו של פרעה בקליפה היה רב ועצום מאוד, וכידוע ש'פרעה' אותיות 'ערף', וכמו כן מצינו שאמר (שמות ה, ב) 'לא ידעתי את ה' וגם את ישראל לא אשלח', ובכוחו הגדול הצליח פרעה להוריד את בני ישראל עד כמעט לדיוטא התחתונה בבחינת 'ואת ערום ועריה', וכבר היו הם משוקעים במ"ט שערי טומאה, ועמדו בשער הנו"ן של הטומאה, ועל כן לא יכלו להתמהמה במצרים כנודע, כי אילו היו נשארים עוד רגע אחד בתוככי ערוות מצרים

הסדר שבכל ימות השנה, ועל כך מרמז קרבן הפסח.

סדר שהטביע הקב"ה בעולם הרוחני

אחר הדברים האלו, עלינו להסביר ביתר בהירות את משמעות הענין של קטנות ראשון וגדלות ראשון, קטנות שני וגדלות שני, ואף שאין אתנו יודע עד מה, ואין לנו עסק בענינים אשר שגבו מהשגתנו, מכל מקום ביכולתו של כל אחד ואחד להבין מעט מן המעט בענינים אלו, איש איש כפי ערכו.

הנה השי"ת בנה את בנין האדם ונטע בו את עשר הכוחות הלא המה עשר הספירות אשר מנווטות את המהלכים של האדם, וידוע כי עשר הספירות מחולקות הן לחלקים, כאשר בראש ובראשונה ישנו החלק הראשון של המידות שבדעת שהן חכמה, בינה ודעת [חב"ד], ואחריהן באין ראשי המידות והן חסד, גבורה ותפארת [חג"ת], ואחר כך עוברים לפרטי המידות שהן נצח, הוד, יסוד ומלכות [נהי"ם], וכן ידוע שמידת מלכות כוללת בתוכה את כל המידות הקודמות, כי מלכות הכוונה לעשיה בפועל ממש.

סדר זה מצוי בכל ענין וענין וסדר זה לא ניתן לשנותו, כי בדרך הטבע לא ניתן להגיע לידי מידת מלכות ללא שיוקדמו המידות הקודמות לה.

וראיה לדבר שעיקר הגאולה מתייחסת לגאולת הנפש, כי הלא אנו אומרים בתפילת אמת ואמונה 'ויוצא את עמו ישראל מתוכם לחירות עולם', והנה על גלות הגוף לכאורה לא ניתן לומר כי יציאת מצרים היתה יציאה לחירות עולם, כי הלא מאז ועד עתה השתעבדו בני ישראל והלכו גולה אחר גולה, וזה כמעט כאלפיים שנה שבני ישראל נדים וגם נעים וברוגז שבעים, וגופותיהם של בני ישראל כבר דווים וסחופים ומדולדלים, ואיך ניתן לומר כי יציאת מצרים היתה יציאה לחירות עולם, אלא על כרחך כי הכוונה היא לגאולת הנפש אשר אכן היתה גאולה לחירות עולם, כי מעת יציאת מצרים לא היתה כזאת בישראל שבני ישראל יהיו במצב כה ירוד בבחינת 'ואת ערום ועריה', ואם כן בוודאי שאפשר לומר שמצד גאולת הנפש היתה יציאת מצרים יציאה לחירות עולם שאין אחריה עוד שעבוד, כי מאותו שעבוד רוחני קשה ומר שהנפשות השתעבדו במצרים אכן יצאו הם לחירות עולם.

אתה הראית לדעת, כי עיקר גאולת ישראל מגלות מצרים היתה גאולת הנפש, והיינו הגאולה הרוחנית, וגאולה זו היתה למעלה מדרך הטבע ברוחניות, כאשר הקב"ה התנהג עמהם בדרך פיסוח ודילוג, והאיר להם אורות יקרים והגביהם למעלות רמות ונשגבות שלא כפי

בעבור זמן מה מתבגר הנער הקטן ומתחיל להבין כי עד עתה הלך בדרך לא טוב ולא השתמש כראוי במידותיו ומעשיו לא היו הגונות, ועל כן קובע בדעתו מה עליו לאהוב וממה עליו לירא וכן בעניני שאר המידות, וכמו כן יודע לשקול בדעתו ובשכלו מה הדרך אשר ילך בה ואת המעשה אשר יעשה, זוהי 'גדלות ראשון', כי כבר הגיע לידי גדלות כאשר לראשונה הבין שעליו לקבוע את סוגי האהבה והיראה וכדו'.

אחר 'גדלות ראשון' מגיע 'קטנות ראשון', כאשר הוא מעיין שוב בדעתו, ואלה פוסל את הראשונים, כי מחליט שלא קבע בצורה נכונה את מידותיו, ונקבעות אצלו אהבות ויראות חדשות, והיינו 'קטנות שני'.

ואחר 'קטנות שני' ישנו 'גדלות שני', ואז כבר גומר בדעתו כראוי וכיאות את כל עניני מידותיו ומעשיו שיהיו נכונים ומתוקנים והגונים, ויודע בבירור את מה שהוא אוהב וממה הינו ירא וכדו', והיינו 'גדלות שני'.

זהו סדר המצוי אצל כל נער קטן בשנות התבגרותו, כאשר בתחילה מצויות מידותיו בגלות, כי הלא בתחילה אינו יודע כל עליהן, ואף אחר כך לוקח לו זמן רב עד אשר מגיע אל הדרך הנכונה והישרה, ומכך

סידורן של עשר הספירות הללו ניתן להמשיל לסדר שסידר הקב"ה באופן התפתחותו של האדם במהלך שנותיו, כי היצירה הראשונה של האדם הינה בשעה שהעובר במעי אמו, כי אף על פי שיש בו בשר ולב ומח עדיין אין בו דעת להבין ולהשכיל, ועל כן עובר ירך אמו הוא, ונחשב כחלק מהאם, אולם כאשר יוצא לאויר העולם נכנסות בו מעט חכמה בינה ודעת, וכגון שיש בו דעת לבכות כאשר רעב או צמא וכדו', ומיום ליום ומחודש לחודש ומשנה לשנה יוגדלו השגותיו בין בחלקי המידות שבדעת ובין בשאר המידות.

גם אחר שכבר מצויות בנער הקטן עשר הספירות, וכבר יש בו דעת, ויודע הוא שישנו מושג של אהבה וישנו ענין של יראה וכדו', מכל מקום עדיין אין הוא יודע איזו אהבה עליו לאהוב ואיזה ענין אסור לו לאהוב מחמת כי אהבה רעה היא, וכן בענין היראה והתפארת ושאר כל המידות, וכל שכן שמידת מלכות שהיא העשיה בפועל עדיין אינה מתוקנת אצלו, כי הלא מעשיו של הקטן לפעמים רבות אינן רצויות והגונות כלל, ולא אחת עושה מעשים אשר לא יעשו, וזמן זה ניתן לכנות בשם 'קטנות ראשון', כאשר האדם עדיין נמצא בשנותיו הצעירות, ואין באפשרותו לברר ולהחליט כיצד עליו להשתמש.

מדרגה איך להגיע לכלל דעת ולידי מידות מתוקנות ומעשים ישרים, מכל מקום השפיע הקב"ה עליהם אורות שלא כדרך הטבע, ותיכף בשעת לידתם בעת יציאת מצרים הגיעו מעלה מעלה ונגאלו מגלותם הרוחנית לחירות עולם, ותיכף בשעת יציאתם ממצרים כבר השיגו את האהבה הנכונה שהיא אהבת ה' וכן יראת ה' וכן שאר כל המידות, עד שכאשר באו על הים ראו מראות גדולות ונפלאות, וראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל.

וכן מצינו שהכתוב מכנה את בני ישראל בכינוי 'נער', וכמו שנאמר (ירמיה ב, ב) 'כה אמר ה'', זכרתי לך חסד נעוריך, אהבת כלולותיך, לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה', והיינו שאף על פי שהיו בבחינת נער קטן, מכל מקום כבר זכו ל'אהבת כלולותיך', וכן הוא אומר (הושע יא, א) 'נער ישראל ואהבהו'.

שינוי הסדר - מחמת היציאה בחיפזון

אחר כל זאת שומה עלינו להבין, מדוע אכן עשה ה' ככה לשנות את הטבע, להאיר עליהם אורות בדרך פיסוח ודילוג, ולהכניס את המוחין גדלות קודם קטנות, שלא כפי הסדר.

מעם הדבר כתבו בספרים הקדושים, כי הלא לא יכלו בני ישראל להתמהמה במצרים אפילו

ניקה משל לעבודת ה', כי גם היציאה מגלות של כל אחד ואחד נעשית בסדר זה של קטנות ראשון, גדלות ראשון, קטנות שני וגדלות שני.

סדר זה הינו הסדר שהטביע הקב"ה בעולם הרוחני לצורך היציאה מן הגלות הרוחנית, וכל החפץ לצאת ממצריו הרוחניים עליו לעשות את הדרך הזו שלב אחר שלב, וכקטן שנולד דמי. אך יציאת מצרים היתה גאולה למעלה מדרך הטבע, ובני ישראל לא עברו אז את כל השלבים הללו, אלא תיכף ומיד נכנסו בהם כל המוחין, ואף גדלות קודם קטנות, שלא כפי הסדר.

בני ישראל ביציאת מצרים - בחינת 'נער'

על פי הדברים הללו ניתן לבאר בטוב טעם את הדברים הידועים שהובאו במדרש כי בני ישראל היו כה משוקעים בטומאת ארץ מצרים כדמיון העובר שבמעי בהמה, ועל כך אומר הכתוב (דברים ד, לד) 'או הנסה אלהים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי', כי כפי האמור לעיל יובן הדמיון היטב, כי הלא בני ישראל במצרים היו ממש כעובר במעי אמו אשר אין בו דעת, ונמצא ששעת הגאולה ממצרים היתה שעת לידתם, ולמרות שדרך הטבע היא שגם אחר הלידה עדיין מצוי הדעת בגלות וישנו סדר מסודר שלב אחר שלב ומדרגה אחר

שבלייל הסדר מאיר המוחין שלא כסדר המדרגות, והרי זו מתנה טובה שהקב"ה מעניק לבני ישראל מדי שנה בשנה, וכמו שהיה בפסח מצרים כן חוזר הענין על עצמו מדי שנה בשנה.

יציאת מצרים - הוראה לכל הרוצה לצאת ממצרים

והא לך דבריו הקדושים בספרו 'דרך פקודיך' (מצוה כא אות ט) 'נצטויני ביציאת מצרים הכללי לספר נפלאותיו בליל היציאה, ואילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים וכו', כי היציאה היתה שלא כטבע, כן ביציאת מצרים הפרטי מחויבים אנחנו להודות לה' אשר בעזרנו, ומסיים שם 'עיינ בהג"ה הסמוכה להוציא מידותינו מסוד הקטנות, כי אלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו, בין והתבונן, וסמכנו על המעיין המבין ברמיזה דברי חכמים וחידותם, הפוך בה והפוך בה, ותמצא מעדנים לנפשך'.

ואכן כה הם דברי קדשו שם בהג"ה הסמוכה 'אם טעמת בקצה המטה מנופת צוף עץ החיים ויהיה לך פריו למאכל, הנה תבין שם אשר יציאת מצרים היה בחיפזון, שלא יכלו להתמהמה, והיה גדלות קודם קטנות, ולדעתי זה סוף הפסוק - למען תספר באזני בנך ובן בנך את

רגע אחד, כי אילו היו מתמהמהים היו נכנסים ח"ו לשער הנו"ן של שערי הטומאה, והרי אנו ובנינו ובני בנינו היינו ח"ו משועבדים לעולם לפרעה הרשע, ועל כן לא היה העת מוכשר להמתין לסדר המדרגות, כי היה צורך להוציא את בני ישראל בחיפזון, ולכן הגביה הקב"ה את בני ישראל ברגע אחד למדרגות עליונות ונשגבות, ושינה את סדר הטבע כדי להוציאם מגלות לגאולה לחירות עולם.

'כי ישאלך בנך מחר' - כי רק בליל פסח זוכים להארה שלא כסדר

פירוש נאה בענין זה כותב ה'בני יששכר' זי"ע על לשון הפסוק (שמות יג, יד) 'והיה כי ישאלך בנך מחר לאמר מה זאת, ואמרת אליו בחוזק יד הוציאנו ה' ממצרים', והיינו שלמחרת ליל הפסח ישאל הבן את אביו 'מה זאת', כי הלא אתמול בליל התקדש חג היו כולם במדרגה נעלה מאוד, וכעת ביום המחרת כבר נאבדו המדרגות הללו, ומה פשר הדבר.

ועל כך נאמר 'ואמרת אליו בחוזק יד הוציאנו ה' ממצרים', והיינו שהאב יאמר לבנו שהתעלות שחש בליל פסח לא היתה מכוחו ומעבודתו, כי אילו כן אכן לא היה מאבד את המדרגות הללו, אלא ההתעלות שכל יהודי חש מרומם ונשגב בשעת ליל הסדר הינה מחמת

כפסח מצרים שהיה נאכל בחיפזון, לא כפסח דורות, מפני שהתחלה לנתק עצמו מכל תאוות העולם הזה שמקושר בהם צריך לשמור הרגע שמתעורר בו רצון ה', ולחפוז על אותו רגע ולמהר לצאת בהם אולי יוכל, ואח"כ שוב ילך במתינות לאט כדין פסח דורות'.

הרי לנו כי במצרים היו בני ישראל מקושרים באופן נורא לטומאת מצרים, ושמרו על הרגע של 'ליל שמורים הוא לה', ומפסח מצרים יקח כל אחד לימוד לעצמו למצבו בו הוא שרוי.

סיכום כל הענין הוא, שביציאת מצרים היה צורך גדול ונחוץ לצאת בחיפזון, כדי שלא ישתקעו ח"ו בשער הנו"ן שבשערי הטומאה, ולכן האיר הקב"ה עליהם אורות קדושים ונכנסו המוחין בדרך פיסוח ודילוג גדלות קודם קטנות, ותיכף הגיעו לידי השגות נעלות ומרוממות, ועל שום הפיסוח והדילוג שפסח הקב"ה בשעת יציאת מצרים, בין בחלק הגשמי כאשר פסח על בתי בני ישראל ובין בחלק הרוחני כאשר פסח ודילג על סדר המדרגות, הקריבו בני ישראל בזמן שבית המקדש היה קיים את קרבן הפסח, ומתנה טובה זו חוזרת על עצמה מדי שנה בשנה בליל התקדש חג.

אשר התעללת"י במצרים (מלשון עולל ויונק) ואת אותותי אשר שמתתי בם, רצה לומר אשר המה המוחין, הנה במצרים התעללתי אותם היינו שהיו גלות מצרים בסוד הקטנות עדיין, שלא הפריחו ישראל עדיין מצות ומעשים טובים, ולעשות האותות לצאת בני ישראל מן הכרח הוא ע"י הגדלות, הנה היה גדלות קודם קטנות שלא כטבע וכו', וידעתם כי אני ה', וכאז כן עתה, ליל היציאה היא התעוררות הזה, שע"י מצות הסיפור מתעורר בנו יציאת מדותינו אל הגדלות, ואפילו אם אין בנו מצוות ומעשים טובים כ"כ, וכן הוא הענין תמיד בכל בן ישראל ביציאת מצרים הפרטי, כי חוזק החסידות הוא בתחלתו, ואח"כ נופל ממדרגתו, ע"כ יתנהל לאטו לרגל המלאכה מלאכת עבודתו עבודת הקודש, ישמחו ויגילו המשכילים בהתבוננם בעיני השכל בדרוש הנפלא הלזה, ואמרו אך טוב לישראל'.

כמו כן הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע מתחיל את ספרו הקדוש 'צדקת הצדיק' בענין זה, ומבאר שם שגאולת מצרים הינה בכל יום ובכל עת, כי בכל דבר יכול האדם להתעלות ממדרגה נמוכה עד למדרגה גבוהה, וז"ל שם (אות א) 'ראשית כניסת האדם בעבודת ה' צריך להיות בחיפזון, כמו שמצינו

ד

קרבן פסח והמסתעף – סימני פיסוח ודילוג

הנקרא חפזון, שנתעוררו כל הענינים בגבהי מרומים כאחד, וזה היה שלא ע"י מעשינו, רק מעשי ה' כי נורא הוא, על כן אח"כ צריכין אנחנו לספור ספירת העומר לגרום הארת אורות עליונים ע"י מעשינו כנודע'.

'וידוע דסדר המדרגות היה נסיי, גדלות קודם לקטנות כנודע, על כן מצוה עלינו לספר באזני הבן שהוא גדול, ואח"כ לבן הבן שהוא קטן, לזכרון הנס המופלג שנעשה בגבהי מרומים למהר להחיש פדותינו בחפזון היה גדלות קודם לקטנות'.

'וזהו לשון את אשר 'התעללתי' במצרים, כביכול היה האור העליון בגלות מצרים בבחינת עולל היינו קטנות וכו'.

'הנה לפי זה לא רחוק הוא לומר דנאסר מבושל מטעם החיפזון וכו', כי לבישול צריכין פנאי משא"כ צלי אש הוא בדרך חפזון וכנ"ל הוא הוראת הנס המופלג שעשה הש"י בגבהי מרומים'.

מצה וקרבן הפסח – החיפזון שהביא לפיסוח ודילוג

כמו כן הציווי לאכול את הפסח יחד עם המצה מובן הדק היטב, כי

'צלי אש ראשו על כרעיו ועל קרבו' – רמזי פיסוח ודילוג

אחר כל אלו ניתנה ראש ונשוכה לשאלות ששאלנו אודות התנאים שנתן לנו הבורא ב"ה להקרבת קרבן הפסח, כדוגמת צלוי, ראשו על כרעיו ועל קרבו.

בספה"ק 'בני יששכר' מסביר כי הענינים הללו מורים על הפיסוח והדילוג, וזל"ק (ניסן מאמר ד דרוש ז על דרך הסוד) 'והנה למניעת אכילת הפסח מבושל הבנתי עוד טעם על פי הסוד בכתבי האריז"ל, המצוה היא כי אם צלי אש ראשו על כרעיו ועל קרבו, כענין העובר הנתון במעי אמו ראשו על כרעיו ועל קרבו, דהיינו תלת גו תלת, כענין מה שהיה באורות העליונים בזמן הגלות כידוע למשכילים, והש"י פעל ועשה להתיילדות האורות בזמן הנרצה לגאולת ישראל, וידוע למשכילים ענין הפסיחה והדילוג שלא כסדר המדרגות, והוא נס בגבהי מרומים ענין הגדלות קודם לקטנות'.

'וכבר רמזנו בזה בפסוק, ולמען תספר באזני בןך ובן בןך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי וכו', דהנס המופלג אשר נעשה בליל היציאה שלא כסדר המדרגות הוא

כללי הסדר, ולכן אף בכך היה שונה מסדר הרגילות. ולא זו בלבד, אלא בני ישראל אף זכו לגילוי שכינה בחוץ לארץ, וכמו שאומרים בנוסח ההגדה 'ובמורא גדול זו גילוי שכינה'.

הגה"ק בעל 'חתם סופר' זי"ע פירש ברמז את נוסח ההגדה 'פסח שהיו אבותינו אוכלים במצרים על שום מה... שנאמר ואמרתם זבח פסח הוא לה', שכוונת השאלה היא, מדוע הקריבו את קרבן הפסח רק בזמן שבית המקדש היה קיים וכיום בזמן הזה אין מקריבים, הלא גם במצרים אכלו אבותינו את קרבן הפסח ללא בית המקדש, ומאי שנא זמן הזה ממצרים, ועל כך מתרץ ואומר 'ואמרתם זבח פסח הוא לה', והיינו כי בדרך כלל אי אפשר להקריב קרבנות בזמן שאין בית המקדש קיים, כי הלא נאמר (שמות כב, יט) 'זובח לאלהים יחרם, בלתי לה' לבדו', כי רק בבית המקדש היה גילוי של שם הוי"ה, אבל בחוץ לארץ יש רק גילוי של שם 'אלהים' [שהוא בגימטריא הטב"ע, כי חוץ לארץ נמסר למלאכים המנהלים את הטבע], ועל כן נאסרה הקרבת קרבנות בחוץ לארץ, כי הרי זה בכלל 'זובח לאלהים יחרם', אולם בפסח מצרים זכו בני ישראל למורא גדול זו גילוי שכינה, וזכו ממש בתוככי ערוות

הלא המצה מרמזת את היציאה בחיפזון שלא הספיק בצקם להחמיץ, והלא הסיבה שהביאה להארת האורות שלא כסדר בדרך פיסוח ודילוג היתה, כדי שלא יתמהמהו בני ישראל במצרים, ונמצא שמצות אכילת מצה המורה על חיפזון ומצות הקרבת קרבן הפסח המורה על הפיסוח והדילוג עולות יחד בקנה אחד.

וגילוי שכינה במצרים – שלא לפי הסדר בכך ניתן אף להבין את אשר שאלנו אודות המצוה שציוונו הבורא ב"ה בארץ מצרים עוד טרם קבלת התורה, כאשר עוד היינו שקועים במ"ט שערי הטומאה, כי אכן הרגילות היא שיש סדר מסודר, ובתחילה לומדים תורה בבחינת 'ותן בלבנו בינה להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד', ורק אחר כך מגיעים לידי מעשה 'לשמור ולעשות ולקיים', וככלל הידוע 'סוף מעשה במחשבה תחילה', אולם שונה היה קרבן הפסח, כי קרבן הפסח הלא כל כולו הוא למעלה מן הסדר, ולכן אף בענין זה היה ענינו בדרך פיסוח ודילוג, למעלה מן הסדר והרגילות.

כמו כן, בדרך פיסוח ודילוג הקריבו בני ישראל את הקרבנות במצרים, ולא הוצרכו לא לכהן ולא לבית המקדש ולא למזבח, כי כאמור עיקר קרבן הפסח הינו שאינו לפי

קרבן הפסח – הותר להם לקחת צאן של עבודה זרה

חידוש נוסף מצינו בדברי השל"ה הק' על ענין 'משכו ידיכם מעבודה זרה, וקחו לכם צאן של מצוה', שהכוונה בכך היא, שכאן הותר להם לקחת צאן של עבודה זרה להקרבת קרבן הפסח, ואף על פי שהכלל הוא שאסור לקחת את הנעבד לעבודה זרה לקרבן, וכמו שדרשו (תמורה כח:): 'ומן הבקר להוציא את הנעבד', אולם בפסח מצרים דילג ופסח הקב"ה על איסור זה, והתיר להם לקחת צאן של עבודה זרה ולהעלותו לגבוה לשם קרבן הפסח.

הרי לנו חידושים רבים ועצומים אשר חידשה התורה הקדושה בסדר הקרבת קרבן הפסח, כאשר הצד השווה שבכולם הוא שכולם מורים ומרמזים על ענין הפיסוח והדילוג שפסח הקב"ה במצרים, הן בגשמיות כפשוטו, והן ברוחניות בסדר כניסת המוחין והארת האורות גדלות קודם קטנות.

מקחו בעשור – כלי לקבלת האורות העצומים

ביוז שבעת הקרבת קרבן הפסח זכו בני ישראל לפיסוח ודילוג בהארת האורות וכניסת המוחין גדלות קודם לקטנות, על כן היה צורך גדול להכין כלי ראוי לקבל את

מצרים לבחינת בית המקדש ולגילוי שכינה, ועל כן יכלו להקריב את קרבן הפסח במצרים, וזוהי הכוונה 'ואמרתם זבח פסח הוא לה', שבפסח מצרים זכו בני ישראל לגילוי שכינה של שם הוי"ה ב"ה, וכמו שהיה בבית המקדש.

קרבן הפסח – למעלה מן הטעם

ענין נוסף המורה על הפיסוח והדילוג יש לרמז, כי הנה משה רבינו בדיבוריו עם פרעה חזר ואמר כי בני ישראל צריכים ללכת לזבוח לה' אלוקינו מחוץ למצרים, ואף אחר מכת ערוב כאשר פרעה אמר לו (שמות ח, כא) 'לכו זבחו לאלהיכם בארץ', ענהו משה רבינו 'הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלוננו, ולכאורה אם כן צריך ביאור, כי הלא אם כל מטרת היציאה ממצרים היתה כדי ללכת לזבוח מחוצה לה, הרי בסופו של דבר כן שחטו את הפסח במצרים, ומעתה מדוע היה עליהם לצאת, הלא בטלה טענת משה רבינו.

אלא אמור מעתה, כי אף כאן, בהגיע עת דודים התנהלה כל הגאולה בדרך פיסוח ודילוג, ואף על פי שעל פי ההיגיון השכלי כבר בטלה טענת משה רבינו, מכל מקום יצאו בני ישראל ממצרים, למעלה מן הטעם והשכל, למעלה מדרך הטבע.

למי שהיה מרוחק במחשבתו ובכוונתו. ומזכיר את הדין שאם כפאוהו ואכל מצה, יצא ידי חובתו, כי על ידי הכוחות הטמונים במצה, זוכה האוכל לקבל את האור היורד ממעל, אף שלא התכוון לשם מצוה.

ומבך אתה למד, כי אף באכילת מצה ישנו כעין ענין הפיסוח והדילוג, כי גם אור המצה יורד ממעל שלא כסדר ושלא כפי שורת הדין, כי גדול מאוד כח המצה ואורותיה.

'מוציאם ממצרים' -

לשון הווה מדי שנה בשנה

המורם מכל האמור, כי כעת בערבי פסחים שואלין ודורשין בעניני קרבן הפסח, והזמן גרמא לצפות בלב ובנפש לזכות ליציאת מצרים בחלק הנפש באופן של פיסוח ודילוג, וכימים ההם כן נעשה בזמן הזה, ועל כל אחד ואחד להאמין באמונה שלימה כי אף מי שמרגיש בעצמו שהינו שקוע בתוך גלות הדעת וגלות הנפש ואינו חש שתורתו ותפילתו חשובות, ואינו מרגיש את התקשרותו אליו ית', אלא מדמה בעיניו שהוא מרוחק מאור ה', אל יתיאש ח"ו ממצבו, וידע נאמנה שיזכה לצאת מגלות לגאולה, ובוודאי יזכה להארת המוחין אף שלא כסדר, גדלות קודם לקטנות, כי הלא נאמר (במדבר כג, כב) 'אל

האורות העצומים שיושפעו עליהם ממרומים, ולכן ציוותה התורה להקדים את לקיחת הפסח לשחיטתו ד' ימים, כדי להכין כלי ראוי ומתוקן מתוך הכנה דרבה, וזהו הרמז בדברי ר' מתיא בן חרש 'מפני מה הקדים לקיחתו לשחיטתו ד' ימים... ולא היו בידם מצות להתעסק בהם כדי שיגאלו, שנאמר ואת ערום ועריה (שם ז), ונתן להם שתי מצות'.

עשיית הכלי לקבלת האורות היתה על ידי הלקיחה ד' ימים וקשירתו לכרעי המיטה, כי הלא היתה נדרשת לכך מסירות נפש עצומה, כי הרי לקיחה זו היתה כקוץ בעיני המצריים, ולמרות שהיתה זאת המצוה הראשונה שהצטוו בני ישראל, כבר זכו הם להראות מסירות נפש בלקיחתו ב' בניסן, ובכך עשו הכנה ראויה לקבלת האורות הקדושים והנעלים.

אור המצה - אף ללא כוונה

ויצויין כי הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע מאריך בענין טעמו של מאן דאמר 'מצוות אין צריכות כוונה', כי במושכל ראשון נראה הדבר כזלזול בחשיבות המצוה, ומסביר שם כי איפכא מסתברא, כי מחמת גדול חשיבות המצוה, אזי אף אם לא התכוון במחשבתו יצא, כי גדול כח המצוה להשפיע אורות אף

מוציאים ממצרים, בלשון הווה, מארץ מצרים, וכימי צאתנו ממצרים שמדי שנה בשנה יוצאים מחדש יראנו השי"ת נפלאות גדולות.

ויהא רעוא שכבר יתקיים מקרא שכתוב 'קול דודי הנה זה בא, מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות', כי הלא בניסן נגאלו ובניסן עתידין להיגאל, ונזכה לביאת המשיח ובנין בית המקדש ולקיבוץ נדחי ישראל, ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים אשר יגיע דמם על קיר מזבחך לרצון במהרה בימינו, אמן.

מתקיים אצל האדם, מכל מקום זהו רק מצד ההשפעה של הקב"ה, אבל עדיין הדבר תלוי בבחירתו של האדם, כי השי"ת נותן כח להאדם שיעבוד על זה שיהיה בבחינת אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, שהאור המגיע אליו בליל פסח, ישאר לכל השנה כולה.

לפיכך אנחנו חייבים להכין את המח שלנו, להבין ולהשכיל היטב מהו ענין היציאה משעבוד לחירות בליל זה, ובמה זה מתבטא בסדר עבודת החיים, ולעורר את הלב שיוכל האדם באמת לקחת את ה'חירות' לכל השנה כולה, בכל מערכות עבודתו את ה'.

הסיבה וד' כוסות תקינו רבנן דרך חירות

במשנה ריש פרק ערבי פסחים (פסחים צט:) שנינו "ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב ולא יפחתו לו מארבע כוסות של יין ואפילו מן התמחוי".

במשנה זו מפורטים שני המצוות שתיקנו חז"ל בליל הפסח בנוסף על המצוות הנוהגות מדאורייתא בלילה זו, והם מצות שתיית ארבע כוסות, ומצות הסיבה שהוסיפו חכמים מדבריהם. שני מצוות אלו מעכבות בליל הסדר, ד' כוסות מעכבות, וגם מצות הסיבה מעכבת, שאם אכל המצה בלא היסבה לא יצא ידי חובתו,

שהמלאכה מרובה וכל איש ישראל עסוק מאוד וטרוד בטירדות הבית, ראוי מאוד להקדיש זמן להכין את עצמו לקראת הלילה הגדול, כי עיקר ההכנה לקראת החג היא הכנת הנפש ללילה זה, שבו נסדר כל השנה כולה.

מנהגי חירות בליל הסדר

הנה עיקר ההתעסקות בליל הסדר הוא בענין החירות, אוכלים מצה זכר לחירות, כמו שאומרים מצה זו שאנו אוכלים על שום שלא הספיק בצקם להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים וגאלם. ד' כוסות תקינו רבנן דרך חירות, תקנו הסיבה דרך חירות, וכן הטיבולים, הכל הוא זכר לחירות. לאור האמור נמצא שהסדר שעושים בלילה הזה לכל השנה הוא "סדר של חירות" לכל השנה כולה.

דבר זה נרמז במשנה "אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן", שטעם הדבר כדי שישאר טעם מצה בפיו, ונרמז בזה שטעם המצה שהיא ה'חירות' - ישאר בפיו לכל השנה, שכל השנה כולה צריך לינוק מאותו 'חירות' שנשפעה בליל הסדר.

והגם שכל העבודה של ליל הפסח הוא בעיקר באתערותא דלעילא, שהרי בני ישראל היו אז בבחינה של "ואת ערום ועריה", ומשם הגיעו למ"ט ולנ' שערי קדושה, והרי ידוע שכל אור היורד אל נשמת האדם באיתערותא דלעילא בלבד אינו

לא יאכל עד שיסב, ולא יפחתו לו מד' כוסות של יין וכו", ומדוע לא נקט המשנה תחילה עצם הדין לומר שחייב כל אדם לשתות ד' כוסות ולאכול בהסיבה, ולהוסיף אח"כ שגם העני מחוייב בהם, ומדוע הביאה המשנה כל עיקר חיוב ב' מצוות אלו רק בתוך דינו של העני.

הכלל הוא, שכל מצוה צריך ישראל לצפות לקיימה כראוי הן במעשה והן במחשבה, וגם בהתלהבות ובאש קודש שהיא כתוצאה מהתכוננות במחשבה. במצוה זו של ד' כוסות שהוא לגלות ה'חירות', בודאי שחלק הדרש הוא הפשט, כי כל ענין שתיית הד' כוסות הוא רק כעין כלי להרגשת החירות שיש בליל פסח. לכן יש איפוא ליכנס לתוך ענין החירות במח ובלב חדר לתוך חדר, להבין על בוריו ענין החירות של ליל הפסח, שהרי המשנה מדגשת ש'חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים'.

והם שני מצוות שחז"ל תיקנו ברוח קדשם בליל התקדש חג.

שני מצוות אלו מיוסדות על מה שהמשנה אומרת להלן (דף קטז): "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים" שנאמר "ואותנו הוציא משם", שהחיוב על כל אחד להרגיש בעצמו ענין יציאת מצרים, והגם שאכילת מצה מרמזת גם כן על הגאולה, אכן המצוה המורה על ענין חירות בפועל ממש, הם מצוות הסיבה וד' כוסות, וכמו שאמרו (שם קט: ד' כוסות תקנו רבנן דרך חירות, כי שתיית כוסות יין בהסיבה הוא כדרך המלכים, ועל זה אמרו (שם קח:) שתאן חי, ידי חירות לא יצא. ועל המשנה (צט:) לא יאכל עד שיסב כתב הרשב"ם (ד"ה ואפילו) עד שיסב כדרך בני חורין במטה ועל השלחן זכר לחירות.

והנה צריך ביאור בלשון התנא ששנה חיוב ארבע כוסות וחיוב הסיבה בלשון "אפילו עני שבישראל

ב

חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים

"בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים שנאמר והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים. לא את אבותינו בלבד גאל

"עשה ה' לי בצאתי ממצרים"

פתח דברינו יאיר, לבאר תחילה איך ענין החירות נשפע בלילה זה לכל אחד ואחד מישראל בפרטות. הנה, אנו אומרים בהגדה של פסח

מבלי שיביט שאחרים יצאו גם כן, כי כל דור ודור בפני עצמו הוא, ולכך יראה כאלו הוא היוצא, ולא יביט אל זולתו, ולכך מביא קרא "בעבור זה עשה לי" ולא כתיב לנו, כאלו הוא היה היוצא.

אבל לקמן אמר "לא את אבותינו בלבד גאל" וכו', ר"ל כי השם יתברך הוא שהוציא האבות והבנים יחד, ולפיכך אמר "לא את אבותינו בלבד גאל אלא אף אותנו" ורצה לומר שמצד המקבל שהוא הדור, יראה כאלו הוא היה היוצא מבלי שיביט אל אחרים, אבל מצד הקדוש ברוך הוא שהוא פועל הגאולה הוציא הכל ביחד. עכ"ד.

המהר"ל מגלה לנו בדברי ההגדה דבר נורא, שכל איש ישראל חייב להרגיש ולראות עצמו כאילו כל יציאת מצרים היתה רק בשבילו, "הוא יצא מצרים" בעצמו, בלא התייחסות לאבותיו, שלא תהיה הרגשתו כאילו אבותיו יצאו ממצרים, והוא רק כנטפל אליהם ביציאתם, אלא "הוא יצא ממצרים", וכדברי הכתוב "בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים", שכל יהודי בכל דור ודור מכריז ואומר לבנו "בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים", לו בעצמו. ומה שאח"כ כתוב "לא את אבותינו בלבד גאל אלא אף אותנו" כאן צירף את גאולתו אל גאולת אבותינו, היינו שמצד הקב"ה במה שיש

הקדוש ברוך הוא, אלא אף אותנו גאל עמהם. שנאמר, ואותנו הוציא משם למען הביא אותנו לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו. לפיכך אנחנו חייבים להודות ולהלל ולשבח וגו'".

המהר"ל בספרו גבורות ה' (פרק סא) מדייק בזה דיוק נפלא, במה שבתחילה הוא אומר "חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים" ואינו אומר "כאילו הוא יצא", ועל זה מביא הפסוק "בעבור זה עשה ה' לי" שמייחס את הגאולה לדורותינו אנו, בלא צירוף אבותינו. ואח"כ מוסיף התנא ואומר "לא את אבותינו בלבד גאל הקב"ה אלא אף אותנו", ומביא הפסוק 'ואותנו הוציא וגו', כאן מייחס כבר הגאולה שנגאלנו בצירוף עם אבותינו.

וכתב שיש בזה באמת שני ענינים, כי בתחילה הוא אומר "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו", והיינו שכל אדם חייב שיראה עצמו "כאלו יצא ממצרים", ויש לו לשבח לפאר ולרום להקדוש ברוך הוא על זה, כמו שמסיים "ולפיכך אנחנו חייבים להודות להלל" וגו'. ואין זה דומה למה שאמר אח"כ "לא את אבותינו גאל אלא אף אותנו", כי כאן רצה לומר שכל דור ודור חייב לראות את עצמו כאלו הם היו היוצאים, ולא יביט הדור ההוא לדור שיצאו גם כן, רק יראה הדור שהוא הוא היוצא,

כיון שלנו יש חירות בחג הפסח בכל שנה ושנה.

רצון ה' שתהיה "הרגשה" של חירות בלב ונפש כל אחד מישראל

איתא בספר סוד ישרים (מהרה"ק ר' העניך מראדזין זי"ע) שמה ששואלים 'מה נשתנה', שלכן צריכים גם לעשות כמה שינויים בליל הסדר, הוא משום שכל אדם מרגיש שיש איזו השתנות והתחדשות שמהו לא כמו שהיה עד הנה, ועל ההרגשה הזאת שמהו השתנה הלילה הזה מכל הלילות, על זה שואלים מה נשתנה.

וז"ל: כי זאת הוא עיקר הרצון ית' שירגיש האדם בתפיסת דעתו בהשתנות הנפעל בזה הזמן, כי כאשר מכיר האדם בהשתנות לישראל מה נשתנה, אזי תירוצים לא יחסר לו, ע"כ.

יבזה הוא מבאר דברי הגמ' (פסחים קטז). במה שאמר רב נחמן לדרו עבדו, עבדא דמפיק ליה מריה לחירות, ויהיב ליה כספא ודהבא, מאי בעי למימר ליה, אמר ליה בעי לאודוויי ולשבחי. אמר לי' פטרותן מלומר מה נשתנה וכו'. וכתב שיען שהעיקר בזה החג הוא שיכיר האדם בהשתנות והחדשות הנפעל בו, לכן רצה לבחון אותו אם הוא מכיר ומרגיש בהחירות, כי אם אינו מכיר העבד בהחירות, אין לו שום טובת

לשבחו ולפארו צריך על שניהם, גם על גאולת האבות, וגם על גאולת עצמו. אבל מצד החיוב לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, צריך לראות "כאילו הוא יצא ממצרים", אף בלא אבותיו.

ומכאן מקור חזק מאד למה שכתוב בספרים הק' שבכל ליל פסח מתקיימת גאולת מצרים בפועל ממש אצל כל אחד ואחד מישראל מחדש בכל שנה ושנה, יציאת מצרים פרטית ששייכת אליו בלבד, ואפילו אם אינו בגשמיות בפועל, אבל ברוחניות הוא בפועל ממש.

על פי האמור אנו למדים, שאין לגשת לליל קדוש ונורא זה כמו שרגילין לחשוב שיש בכל שנה איזה המשכה מיציאת מצרים של אבותינו, שמשם נמשך גם אלינו הארה של יציאה ממצרים בכל דור, לא כן הוא, אלא צריך אדם לראות ש"הוא יצא ממצרים" כיום בפועל ממש, אף ללא היציאת מצרים של אבותינו, "הוא יצא ממצרים" כל אחד צריך לומר "בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים".

אומרים בתפילה "ותתן לנו מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון את יום חג המצות הזה זמן חירותינו", אין אומרים 'זמן חירות אבותינו', אלא 'חירותינו', ולכן הוא מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון,

ושירגיש זה בנפשו, כמו שהרגישו אז השמחה והחירות כשיצאו בליל זה.

ועל זה אמרו כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח, ואף שהוא גם בפשוטו, וכמו שהביאו אחר כך שהיו מספרין ביציאת מצרים כל אותה הלילה כו', אבל העיקר להכניס בהירות הזו בלב. ועל זה זכר שאפילו מי שקנה החכמה בקנין צריך לענין סיפור יציאת מצרים. ועל זה הביא הזוהר הקדוש (ח"ב מ' ב') ביה שעתא כניש קודשא בריך הוא כל פמליא דיליה ואמר זילו ושמעו ספורא דשבחא דילי דקא משתעי בני כו', ומה נשתנה השבח הזה שמתפאר בו השם יתברך, רק עיקר השמחה שמרגיש האדם בסיפור יציאת מצרים כאלו הוא יצא ממצרים. עכ"ל.

והיינו, דאפילו אם יש לאדם חכמה ובינה, עדיין צריך לסיפור יציאת מצרים, כדי להכניס בלב ההרגשה בפועל של השמחה והחירות שהוא יצא ממצרים, שזה דבר נוסף על החכמה ובינה. ולכן באמת הכל הוא בדרך שאלה ותשובה, מצה זו שאנו אוכלים על שום מה, מרור זה שאנו אוכלים על שום מה, הכל בדרך שאלה ותשובה, שכן נפעלת יותר ההרגשה בלב אדם.

וביון שכן הוא, ראוי מאוד להתעורר לפני ימי הפסח להיות "תכין לבם", שהרי ענין של הרגשה

הנאה בזה הכספא ודהבא דיהיב ליה מריה, כי מה שקנה עבד קנה רבו. ועל זה השיב לו העבד דבעי לאודווי ולשבוחי, ורמז לו בזה שמכיר שפיר בזה ההשתנות שיצא לחירות, ומבין להחזיק טובה למריה שהוציאו לחירות, ולכן אמר לו פטרתן מלומר מה נשתנה, כי מאחר שהוא מכיר בהשתנות החדשות, זאת ההכרה הוא העיקר.

הרי דבריו ברור מללו, שעיקר רצון ה' בלילה זו הוא "שירגיש האדם בתפיסת דעתו בההשתנות הנפעל בזה הזמן" היינו שבליל פסח צריך כל האדם להרגיש בלבו ונפשו הרגשת החירות, שהוא לילה אחרת משאר הלילות.

הגה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע כותב בספרו פרי צדיק שהטעם שבליל פסח הכל הוא בדרך שאלה ותשובה, משום שעל ידי שאלה ותשובה נכנסת יותר ההרגשה בלב של כל הענינים, שזה הוא העיקר בליל פסח. והוא מפרש בזה מאמר ההגדה ואפילו כולנו חכמים כולנו נבונים כולנו זקנים מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים, וז"ל: מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים, ואין הכוונה על הסיפור בלבד, שעל זה אין צריך חכמה שהוא הכל דברים כתובים, רק העיקר כמו שאמרנו להכניס הבהירות בלב, כאלו הוא יצא ממצרים,

הלילה, הרגשת החירות בלב, שהאדם מרגיש בעת שתיית ד' הכוסות והסיבה.

והכלל בזה הוא שה'מח שליט על הלב', שכשהמוח מרחיב דעתו ומתבונן ומתעמק בדבר, כבן שמחפש ומתבונן בגנזי אביו למצוא דברים יקרים ועמוקים ששייכים אליו, בזה המוח נעשה שליט על הלב, ומעוררו שתהיה לו הרגשת החירות בליל פסח. לכן ראוי ליכנס בעומקם של דברים להבין משמעות החירות בליל פסח, אשר אנו צריכים להרגיש באמת.

אינו דבר שמתהווה אצל האדם מעצמו, אלא יש להתרגל לכך זמן זמנים קודם לכן, ולכן תיקנו חז"ל קריאת ד' פרשיות קודם הפסח, שכולם הם כהכנה לחג הפסח, ובפרט כשכבר מגיע שבת הגדול, וימים ספורים לפני הפסח, ראוי כבר להחדיר בלבם ההרגש שהנה זה בא, הנה מגיע הלילה הזה, לילה שבו צריכים להרגיש ענין חירות יציאת מצרים המתקיימת בשנה זו בפועל ממש, וכפי האמור מדברי המהר"ל שזו יציאה של האדם בעצמו גם לולי היציאת מצרים של אבותינו, וזו תהיה התפארת של מצוות

כולנו מסובים כ'בני מלכים'

אלא מעלת החירות שמתעורר בליל פסח הוא הרבה יותר מזה, החירות בפסח הוא ענין של 'מלכות', שבנוסף למה שיצאנו מעבדות, זכינו גם לזאת, להתעלות ולהיות בני מלכים, וזהו הטעם של מצות הסיבה להסב כמו בני מלכים היושבים בהסיבה. וכן לענין ד' כוסות, שאחד מהמקורות למצוה זו אי' במדרש (ב"ר פח ה) שהוא כנגד ד' הכוסות שמצינו אצל פרעה שנכתב ד' פעמים כוס פרעה, והרמז שיש בדבר הוא, שד' כוסות הוא ענין שתיית מלך, ולכן

שמחת החירות - לא כעבד משוחרר,
אלא כמי שנעשה "בן מלך"

עוד ראוי לדעת, שמעלת ה'חירות' המאירה בליל פסח, ואשר על ידה נרגש בלב כל יהודי הרגשת חירות, ועליה תקנו מצות ד' כוסות והסיבה שהם מורים על הרגשת החירות בפועל, אינו רק כמו שהוא מתפרש בפשטות שמקודם היה עבד משועבד אל אחרים ולא היה ברשות עצמו, ואח"כ יצא להיות בן חורין, וכל ענין החירות הוא רק שירד עבדותו ממנו שלא להיות משועבד לאחרים.

משועבד לאף אחד, הוא עושה ומתנהג כחפצו בלי שום עול ושעבוד, אדרבא כולם משועבדים אליו. ונמצא שבפסח שיצאנו לחירות, אין הכוונה רק על השחרור מעבדות לפרעה, אלא על זה שהפכנו להיות מלכים ממש, ועל כן השמחה היא גדולה ויתירה, שנתעלינו מבירא עמיקתא לאיגרא רמא, שנהפכנו מעבדים לפרעה להיות בני מלכים.

אשר על כן נוהגים בליל פסח בגינוני מלכות, שותים ד' כוסות כמלכים, יושבים מסובים כבני מלכים, שני טיבולים כדרך המלכים, ועוד מנהגים כגון שאין מוזג הכוס לבד לעצמו אלא אחר מוזג לו. אשר כל זה מורה על כך שנהפכנו להיות "מלכים" ממש. נתגלה מה שאמרו ש"כל ישראל בני מלכים", ולכן "אתכא דמלכא יתבינן".

לפיכך צריך כל איש נלבב להתכונן, להרגיש את ענין המלכות בלבו, לצייר בלבו עד כמה ששייך האיך היא הרגשת מי שהפך מעבד להיות בן מלך, אשר אין עליו שום שלטון זר, משוחרר מכל שעבוד ומכל עול, וכשיגיע ליל הסדר ירגיש את ענין החירות באופן של בני מלכים. ואז מאחר שהוא באמת בן מלך, לכן הוא גם מתנהג כמו בן מלך, ולכן הוא שותה ד' כוסות. וכיון שהוא בן מלך הוא יושב ומיסב כדרך בני המלכים.

עתה שאנו נוהגים בגינוני מלכות כבני מלכים, אנו גם כן שותים ד' כוסות.

בשאנו זוכים ל"מלכות" בליל פסח, הרי חירות כזו שהגענו עד המלכות, מביאה שמחה גדולה ויתירה אל לב האדם, ואע"פ שגם מי שהיה עבד ונעשה בן חורין בודאי שמחה הוא אצלו, אכן עצם הדבר של העדר עבדות בלבד, שנשתחרר מלהיות עבד, עדיין אין זו שמחה גדולה ועצומה כל כך, שכן אין זה דבר שיש בו משום חידוש, שזהו שורת הדין להיות משוחרר מעבדות, וכך צריך להיות הסדר, כי מהיכי תיתי שיהיה אדם משועבד בעבדות לאחרים.

אבל החירות של חג הפסח הוא הרבה מעבר לכך, לא על שהשתחררנו מהיות עבדים בלבד, אלא שנהפכנו להיות "בני מלכים", שמלכות ועבדות הם דברים שהם מנוגדים מקצה אל הקצה בתכלית הניגוד.

ולא עוד, אלא שמי שרק נשתחרר מעבדות בלבד, הוא יכול עוד לחזור להיות עבד, אבל מי שנהפך מעבד להיות "מלך" ממש, ממלכות לא שייך לחזור לעבדות, מלכות הוא שלטון מוחלט, כמאמר הכתוב (קהלת ח ד) "באשר דבר מלך שלטון ומי יאמר לו מה תעשה", אין הוא

זאת צריך להכין בלבו בכל נימי נפשו ענין החירות והמלכות, כדי שכשיגיע ליל התקדש חג כבר ירגיש כל זה בטוב.

אשר על כן שומה עלינו להכנס יותר פנימה, לפרט קצת יותר ענין החירות של פסח, ובפרט הקשר בין החירות לבין מצוות ד' כוסות, ומהו ענין המלכות שזוכים ע"י זה. ועוד ענינים אשר יבוארו בס"ד לזכות להרגשת החירות האמיתות כבני מלכים אמיתיים, בליל התקדש חג.

הדבר הנרצה הוא, שלא ישתה ד' כוסות ויאכל בהסיבה כדי שהד' כוסות יזכירו לו שהיתה חירות בעת צאת אבותינו ממצרים, אלא אדרבא שיהא האדם מלא ברגשות שמחה על החירות של עכשיו, על הפכו להיות "בן מלך", הוא מרגיש בנפשו השמחה שיש ליצור אנוש כשהוא הופך להיות ל"בן מלך", שכל כולו מוחו ולבו וכל מהותו מרגישים וחיים בכל עת ורגע אך ורק מלכות וחירות, ולכן הוא שותה ד' כוסות, ולכן הוא מיסב כדרך מלכים. ועל

ד' כוסות – רמז על ד' מלכויות

שכל איש ישראל זוכה באמת בליל פסח לד' בחינות של גאולה.

[במדרש מביא רמז זה. וגם מביא שם רמז נוסף, שהם כנגד ד' פעמים כוס המוזכרים אצל כוס של פרעה, וכבר ביארנו לעיל הכונה ברמז זה, שהוא ג"כ מורה על ענין של מלכות, שכן הוא דרך בני מלכים לשתות ד' כוסות.]

טעם חדש נוסף מצינו במדרש (בר"ר פח ה), ששתיית ד' כוסות הוא

רמזים שונים במצוות שתיית ד' כוסות הנה ידוע לכל טעם מצות שתיית ד' כוסות, שהוא רמז כנגד ד' לשונות של גאולה, דהיינו ד' לשונות המוזכרים בפסוקים ריש פרשת וארא והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי, [ובאמת יש עוד לשון 'והבאתי', שכתבו הקדמונים (דעת זקנים מבעלי התוס') שכנגד זה הוא 'כוס של אליהו', והגם שאינו חיוב כד' הכוסות, אבל זה ענינו של כוס חמישי, כנגד והבאתי]. ויתבאר אי"ה להלן (אות ו')

במצרים, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, ומבואר ממאה"כ שהקב"ה הראה לו מקודם הד' מלכיות ואחר כך גלות מצרים, ולכאורה הדבר פלאי להקדים את המאוחר.

אבן הוא מבאר שזה להורות שגלות מצרים היה גלות כללי ושרשי לכל הד' גליות, והיו נכלל בו בחינות שונות מכל הד' קליפות המנגדים לישראל, ולכן דרשו דורשי רשומות במאה"כ ויהי בימים הרבים ההם (שמות ב כג) רבי"ם ראשי תיבות ר'ומי ב'בל י'ון מ'די. אמנם בשעת יציאת מצרים היה על דרך 'הך הכפתור וירעשו הסיפים' (עמוס ט א), שכיון שהוציאנו הש"י מן הגלות הכללי והשרשי, זהו סימן החירות לנו מן הגליות הפרטים. ולכן הראה הש"י לאברהם תחילה הד' גליות, והראה לו אחר כך הגלות השרשי, והבטיח לו שאחרי כן יצאו ברכוש גדול, שזה יהיה לסימן לגליות אשר נצא מכולן לחירות עולם.

ועל כן אנחנו מרמזין הד' מלכיות בסיפור יציאת מצרים באותן הארבע כוסות שתקנו חז"ל דרך חירות, להבטיח לכנסת ישראל בדרך קל וחומר, אם הוציאנו הש"י משעבוד וגלות הכללי, מכל שכן שיוציאנו מן הפרטים. עכ"ד.

ובספר הק' שפת אמת מבאר ביתר שאת, שכמו קשר שמחזיק ד' דברים ביחד, אם מתירים הקשר נופל כל

רמז - על מה שיש בעולם ד' מלכויות. ונשתדל לבאר בעז"ה כונת ענין זה, מה המכוון לרמז ולהזכיר בליל קדוש זה ענין של ד' מלכויות, שהקב"ה ברא בעולם.

עוד מוסיף שם במדרש, כי ד' כוסות רומז גם כנגד ד' כוסות של תרעלה שהקב"ה משקה את האומות - ד' מלכויות, בעת שגואל את ישראל מגלות ד' המלכויות. ובמדרש מסיים עוד, שזה רומז גם לד' כוסות ישועה שנשפע על בני". [ובפשטות הכוונה, שע"י העונשים שהקב"ה מעניש את הגוים ע"י כוסות התרעלה, זוכים ישראל לישועה], ולהלן יבואר אי"ה הענין והרמז בכל זה.

גלות מצרים שורש לגלות של ד' מלכויות

הנה בענין ד' מלכיות שמרמזין בליל הסדר בשתיית ד' כוסות מבאר בספה"ק בני יששכר (במאמרי חודש ניסן טיול בפרדס מאמר ד' ע"ד הרמז) שהענין הנרצה בזה הוא, כי בברית בין הבתרים כשנאמר לאברהם אבינו ע"ה 'כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה, שם נאמר (בראשית טו יב) והנה אימה חשכה גדולה נופלת עליו, ודרשו (ב"ר מד יז) בו שהראוהו ד' מלכיות, אימה זו בבל, חשכה זו מדי, גדולה זו יון, נופלת זו אדום. ואחר כך ויאמר לאברם ידוע תדע כי גר יהיה זרעך וכו' ארבע מאות שנה, והיינו

שיש ד' מלכויות, ב' רמז נגד ד' כוסות התרעלה שהקב"ה ישקה את הד' מלכויות, אחר שהצרו לישראל, והם כשני ענינים.

להבנת הדברים הבה נשכיל בדברים העמוקים המבוארים בתורתו של המהר"ל מפראג בספריו 'גבורות ה' (פרק ס'), 'נצח ישראל' (פרק כ"א).

המהר"ל מבאר שענין 'ארבע מלכויות' אינם רק דברים שהיו במקרה במה שעם ישראל גלו ונשתעבדו תחת ד' מלכויות, אלא עצם התהוות הארבע מלכויות בעולם, הם חלק מסדר מיוחד שהקב"ה סידר בעת בריאת העולם. וביאור הדברים בזה הוא כך, דהנה הקב"ה ברא את העולם בארבע רוחות השמים מבחינת המקום, וענינם הפנימי של ד' רוחות מורה על ענין החומר, כי דבר גשמי וחומרי יש לו ד' קצוות, ולכן כללות העולם הגשמי שיש בו ד' רוחות מרמזים שהעולם הזה הוא טבעי וחומרי.

והנה בכל דבר, האמצע שהוא המרכז, הוא השורש שבו שורה הקדושה, וככל שמתרחקים הקצוות מהמרכז, כן הדבר מורה על התרחקות מהקדושה, והתגברות החומרי. דבר זה מצינו בכלליות בעולם, שהמקום האמצעי שהוא מרכז העולם הזה, הוא עיר הקודש ירושלים, שבו אבן שתיה שממנה הושתת העולם, בו שוכן שורש

החבילה, כן הוא ענין הד' מלכויות שהם מקושרים אל שורשם שהיא גלות מצרים, וממילא, בזה שהוציאנו הקב"ה ממצרים שהותר הקשר שעל זה נתלו, ממילא הותרו כל הגליות.

והוא מפרש בזה מה שאומרים בהגדה "ואילו לא הוציאנו ממצרים הרי אנו ובני בנינו משעובדים היינו" וגו', דהכוונה שאם לא היה ניתר הקשר משעבוד מצרים, הרי שהשעבודים אצל הד' מלכויות היה קשה מנשוא, ורק על ידי יציאת מצרים שהוא השורש להם, הוקל בהרבה כל שעבוד ד' מלכויות. וכתב שזהו ענין ד' לשונות גאולה, שמרמזים על ד' המלכויות, שבגאולת מצרים כבר ישנו גאולה על הד' מלכויות שהם משורש גלות מצרים.

אמנם עדיין שומה עלינו להבין מה והאיך מתפרש ענין זה בפנימיות, דהיינו מה הם ענין ד' המלכויות בפנימיות, והאיך שייכים כל אלו אצל כל אדם, כי כשיוודעים פנימיות הענינים, ומבינים במה שייך האדם אל זה, אפשר להתקשר ולהגיע להרבה יותר.

ביאור ענין ד' מלכויות באספקלריא הפנימית

בענין ד' המלכויות עצמן מתבאר בדברי המדרש שישנן בד' כוסות רמז לשני ענינים, א' רמז נגד עצם הענין

עבדים לישראל ומשועבדים להם, וכמו שבאמת יהיה לעתיד לבא, שאותן האומות שתהיה להם זכיה, ישארו ויהיו פונים לכלל ישראל לקבל מהם שפע, ויהיו משעובדים להם.

בליל הסדר מעמידים את סדר הבריאה על תיקונו

והנה במהר"ל שם בתחילת דבריו מבאר שפסח מצה ומרור הם מצוות המורים שהקב"ה בחר בעם ישראל כעם הנבחר והקדוש, והוא, כי 'פסח' יש בו הרבה ענינים המורים על אחדות, שהוא צלי ולא מבושל, שכן הצלי מאחד את כל השה להיות אחד, לעומת הבישול שמפרידו לחלקים נפרדים. וגם צריך לצלותו קרבו על ראשו על כרעיו, וכן הוא צריך להיות שה תמים, ולא עוד אלא שבמדרש איתא שנמשלו ישראל לשה, מה שה לוקה באחד מאבריו כולם לוקים, אף ישראל כן. שכל זה מורה על ישראל שהם אחד, גוי אחד בארץ, שהם נבחרו להקב"ה אחד יחיד ומיוחד, אתה אחד ושמן אחד. ולכן נתן הקב"ה מצות הפסח תיכף, שכן רצה מהם עבודה המורה על ענין זה מיד בצאתם ממצרים. והוא מבאר כן גם במצות מצה ומרור המרמזים על חירות ושעבוד אשר הם כתוצאה מזה שעם ישראל הוא עם אחד המיוחד להקב"ה.

הקדושה, ולעומת זה ד' הרוחות הן החומריות הנוגדות אל שורש הקדושה. מעין זה מצינו גם בדגלי מדבר, שארבע דגלים היו מסביב, ובאמצע היה המשכן שבו שרתה השכינה. דבר זה ישנו גם מצד הזמן, שהימים טובים של חג הפסח וחג הסוכות הם באמצע החודש ביום ט"ו, שכן תמיד הקדושה היא באמצע.

ובזה נבין ענין הד' מלכויות, שגם מצד הנפשות שברא הקב"ה בעולם הוא ג"כ בדרך זה, שהקב"ה ברא נפשות ישראל שהם המרכז, והם שורש הקדושה, ומסביבם כמו ד' קצוות, שורים ד' המלכויות, שהם מתפשטים ומתרחקים מן השורש אל הקצוות.

והנה ענין ארבע המלכויות מצד עצם בריאותם אין הכוונה שנבראו כדי לשלוט על עם ישראל, אלא אדרבא, המכוון הוא שיהיה עולם הטבע עולם החומר, ויהא הוא בטל אל הקדושה, ויקבל הכל מן הקדושה, שכן הוא הסדר שהקצוות מקבלות כוחן מן המרכז. וכן היה צריך להיות הסדר האמיתי בעולם, שכלל ישראל יהיו למעלה מן הטבע, חלק נבדל אלוקי, שהם למעלה מן הטבע, היונקים מהקדושה, והם ישפיעו לכל הקצוות שהן הד' מלכויות, והם יקבלו שפע מכלל ישראל, וד' המלכויות הם יהיו

המדרש שד' כוסות מרמזים על ד' המלכויות.

ד' כוסות רמזו על החירות מגלות ד' מלכויות

בנוסף על כך אומר המדרש שד' כוסות מרמזים נגד ד' כוסות התרעלה שהקב"ה ישקה לאומות העולם, והיינו, כי הד' המלכויות היות שלא עמדו על מעמדן וסדרן, להיות נשפעים ומשועבדים אל כלל ישראל, אלא אדרכא עוד התגברו על ישראל, ושעבדו בהם, ועינו אותם, והחזיקו אותם בגלות תחתיהם, לכן בא הקב"ה ומשקה להם ד' כוסות תרעלה, ומאותן כוס התרעלה יומשך כנגדן ד' כוסות ישועות והשפעות קדושות לישראל, כמו שמצינו כשהקב"ה הכה את מצרים בעשר מכות באותות ובמופתים ביד חזקה, היה זה בבחינת נגוף למצרים ורפוא לישראל, וכידוע שמעשר מכות נשפע לעומת זה על ישראל עשר ספירות קדושות. ולא זו בלבד שהקב"ה הכניעם שלא ירעו ולא ישחיתו יותר לישראל, אלא הקב"ה הפך את לבבם, שהם עצמם יהיו עומדים על מעמדם להיות בטלים אל הקדושה, כמו שכתוב "וידעו מצרים כי אני ה'".

זהו ענין שארבע כוסות תקנו כנגד ד' כוסות התרעלה, שהוא ענין נוסף שהיות שהד' מלכויות לא התנהגו

ושבו מבאר המהר"ל מה שאמרו חכמינו ז"ל שארבע כוסות הם כנגד ארבע מלכויות, וכתב, כי שתיה הוא מצד אחד כדבר טפל אל האכילה, שהרי עיקר המזין והמחיה את האדם הוא האכילה, ומצד שני השתיה משלימה את האכילה, כי לכן אחרי האכילה אדם שותה, ובזה הוא משלים אכילתו. כמו כן, עם ישראל היות שהם עקרי הבריאה, הם מרומזים בענין האכילה שהיא העיקרית, והאומות שהם טפלים בבריאה מרומזות בשתיה שהיא הטפילה. וזהו הכוונה שארבע כוסות של שתיה הם כנגד ארבע מלכויות, כי לפי סדר הנכון צריך להיות שד' המלכויות שהם הקצוות יהיו יונקות שפע מן המרכז שהם כלל ישראל שורש הקדושה, וגם יהיו משועבדים להם בגלל שהם המרכז. ולכן שותים שתי כוסות לפני הסעודה ושתי כוסות אחר הסעודה, וביניהם האכילה, אוכלים פסח מצה ומרור, וזה דוגמת מה שירושלים הוא מרכז העולם, וד' רוחות טפלים אל האמצע, וכמו כן כלל ישראל הם באמצע, שזה האכילה, ולפניהם ולאחריהם הם הד' מלכויות שהתכלית הוא שיהיו יונקים ומקבלים מן הקדושה. ואנו עושים כן בליל הגאולה להורות שכן צריך להיות הסדר האמיתי בעצם, שד' המלכויות יהיו טפלות ומקבלות שפע מכלל ישראל. וזהו כוונת

כשורה ולא נתבטלו אל כלל ישראל, ידי כוס התרעלה. ולכל אלו מרמזים ממילא היה נצרך ענין ביטולם על הד' כוסות.

ענין ד' מלכויות – בנפש האדם

לו', כח הפנימי של נשמת ישראל, שהוא האמצע, שלפי הסדר הנרצה, צריכים כל הכחות להיות משועבדים אליה.

והנה גודל תוקף קדושת הנשמה, אין לו להאדם עצמו שום השגה בה, ואף אין לו את הכלים להשיג ולהבין גודל קדושתה העצומה של נשמתו, שהיא כח נבדל כח עליון, שהיא גבוהה בהרבה מכל כחות הטבעיים הנמצאים בכלל ובפרט אצל האדם בעצמו. כי בכח הנשמה יש כח עצום של כח התורה, השגת עצמות בתורה, דביקות בתורה, ומשם הוא שורש כל שאיפה למעלות בתורה לדביקות בה'. ולכן מבואר במעלות של ר' פנחס בן יאיר שכל אדם יכול להגיע לרוח הקודש לתחית המתים, בכחינת 'ועמך כלם צדיקים'.

והנה כשהעולם הוא בתיקונו, אזי הד' מלכויות שבאדם שהם – השכל האנושי, הגוף, הנפש, והכוללם, כולם משועבדים אל הקדושה, לא רק שאינם מפריעים לה, אלא אדרבא הם מקבלים קדושה מן הנשמה שהיא מרכז האדם, והם משועבדים אליה,

בחינת ד' מלכויות בכל אדם ואדם בעצמו

כל ענין זה שנתבאר בענין הד' מלכויות שבכללות העולם, הכל שייך גם אצל כל אדם עצמו, שהרי כל מה שיש בעולם בכלליות יש באדם בפרטיות שנקרא 'עולם קטן'. דהיינו שכמו שיש סדר בכלליות העולם, כן ראוי להיות בפרטיות אצל כל נשמת ישראל על דרך העבודה, שהקב"ה ברא את העולם שהסדר יהיה שהמרכז האמצעי יהיה הקדושה הרוחנית, ועולם הטבע החומרי יהיה בטל אל הרוחניות, דהיינו לקדושת ישראל.

ומבאר המהר"ל, שאצל האדם כח הד' מלכויות הן – גוף, נפש, ושכל, וכח הכוללם. דהיינו שגם אצל האדם ישנן ד' מלכויות, כי כל ד' הכחות הנ"ל כשאינם מזוככים הם מרוחקים משורש הקדושה, בכחינת ד' מלכויות. לעומתם ישנה הנשמה שהוא חלק אלוך ממעל, והיא הפנימית והמרכז של האדם, הירושלים של האדם, לב ירושלים, וכדברי הפייט 'בלבבי משכן אבנה

לו כח להשתחרר מהנטיות השפלות השולטים על נפשו.

והנה כפי האמור ישנן בענין הד' מלכויות שני ענינים, הא', שמצד עצם הבריאה היה צריך להעמיד הסדר על תיקונו, שהקדושה תהיה במרכז, וכל ד' הרוחות והקצוות יהיו פונים ובטלים אליה. הב', היות שהד' מלכויות מתגברים ומשעבדים את כלל ישראל תחתיהם, לכן עתיד הקב"ה לשפוך עליהם את כוס התרעלה, והם המכות וההכנעה הגדולה שהקב"ה מכה ומכניע את הד' מלכויות.

וכן גם בחג הפסח כשמתעורר גאולת מצרים שהוא השורש להכנעת ד' מלכויות, מתעוררים שני ענינים אלו, והם נעשים ונשנים בכל שנה ושנה אצל כל נפש מישראל, כי ראשית זוכה כל אחד לאור גדול וקדוש, שהוא להעמיד את הד' מלכויות שבנפשו על עמדם ועל מקומם באופן הראוי להיות לכתחילה, דהיינו שנשמת האדם תאיר ותזריח אורה באור גדול ומבהיק, באור עליון נורא, באור גבוה במעלות עד אין שיעור ותכלית, ואז שאר כחות גופו שהם הד' מלכויות שבו, וכל שכלו וכחות נפשו, יהיו בטלים ומבוטלים בביטול הגמור לאורה המבהיק של הנשמה, דהיינו שלא יהרהר ויחשוב וישכיל במוחו ושכלו, כי אם כפי אשר הנשמה תורהו בקדושתה, וכן גופו

ומשרתים אותה תמיד. אבל כשח"ו אין העולם כתיקונו, שיש הסתרה על הקדושה, שהיא כמו עובר במעי בהמה, כפרי בתוך הקליפה, אזי אור הנשמה אינו זורח, שהכל נתכסה בתוך הד' מלכויות, שהם האויר המזוהם, וכחות המתנגדים ששולטים בעולם, וכן כחות הנפש שבאדם מסתירים ומכסים את אור נשמתו, ואז אין האדם יכול להוציא כח קדושתו מן הכח אל הפועל, כי הוא בבחינת גוי בקרב גוי, כמו שהיה במצרים (ויבואר להלן). ואז משתלטים עליו כל הענינים לא טובים שבמדות שבנפש, באופן שהם מרוחקים ואינם מושפעים משורש הקדושה, שהם, אנוכיות, כעס, קפדנות, רדיפה אחר תאוות גופניות, שכל אלו הם סוגי 'מלכויות', וכשהסדר הוא לא כתיקונו, הם שולטים על הנשמה, ומכניעים אותה כביכול תחת ידיהם, שלא תוכל להאיר ולהזריח אורה.

ויוצא את עמו ישראל - "כל נשמה שבישראל" להירות עולם

מעתה נבין את אשר לפנינו במשמעות החירות של ליל פסח, שכיון שבלי ליל פסח היתה הגאולה מגלות מצרים - שהוא הגלות השרשי לכל הד' מלכויות, הרי מזה מסתעפת גאולה לכל הד' מלכויות התלויות בה, (כמובא לעיל מדברי הבני יששכר והשפת אמת). ועי"ז זוכה האדם לחירות, שיאיר בו אור הנשמה ויהיה

הד' מלכויות בליל קדוש זה, ושולח להם ד' כוסות התרעלה, לשברם ולהכניע ולהכות בהם ולבטלם כליל, דהיינו שכל החלקים הלא טובים שנמשכו על האדם, והצטברו על נפשו, ע"י כל המדות הלא טובות, כעס, קפדנות, גאווה, תאוות, העדר שמירת הברית, כל אלו מתבטלים בליל פסח, להיותם בטלים כאינם נמצאים כלל.

דוד המלך ע"ה אומר (תהלים לד יז) "פני ה' בעושי רע להכרית מארץ זכרם", ואי' בספרים הק' דלכאורה קשה על הלשון "פני הוי"ה" וגו', שהרי שם הוי"ה מורה על מדת הרחמים, ומה שייך לומר שבשם זה מכרית את זכר עושי הרע. אכן הכוונה במה שאומר 'פני ה' בעושי רע להכרית מארץ זכרם' אין הכוונה שהקב"ה מאבד את הרשעים, אלא זה קאי על אדם כשר וישר שמתנהג כשורה, לומד ומתפלל ועובד את ה', אלא שנכשל שלא מרצונו באיזה דבר רע, ואותו דבר עומד כנגדו ומפריע לו להתעלות בעבודה ובתקרבות לה', אזי הקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו במדת הוי"ה, מכרית את הרע שכנגדו, שלא יהיה לו שום זכר כלל, כדי שיוכל להתקרב אל הקדושה באין מונע ומפריע. דבר זה נעשה בכל ליל פסח, שהקב"ה מסיר כל המניעות וכל המלכויות שבאדם שמנעו בעדו, ובעד נשמתו להבקיע אורה ולהעלותו על רום פסגת הר ה'.

ונפשו לא ימשכוהו אחר שום רצונות, מדות, ותאוות אשר לא לה' המה, אלא כולם יהיו משועבדים לעבודתו ית"ש בלב ונפש חפיצה, כחפצה ותשוקתה של הנשמה האלוקית שבו, וזאת היא יציאת הנשמה לחירות עולם.

כשאדם משים דבר זה על לבו ומכין עצמו לכך, הוא זוכה בליל התקדש חג שאור הנשמה שיש בה כחות על טבעיים, כחות אלקית ממש, תהיה מעתה זורחת ומאירה בתוקפה, והוא דבר שאי אפשר להסביר בפה ולבאר בכתב, כי הוא בבחינת לית מחשבה תפיסה בה, כחות של רוח הקודש, ושל תחיית המתים, אבל נאמנים אצלנו דברי ר' פנחס בן יאיר שאומר שכן הוא דרג המעלות אשר להן יכול איש ישראל לזכות לעלות.

כל הקליפות שנדבקו על הנשמה מתבטלים

אמנם זאת ועוד, מתעורר גם הבחינה השנית שמלבד מה שצריך להחזיר הד' מלכויות על מקומם כתיקונם, אכן היות שהד' מלכויות משעבדים את הנשמה, והם עינו אותה תחת ידיהן, ולא יכלה להזריח, ובמחשכים הושיבוה, לירד בעומק הגלות והצער והעינוי תחת כל כחות ההתנגדות דקדושה שהיו שליטים עליה. וכזה הקב"ה גם כן מכה את

משועבדים אל הנשמה, וכל תאוותו תהיה קרבת ה', וכל תענוגיו יהיו 'אז תתענג על ה'. ובנוסף על זה יהיה גם ענין כוס התרעלה על כל החלקים שמנעו בעדו, ועי"ז יושפעו עליו ד' כוסות של ישועה הנמשכים אל הנשמה.

זהו ענין החירות שבד' לשונות של גאולה, שמעמיד את הד' מלכויות שיהיו כתיקונם, שהשורש הוא שד' המלכויות יעמדו על מעמדם, כנגד קדושת ירושלים שהיא אמצע האדם, שהשכל האנושי וכל הטבעיות שבאדם, יהיו

תוקף השכות הגלות – ועוצם אור הגאולה

סוגי המלכויות. ומתוך זה נתקרב ביתר עוז בס"ד אל התכלית הנשגבה אשר הצבנו בפתח דברינו להגיע בליל התקדש חג, ל"הרגשה" אמיתית של חירות וגאולה, לקיים הציווי הגדול, "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים", ולהמשיך מזה בבחינת "אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן", ל"סדר" של "חירות" על כל השנה כולה, בס"ד.

קליפה קודמת לפרי – ברישא חשוכא
והדר נהורא

הנה יש כלל ידוע, שהקליפה קודמת לפרי, והוא כלל גדול ברוחניות, שכמו שבגשמיות הקליפה מכסה את הפרי, ולכן כשהאדם רואה את הפרי הוא נפגש מקודם עם הקליפה לפני שרואה את הפרי עצמו, וכמו כן בסדר היצירה הקליפה נוצרת

אחרי שנתבאר ענין ד' המלכויות בכללות העולם, וד' המלכויות שבנפש האדם, ונתבאר גודל ההשפעה שאנו זוכים בלילה זה, לצאת לחירות מכל בחינות הגלות, ולהיות בני מלכים, דהיינו שאור הנשמה תאיר בלבינו בבחי' 'מלכות', וכל שאר הכוחות הטבעיים יהיו טפלים אליה לשרתה. ראוי להתבונן עתה בענין נוסף, להבין היטב את ההבדל העצום שיש בין גלות לגאולה, עד כמה היא תוקף הגלות, שיש בו כח להחשיך על האדם באופן איום ונורא, ומאידך כמה גדולה השמחה ומהו עוצם האור הנפלא המאיר על האדם, כאשר מאיר עליו אור החירות והגאולה. ומזה נוכל להבין ולהרגיש ביתר שאת מה גדולה המתנה שאנו זוכים בה בלילה הזה, לצאת מעול גלות הנפש ולהיות בני חורין באמת, מכל סוגי הגלות, ומכל

נכנסה בו הנשמה. דבר זה חוזר ונשנה אצל כל אדם, שבילדותו עדיין אין לו יצר טוב, שעד י"ג שנה אין לו דעת אלקי, ולפעמים מתנהג כילד שובב, חלק החומרי שולט בו יותר, ולאט לאט נכנסת אצלו הדעת, עד שמגיע היצר טוב בשנת י"ג.

בן היה גם בסדר דורות העולם, י' דורות מאדם עד נח, וי' דורות מנח עד אברהם, שכל דורות אלו היו מכעיסים ובאים עד שבא אברהם ונטל שכר כולם. עד שבא אברהם היו שתי אלפים שנות תוהו, ורק אח"כ התחילו שתי אלפים תורה, והיינו שעד אברהם אבינו היה התגברות גדולה מצד הקליפות, ורק אח"כ התחילו ימות הקדושה, וכמו שאומרים ביוה"כ בסדר אתה כוננת ייחיד אב המון פתאום ככוכב זרח מאור כשדים נהר בחושך". כן היה אצל יעקב ועשו, שעשו נולד לפני יעקב, ויעקב התגבר ונטל ממנו הבכורה, וגם הברכות.

והנה דבר זה שהקליפה 'קודמת' לפרי, אינו מורה דוקא על סדר קדימה ואיחור מצד הזמן, לומר איזה מהן נוצר תחילה, כי על זה היה מקום לאדם לומר שלמעשה אין משמעות כל כך בסדר איחור וקדימה, אלא עיקר הקדמת הקליפה לפני הפרי מורה על ענין התוקף של הקליפה, שהקליפה קודמת בחוזק ובתוקף אל הפרי, וכמשל קליפת האגוז

קודם שנוצר הפרי, כן הוא גם ברוחניות, שהקליפה קודמת אל הקדושה, כי ידוע שכל מה שיש בגשמיות הם משמשים למשל אל הרוחניות, וממילא גם ברוחניות יש בחינה של קליפה קודמת אל הקדושה. דהיינו שכך הוא הסדר שהנהיג הקב"ה בעולמו, שטרם שמתגלה ה'פרי' שהוא - הקדושה בטהרתה, ישנה קליפה הקודמת לה.

דבר זה מצינו כבר בתחילת הבריאה, שבתחילה כתוב (בראשית א ב) "והארץ היתה תוהו ובוהו וחושך על פני תהום", ורק אח"כ "ויאמר אלקים יהי אור ויהי אור". וכן בהמשך הכתובים, בתחילה "ויהי ערב" ואח"כ "ויהי בוקר", ברישא חשוכא והדר נהורא. דבר זה שנינו בתחילת הש"ס שהמשנה מתחילה 'מאימתי קורין שמע בערבית', ובגמ' מקשה מדוע מתחיל בקריאת שמע של ערבית, ומשני 'כברייתו של עולם', והיינו שהגם שהעיקר הוא היום, מכל מקום כן הוא הסדר שקודם מתחילים בלילה, ואח"כ מגיעים אל היום.

בן היה כשהקב"ה ברא את אדם הראשון, שמתחילה (בראשית ב ז) "וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדם", ורק אח"כ "ויפח באפו נשמת חיים", והיינו שקודם היה ענין הקליפה שקודם לפרי, שהוא הגוף, חלק העפר מן האדמה, ורק אח"כ

הטבחים, שר המשקים ושר האופים, הכל היה קליפות מצד הסט"א, ועליהם קליפת פרעה הקשה, ולכן אין עבד יכול לברוח ממצרים, עיר שמלאה כשפים.

והרי הפסוק אומר במפורש (שמות יב יב) "ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים", ואין הכוונה רק שה' המית שם כמה כבשים שהמצרים השתחוו להם, (הגם שאין מקרא יוצא מדי פשוטו), שהרי אנו אומרים שבח נכבד על זה בלבד, "אילו עשה בהם שפטים ולא עשה באלהיהם דיינו, אילו עשה באלהיהם ולא הרג את בכוריהם דיינו", הרי שיש בזה דבר מיוחד מאד, שעשה באלהיהם, והיינו משום שמדובר בקליפה קשה ביותר שהיתה בתוקף גדול, שישראל היו נתונים בתוכה ממש כעובר במעי בהמה, וכדברי המדרש.

וממעם זה התורה הק' מאריכה בדיבורי פרעה שאמר (שמות ה ב) "מי ה' אשר אשמע בקולו לשלח את ישראל לא ידעתי את ה'", וכן בנביא כתוב מה שאמר פרעה (יחזקאל כט ג) "לי יארי ואני עשיתני". ולכאורה מדוע היתה התורה הק' צריכה להביא את כל דברי טפלות האלו של אותו רשע. אלא שזה בא ללמדנו ולהורות עד כמה קשה היתה הקליפה שקודם לפרי, שכלל ישראל היו שרויים בתוכה ממש, כשהיו בגלות בתוך מצרים.

שבמציאות היא הרבה יותר קשה מהאגוז עצמו, וכן אומות העולם תקפם וגבורתם הגשמי הוא הרבה יותר מישראל. וכעין מה שהבהמה כחה יותר חזק מכחו של האדם, כמו שמצינו (שמות כח כח) וכי יגח שור את איש או את אשה.

זאת היא המשמעות העמוקה של 'גלות'. שיש כח לאוה"ע ולכוחות הרע לשלוט על ישראל, ועל נשמת ישראל, בתוקף עצום, לענותם ולהעלים את אור קדושתם. ורק כאשר הקב"ה משבר ביד חזקה את הקליפה הקשה, אז מתגלה הפרי, ובני ישראל מתחילים להאיר, וכח קדושתם מתגלה לחוץ.

ישראל בתוך קליפת מצרים - גוי
בקרב גוי

כן היה גם כשהיו בני ישראל בתוך מצרים, שטרם יציאתם היו מכוסים בקליפת מצרים, כמו שמצינו במדרש (מדרש תהלים קז) אמר רבי אבא בר אחא בשם רבי חנין, מהו גוי מקרב גוי, כאדם ששומט את העובר ממעי בהמה. כך הוציא הקב"ה את ישראל ממצרים, שנאמר, גוי מקרב גוי. והכוונה במה שאמרו דוקא שהיו כעובר במעי בהמה, היינו שהיו תחת קליפה קשה, שתוקפה חזק מהם, כמו שהבהמה חזקה מן האדם. שכן במצרים היו קליפות גדולות וחזקות מאוד, כידוע ששרי פרעה, שר

ישראל כקליפה המקפת את הפרי לגמרי, שנשמת בני אל חי הקדושים, מזרע אברהם יצחק ויעקב, היו טמונים ומוקפים בתוך קליפת מצרים כעובר במעי בהמה, ועוד דוגמאות שהמדרש מביא שם על זה.

ועל זה אומר הפסוק (שם) "הנהיה כדבר כזה", שהקב"ה הוריד את הקליפה הקשה שהקיפה אותם בחוזק, במסות באותות ובמפותים ובמוראים גדולים, שעל ידי זה ביטל את הקליפה לגמרי, ורק אחר כך הגיעו בעת מתן תורה ל"אתה הראית לדעת" כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו.

גוי בקרב גוי - פרי בתוך קליפה -
אצל כל אחד ואחד

מעתה הבא נבא אל הגלות שיש לכל אחד מישראל בנפשו, שהוא משועבד תחת עול שאור שבעיסה המכבידה עליו. שכמו שכלל ישראל היו במצרים כעובר במעי בהמה, שהיתה עליהם קליפה קשה הקודמת תמיד לפרי, כן הוא בעצם אצל כל אחד ואחד מישראל, שטרם שמתגלה קדושת נשמתו, ישנה קליפה המסתרת הקדושה שבו, והוא נתון כולו בתוכה.

ולא זו בלבד, אלא שאצל כל אחד מישראל באופן פרטי, יש ענין זה עוד ביתר שאת ויתר עוז, בחוזק ובתוקף עצום, וגלות זו הפרטית היא הרבה

אמנם כל זה היתה הנהגה והילוך לצורך בנין כלל ישראל, והוא כמו שאמרנו שכמו שבסדר הבריאה מוכרח תמיד שיהא קליפה קודמת, ואח"כ מגיע הפרי, כן הוא גם בזה, שרק באופן כזה היתה יכולה להתגלות קדושת נשמת ישראל, ורק עי"ז זכו לקבלת התורה, וכפי שרואים בסדר הפסוקים בפרשת ואתחנן (דברים ד לד) "או הנסה אלהים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי, במסת באתת ובמופתים ובמלחמה וביד חזקה ובזרוע נטויה ובמוראים גדלים, ככל אשר עשה לכם ה' אלהיכם במצרים לעיניך". ורק על ידי זה היו יכולים להגיע להתגלות אלוקית בקבלת התורה כמו שכתוב תיכף אח"כ "אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים אין עוד מלבדו מן השמים השמיעך וגו'".

ענין זה אנו רואים גם כאשר התורה באה להזכיר את אשר היה עם כלל ישראל עד קבלת התורה, שהיא מזכירה את מצרים רק בצורה כזאת של "הנסה אלקים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי במסות" וגו', דהיינו שאין הדגש על עצם עשר המכות שהביא הקב"ה על מצרים, וגם לא על יציאת בני ישראל מעבדות לחירות ומשעבוד לגאולה, אלא הדגש הוא על "הנסה אלקים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי", שהמדרש דורש על זה שישאל היו במצרים כעובר במעי בהמה, דהיינו שמצרים היו על

נתבונן מעט בכמה ענינים שיש בזמנינו - בגלות אדום שאנו נמצאים בו, הו בגשמיות והן ברוחניות, ומזה נלמד על השאר.

תוקף וחוזק הגלות למעלה מבינת אנוש - בגשמיות

הנה הגלות במה שבני ישראל סובלים בגשמיות, רואים בנקל בעיני בשר מה זה גלות. ולא עוד אלא שגם נראה בעליל שאינו סתם גלות שאיזה עם עז פנים השתלט על עם ישראל, אלא רואים בחוש שהגלות של ישראל בין העמים הוא דבר עליון ונשגב הרבה יותר למעלה מבינת אנוש כלל, ואין צריך ללכת רחוק, כי אבותינו שהיו בדור שלפנינו במאורעות של שנות ת"ש הרגישו זאת על גופם בשרם ממש, ולמותר להאריך בזה.

ועל זה יש לציין לדברי הגמ' במגילה (דף ו.) דאי' אמר רבי יצחק מאי דכתיב 'אל תתן ה' מאויי רשע זממו אל תפק ירמו סלה' אמר יעקב לפני הקדוש ברוך הוא רבוננו של עולם אל תתן לעשו הרשע תאות לבו, זממו אל תפק, זו גרממיא של אדום, שאלמלי הן יוצאין מחריבין כל העולם כולו. וכותב שם היעב"ץ שגרממיא הוא גרמניא שהוא אשכנז שלנו. והרי זו רוח הקודש גלויה ומוחשית בפי חכמי הגמרא, שאלמלא הם יוצאים מחריבים את כל העולם כולו ל"ע, ועל זה כבר

יותר כבידה, ממה שהיה אצל כלל ישראל בכללות. וכמו שידוע מה שאמר מרן מהר"ש מבעלזא זי"ע על המסורה של פדות, שג' פעמים מצינו תיבת 'פדות', 'ושמתי פדת בין עמי ובין עמך', 'פדות שלח לעמו', 'והרבה עמו פדות'. ואמר שיש ג' סוגי גליות, הא' גלות ישראל בין העמים, הב' גלות ישראל אצל אחיהם בני ישראל, והג' הוא גלות של יהודי אצל עצמו, שהוא נמצא בגלות אצל יצרו הרע ומורשי לבבו המושכים אותו אל הבלי שוא. ואמר, שהגלות אצל גוים הגם שקשה היא, אבל הגאולה יותר קלה להגיע בגלות זו, ועל כן כתוב 'פדת' חסר. לעומת זה גלות אצל אחיהם בני ישראל היא כבר יותר קשה, ולכן כתוב שם פדות מלא. אבל הגלות של יהודי אצל עצמו היא הגלות היותר גדולה והכי קשה מכל הגליות, ולכן כתוב שם והרבה עמו פדות, וגם כתוב פדות מלא.

והיינו שכל גלות מצרים על כל קושי השעבוד בגשמיות, וכל הגלות הגדולה והנוראה ברוחניות שהיתה שם, היא יותר קלה מאותה גלות הכבידה שיש אצל כל אחד ואחד בעצמו אצל יצרו הרוצה להטרידו תמיד ומסתיר ממנו אור הנשמה.

ולהמחיש קצת את תוקף הגלות, לקרב אל לבנו שנרגיש עד כמה היא עוצם חוזק החשכות והשפלות,

הק' ותלמידיו, הרבי ר' אלימלך זי"ע ותלמידיו, החוזה מלובלין ותלמידיו, זי"ע. בתקופה זו היו חבריות קדושות, הסתובבו עלי אדמות מאות צדיקים קדושי עליונים שרפי מעלה, שהיתה להם השפעה גדולה על כלל ישראל ועל כל העולם, העמידו מאות ואלפים תלמידים בני עליה בלי התאמצות יתירה, היו המוני בעלי תשובה כידוע שהרה"ק ר' אהרן הגדול מקארלין זי"ע בלבד החזיר בתשובה שמונים אלף יהודים, וכל זה בלי דרשות ושכנועים, אלא שבקדושתם הגדולה, בתנועה אחת שראו אצלם, בדיבור אחד או אנחה אחת ששמעו מהם, היה בזה די לכבס נשמות ישראל.

ואין צריך להרחיב הדיבור על מה שהיו פועלי ישועות בקרב הארץ, שעל ידם נתגלגלו בעולם רפואות וישועות ומופתים גלויים, וכידוע שבימים ההם עדיין לא היו כל התרופות והאמצעים לרפואה הנמצאים כיום בחסדי ה', והיו הרבה יותר חולים מסוכנים בעולם, כל מקשה לילד, או דלקת ריאות, או שאר זיהום קטן, היתה כרוכה בסכנת נפשות ממש, וכן הרבה. והצדיקים הראו כחם בגלוי ממש לרפואות חולים ולהתיר אסורים. רוח הקודש התגלגל אצלם מתחת השלחן, בכוחם הגדול הוציאו בפומבי רוחות ודיבוקים מאנשים, שבכל זה היתה התגלות הקדושה נוראה בקרב העם.

ביקש יעקב אבינו ע"ה להקב"ה שלא יפק זממו.

הדבר היה ניכר בעליל, שאין בזה שום שכל אנושי, להבין האיך יתכן להמיט שואה כזו על עם ישראל, אלא הוא אותו ענין שהראה ה' לאברהם אבינו, "והנה אימה חשיכה גדולה נופלת אלי", כמו שאמרנו כבר לעיל שבזה מרומזים ד' המלכויות, שהראה אותם הקב"ה לאברהם עוד טרם שאמר לו על גלות מצרים, שכן גלות מצרים היא השורש של כל הגלויות. והיינו שכך הנהיגה ההנהגה העליונה שתהיה אימה חשיכה גדולה. וגם מרומזים כבר הגלויות בכתוב 'והארץ היתה תוהו ובוהו וחושך על פני תהום'. והנה הגלות על הגופים הרגישו בפועל ממש, והדברים מפורסמים כפי ששמענו מאבותינו בדור שלפנינו. והוא הענין שקליפה הקודמת לפרי, כמו חיה טורפת שרוצה להשתלט על האדם, כן היה בגשמיות בפועל.

גלות הנפש בזמנינו - נשמותינו

הקדושות והטהורות, המוקפות במזיקין
'ככסלא לאוגיא'

ומזה נבוא להתבונן גם לגבי הגלות ברוחניות, הנה המסבב כל הסיבות סיבב שלפני כמאתיים ושמונים שנה בערך, היתה תקופה מזהירה, שהיו גילוי הקדושה נוראים מאוד אצל כלל ישראל, היו הבעש"ט

ברוחניות, וממילא יתכן שאותם האברכים של היום, אילו היו בימי הבעש"ט או הרבי ר' אלימלך זי"ע היו באמת בעלי קומה ואנשי מעלה, אלא שכיום יש התגברות רוחניות של הד' מלכויות. ולכן הנשמות הללו הן בגלות.

ולמותר מלהאריך על הגלות הרוחני שכלל ישראל סובל מחומריות הגדול שישנו היום בכלל ובפרט, האויר הרחובי המזוהם מאד אשר תסמרנה שערות ראש, וכל מיני הענינים של החומריות של הד' מלכויות בכלל, ושל מלכות אדום בפרט אשר כידוע מגביהה עצמה באומרה 'אני ואפסי עוד', ושולטת על כל העולם בפועל ממש, שנעשה עסק ומהות גדול מאד מכל עניני החומריות וההתנגדות דקדושה, באופן ובצורה שלא היו עוד מעולם. התגברות גדולה כזו של הסט"א מסתירה את הקדושה ואת הרוחניות באופן מבהיל ביותר.

זוהי הגלות הנוראה מכל, וענין גלות זו הוא כמאמר הגמ' בברכות (דף ו.) אלמלי נתנה רשות לעין לראות אין כל בריה יכולה לעמוד בפני המזיקים, אמר אביי אינהו נפישו מינן, וקיימי עלן כי כסלא לאוגיא (-) כשורת חפירה המקפת האוגיא שעושין תחת הגפנים, רש"י). ומזיקים אלו אין חייב להיות דוקא מזיקים בגשמיות, אלא גם ובעיקר מזיקים ברוחניות,

ולא עוד, אלא שלפעמים עשו הצדיקים זי"ע במכוון עניני מופתים, בלי שיהא לצורך איזה ישועה או רפואה, וכידוע הסיפור אצל הרבי ר' אלימלך זי"ע שפעם בשביעי של פסח או בשבת שירה, קרא לנכדיו, ואמר להם האם אתם רוצים לראות האריך היה נראה קריעת ים סוף, ואמר להם שיביאו קערה (לשנונו באידיש היה, להביא 'לעוואר') מלא מים, והביאו, והרים ידו, והמים שבתוך הקערה נחלק ליי"ב חלקים בפנים. ואפשר להאריך ולספר שעות ארוכות מכל הגדולה, מהאותות הגלויים שהיה מנת חלקם של הדורות הללו.

כל זה היה בכמה דורות שלפנינו, בזמנינו היום המצב אינו כן. אכן באמת אמרו צדיקים זי"ע שטרם ביאת המשיח ירדו נשמות גבוהות מאד לעולם, אבל למעשה כיום אין רואים זאת כמו שהיו רואים אז בגלוי ממש מאות צדיקים בעלי רוח הקודש גלויים. אמנם לא יהיה זאת לפלא אם נאמר שבאמת בינינו ממש מסתובבים אלו הנשמות הגבוהות, שהם האברכים היקרים של היום ההוגים בתורת ה' יומם ולילה, הם הם הנשמות הגבוהות שעליהם דיברו הצדיקים. אלא שכמו שבגשמיות היו כל מיני תקופות, ולפני כשמונים שנה בשנת ת"ש היה הסתר נורא בגשמיות, כמו כן ישנן תקופות של הסתר ברוחניות, ועל כן כיום היא תקופה שהנהגה היא שיש הסתר גדול

זי"ע הנ"ל שהיא הגלות הכי קשה מכל הגלויות, שגלות זו מתגלית ביתר שאת אצל כל אחד ואחד מישראל, כפי מצבו, שהאדם מוצא את עצמו מצד אחד עם שאיפות גדולות וחזקות, טהורות וקדושות, ולפעמים הם ממש במדריגות גבוהות, אשר כל אלו הם באמת מוחלטות מצד גודל נשמתו של אדם אשר משתוקקת ומתרפקת באמת להתקרב אל שורשה. אמנם ישנם חוחים וקוצים הסובכים את השושנה העליונה, אשר הם כל הכחות אשר סובכים אותנו כקליפה הסובכת הפרי, ואלו אשר גורמים לכל ההסתרות וכל הקשיים הניצבים חדשים לבקרים בכל עת ובכל זמן ובכל שעה, ומונעת מהנשמה הקדושה להתגלות ברוב עוזה וזוהרה. והיא באמת הגלות הכי קשה והכי כבידה שישנה, אשר כאמור נובעת מכח התגברות ד' המלכויות על שורש מרכז הקדושה שהם עם ישראל בני אל חי.

שהם כחות עצומים ורבים של התנגדות דקדושה אשר רח"ל נפיש מינן, והם מקיפים אותנו מכל צד.

הכתוב אומר "ועמך כלם צדיקים", שכל אחד ואחד ראוי להיות צדיק ממש כפשוטו, כמובנו בדור של צדיקים קדושי עליונים, להיות דבוק בה' בדביקות נוראה, ולראות כל התורה כולה לפני העינים הנגלה וגם הנסתר, וכן להיות תפילתו נשמעת בשמים לפעול ישועות. אלא שזוהי הגלות, יש הסתרה של המלכויות, שכמו בגלות מצרים אצל פרעה היתה קליפת פרעה שאמרה "לא ידעתי את ה'", כן גם כיום הגם שאנחנו כבר אחרי קבלת התורה, וכבר הראינו לדעת כי ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד מלבדו, אמנם חזרנו להיות בגלות שעל זה גופא יש הסתרה נוראה, כאמור.

והן דברי מרן מהר"ש מבעלזא

גאולת הנפש בכל שנה ושנה

ולצאת ממנה, וכבר הזכרנו שאין לחשוב שמה שבליל הפסח מתעורר בכל שנה ענין יציאת מצרים, הכונה הוא רק שמתנוצץ איזה הארה בלבד, והמצוות שאנו עושים היום בליל התקדש חג, הם רק כרמזים על מה שהיה פעם בפועל, שאז היתה יציאת

שורש הגלות הוא בנפש - גלות הגוף
 היא רק תוצאה מגלות הנפש
 כל תוקף החשכות וההסתרה הזאת הוא רק עד ליל פסח, אבל כשמגיע ליל פסח מתעורר התעוררות עצומה והארה גדולה של גאולה וחירות, להמעיט את עוצם החשכות

שהתחילו לשעבדם. דהיינו שרק אז התחילה גלות מצרים כיון שנסתמו עיניהם ולבם. ועד שלא נפטר יעקב לא התחילו המצרים לשעבד את ישראל, ואל יעלה על הדעת שיעקב אבינו ע"ה היה כמו שוטר ומושל במצרים שהוא מנע מהם לשעבד בישראל, אלא שיעקב אבינו בגודל תוקף קדושתו, שהוא היה בבחינת "ישראל" כי שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל, השפיע מקדושתו על כל זרעו, וממילא היו ישראל במצב עליון בנפשם, ואשר על כן לא היתה כל אומה ולשון יכולה לשלוט בהם, שכיון שהדעת אינה בגלות ואין גלות הנפש, כל ענין קליפת מצרים ופרעה אין לה שום קיום, כי כשנתגלה צורת נשמת ישראל בקדושתה, אפילו בהמות וחיות יראים מהם.

ורק אח"כ כש"וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור הוא" רק אז "ויקם מלך חדש על מצרים", כיון שנסתלק יעקב בקדושתו, ונסתלק יוסף בקדושתו, נסתלקו השבטי יה, ונפסקה השפעת הקדושה אל נשמות ישראל, אז נסתמו עיניהם מוחם ולבם, ונעשה גלות הדעת, וממילא נמשך מזה "ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל רב ועצום, הבה נתחכמה" וגו'.

משל למה הדבר דומה גם אצל אדם בגשמיות שכשיש אצלו כאב

מצרים בפועל ממש שהיו משעובדים לפרעה במצרים, והוציאם הקב"ה באותות ובמופתים, והיום עושים רמז אל הגלות ואל החירות, שהיו בפועל אז באותו זמן, מחמת שגם היום מאיר איזה הארה מזה.

כי האמת אינו כן, אלא יש לגשת אל החג הקדוש בידיעה ובאמונה בהירה שבכל שנה ושנה בפסח נעשה יציאת מצרים בפועל ממש, ולא רק זכר ורמז, והוא, משום שגם אז בצאת ישראל ממצרים, לא היתה עיקר ושורש הגאולה אותה יציאה גופנית שיצאו שש מאות ריבוא נפש בגופם ומאודם מארץ מצרים הגשמית, אלא גם אז היתה עיקר שורש הגאולה בנפשות ישראל, שהיו עד עתה גוי בקרב גוי, מוקפים בקליפת מצרים הנוראה, ועתה האיר ה' בנשמתם אור גדול וחזק ומזהיר, שעל ידי אור זה הכה ושיבר את קליפת מצרים שהיתה סובבת אותם, וכמ"ש שהמכות היו בבחינת נגוף ורפא, ומזה נתהווה הגאולה גם בנגוף, כי הגאולה בנגוף היתה כתוצאה מאותה גאולת הנפש שהיא העיקרית.

וביאור הדבר, כי הנה אנו מוצאים בתחילת גלות מצרים שהיא התחילה בסתימת המח והלב, כמו שנאמר ברש"י בפרשת ויחי (בראשית מז יח) למה פרשה זו סתומה לפי שכיון שנפטר יעקב אבינו נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד

ולפי האמור מבואר היטב כוונת המדרש, שכשהגיע זמן הגאולה, "הנצנים נראו בארץ", שהצדיקים גילו ראשיהם, גילוי ראשי הצדיקים היינו שעד אז היתה הסתרה של ראשיהם של צדיקים, נשמות ישראל היו בגלות תוך קליפת מצרים, אכן אז מיד בבשורת הגאולה, כשאמר הקב"ה 'קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך', מיד 'הנצנים נראו בארץ', נתגלו נשמת הצדיקים שבכלל ישראל להיות גלויים ומשפיעים על הכל בקדושתם הגדולה, ובזה התחיל התנוצצות הגאולה משעבוד ועבדות.

על גאולתינו ועל פדות נפשינו

מעתה צריך כל איש נלבב לדעת, שככל שנה ושנה כשמגיע פסח, הרי שאותה הגאולה ממש בשורשה, שהיא גאולת הנפש העיקרית, היא החוזרת ונשנית בפועל ממש אצל כלל ישראל, שהקב"ה מאיר בכל ליל פסח הארה נפלאה על נשמת ישראל, ובזה מוריד ומשבר את הקליפה הקשה הסובבת אותה, ומתגלה זוהרה וקדושתה של הנשמה בעוז ותעצומות.

ומה נפלאים הם מעתה דברי המהר"ל שהצבנו בפתח דברינו (אות ב') בכוונת בעל ההגדה "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים", שאיננו כנספחים אל גאולת אבותינו, אלא

וליקוי באחד מאבריו, שורש הפגם מתחיל בפנימיות של האבר, כשהעינים אינן רואות כראוי היינו שיש איזה פגם בפנימיות אבר העין, וכן בכל אבר ואבר, וזה משל להבין הדבר שכל ענין חיצוני שרשו והתחלתו הוא בענין פנימי, וכמו כן הוא ברוחניות, שכשיש גלות הגוף היא סימן שיש בשורש גלות בנפש, וכשיש גאולת הגוף סימן שיש גאולת הנפש.

במצרים, כמו שהתחלת השעבוד והעבדות שרשה היה בגלות הנפש, כן התחלת הגאולה מן העבדות שרשה היה בגאולת הנפש. ודבר זה רמוז בדברי המדרש על הפסוק בשיר השירים (ב יא יב) כי הנה הסתיו עבר הגשם חלף הלך לו. הנצנים נראו בארץ עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו. וכתוב על זה במדרש (שמות רבה טו א) 'קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך' אמרו לפניו רבון העולמים ת' שנה אמרת לנו להשתעבד ועדיין לא שלמו, אמר להם כבר שלמו שנאמר 'כי הנה הסתיו עבר' מיד גלו הצדיקים את ראשיהם שהיה מכוסה שנאמר (שם) 'הנצנים נראו בארץ' אלו הן שבטו של לוי שהיו צדיקים כולן. והיינו שבזמן גלות מצרים היה ראש הצדיקים מכוסה, ואז התחילו לגלות ראשם, ובזה התחילה הגאולה. וצריך להבין ענין זה.

פניו מחמת האור מלוטש ונפלא שהיה זורח עליו. ועל הרה"ק מלובלין זי"ע ידוע שבשעה שאמר ובמורא גדול זו גילוי שכינה, גילה את הטלית מעל פניו, וכולם נפלו מפחד.

יציאה זו ישנה בכל שנה ושנה אצל כל איש ישראל ויוצא את עמו ישראל מתוכם לחירות עולם". בספרים איתא שאפילו בגשמיות אפשר להמשיך ישועות, על דרך מה דאיתא בספה"ק נועם אלימלך על הפסוק הפך ים ליבשה בנהר יעברו ברגל, שמישועה הקודמת אפשר להמשיך עוד ישועות כעין זה, ובזה מבאר מעשה דר' פנחס בן יאיר, שחלק את נהר גינאה'. וכמו שפירשו הצדיקים "הא לחמא עניא וגו' כל דצריך ייתי ויכול", שמכאן אפשר להמשיך פרנסה, "כל דצריך ייתי ויפסח", כל הצריך רחמים, יכול להמשיך מכאן. "וכאן הבן שואל" שאפשר לפעול ישועות אצל אבינו שבשמים. אבל שורש הכל הוא כאמור גאולת הנפש הגדולה שנעשית בליל פסח על נשמת ישראל.

הוא יצא ממצרים בעצמו, וכמאמר הכתוב שכל איש ישראל צריך לומר בליל פסח "בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים", לי בצאתי, כל אחד ואחד יוצא בפועל ממש בכל שנה ושנה, מתוך קליפת מצרים הסובבת את הפרי, נשמתינו הקדושה והטהורה.

ובזה אנו שמחים ביו"ט של פסח, השמחה היא ממש "על גאולתינו ופדות נפשינו", שזה נעשה ממש בפועל. ואע"פ שאין לנו ארץ מצרים הגשמית, ואיננו משעובדים לפרעה, אבל זו היתה רק תוצאה, אבל אותו שורש הגאולה של אז נשנה בכל שנה ושנה, כל הענין של "ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה והכתי כל בכור בארץ מצרים ובכל אלקי מצרים אעשה שפטים אני ה'", "אני ולא מלאך אני ולא שרף", כל זה קיים בכל ליל פסח, וכידוע מצדיקים שממש פניהם זרחו בליל זה מגודל התגלות אור הקדושה עליהם, החתם סופר זי"ע פניו זרחו בליל פסח באור גדול כזה, שלא היה אפשריות לראות את

גואלנו ה' צבאות שמו "קדוש ישראל"

ולהעמיק עוד, להבין ביתר שאת ענין "גאולה" מהו, איזה אור גדול יש בה, ומה כלול בכרכה הרוממה שאנו

תכלית הגלות - 'וגאלו מיד הזק ממנו' שע"ז נתגלה הקדושה ביתר שאת לאור כל האמור נוכל להתקדם

של הקב"ה, וכביכול שלימות קדושתו ית' היא כשקדושת כלל ישראל מתגלית בעולם, וכל המונעים שמסביבם נשברים ומתבטלים. ולכן "גואלינו ה' צבאות שמו קדוש ישראל", ע"י הגאולה הרי שמו של הקב"ה נקרא בשם 'קדוש ישראל', ואכן הקב"ה הוא "גואל ישראל וקדושו" שהיא היא הגאולה.

ובאמת שזאת היא כל תכלית הגלות, שעל ידי שישראל היו קודם כפרי בתוך הקליפה, והקב"ה מוציאם וגואלם מתחת ידי הקליפה שהוא חזקה יותר מהם, ע"י זה מתגלית קדושת ישראל הרבה יותר, בבחינת יתרון האור מן החושך. ובכן מתגלה גם מלכותו של הקב"ה ביתר שאת ע"י ישראל הגאולים. והוא כמו שנאמר בפסוק (ירמיה לא י) "כי פדה ה' את יעקב וגאלו מיד חזק ממנו", שעיקר הגאולה הוא באמת בזה שהוא מיד חזק ממנו.

וזהו שורש הגאולה, כמו שמצינו שאמר משה רבינו לפרעה (שמות ט טז) "ואולם בעבור זאת העמדתיך בעבור הראתך את כחי ולמען ספר שמי בכל הארץ", דהיינו שכל מה שהנך עומד בכלל, וכל מה שהנך מתקיים, הוא "בעבור הראתך את כחי ולמען ספר שמי בכל הארץ", שכשהקב"ה שובר הקליפה החזקה מן הקדושה, "גואל ישראל וקדושו", ומוציא הפרי, אז נעשה התעלות

מברכים בסיום ההגדה "אשר גאלנו וגאל את אבותינו". וגם יתבאר לנו שכל תכלית הגלות מלכתחילה היא רק הגאולה שאחריה.

הנה הנביא ישעיה אומר (מז ד) "גואלנו ה' צבאות שמו קדוש ישראל". וכן הוא אומר (שם מט ז) "גואל ישראל וקדושו". ויש להבין עומק כוונת הפסוק. [ובפשטות הכוונה הוא שהקב"ה גואלינו מכל צרה וצוקה ומכל המשעבדים בישראל, אכן בזה טמון עומק יותר, שהרי מזכיר השם 'צבאות' שהוא מרמז על 'אות הוא בצבא דיליה' כמבואר בגמ' (חגיגה טז), וכן מוזכר בפסוק על היות השי"ת נקרא "קדוש ישראל", והיינו שמלבד שהוא "גואל ישראל", הוא "גואל ישראל וקדושו", דהיינו קדושו של ישראל. ויש להבין המכוון בזה.]

אך על פי כל אשר הקדמנו עד הנה, הרי הפסוקים מתפרשים כמין חומר, שאכן ענין הגאולה שהקב"ה גואל את ישראל, הרי היא שהקב"ה מגלה את קדושת נשמת ישראל, ומסיר מהם את כל החוחים והקוצים הסובבים אותם, המסתירים את קדושתם, וקדושת נשמת ישראל היא קדושת הקב"ה, שהרי נשמת ישראל היא חלק אלוקי ממעל, אשר נחצבה מתחת כסא הכבוד, וקוב"ה וישראל חד היא, וממילא כשמתגלה קדושת ישראל, זוהי גילוי קדושתו

ונשנה בכל שנה ושנה, בכל נפש ונפש מישראל, כמו שנאמר בפסוק "ליל שימורים הוא לה", הוא הלילה הזה שמורים לכל בני ישראל לדורותם", וכמו שכתב רש"י, שהיה הקב"ה שומר ומצפה לו לקיים הבטחתו להוציאם מארץ מצרים. ולא רק ממצרים אלא "שמורים לכל בני ישראל לדורותם" כמו שפירש רש"י משומר ובא מן המזיקים. כל המזיקים, כל הד' מלכויות שהם הד' אבות נזיקין, בלילה הזה הקב"ה גואלינו מכל אלו, ומסיר ממנו המזיקים את נשמתינו, ומגלה את אור זוהר נשמתנו בטהרתה.

דבר זה שבליל פסח חוזרת ונשנית הגאולה כל שנה, מפורט היטב בפיוט שבסוף ההגדה המתחלת "אז רוב נסים הפלאות בפסח" שאכן הרבה נסים היו לישראל בליל פסח. הנס של הכנעת סיסרא וחיילותיו - "טיסת נגיד חרושת סלית בכוכבי לילה". הנס של סנחריב וחיילותיו - "יעץ מחרף לנופף אווי הובשת פגריו בלילה". הכנעת אלילו של נבוכנצר - "כרע בל ומצבו באישון לילה". דניאל בפתרון חלום נבוכדנצר - "לאיש חמודות נגלה רז חזות לילה". פתרון כתב שעל הקיר ע"י דניאל ומיתת בלשאצר - "משתכר בכלי קדש נהרג בו בלילה, נושע מבור אריות פותר בעתותי לילה". נס הכנעת המן - "שנאה נטר אגגי וכתב ספרים בלילה". ויהי בחצי הלילה.

גדולה ונוראה בכבוד שמים, ומתגלה הקדושה ביתר תוקף ועוז. וכמו שכתב במדרש על הפסוק (תהלים צג ב) "נכון כסאך מאז מעולם אתה", אע"פ שמעולם היית, אבל נכון כסאך מאז, מזמן קריעת ים סוף שאמרו ישראל אז ישיר. ואזי נשמות ישראל נמשכים אחר הקב"ה בבחינת "משכני אחרוך נרוצה הביאני המלך חדריו".

בן ידוע שיציאת מצרים היא השלמה למעשה בראשית, כמו שמרומז בברכת קידוש שאומרים בשבת גם "זכרון למעשה בראשית" וגם "זכר ליציאת מצרים", שע"י שבירת קליפת מצרים נתוודע שמו יתברך בעולם, כמו שאמר יתרו (שמות יח יא) "עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים", והכוונה בזה שגדול כח הו"ה שהוא כח הקדושה מכל הכוחות העליונים של הקליפות הגדולות, זה נודע אז שהקב"ה ברא אותם עם כל תוקפם וחוזקם, ועתה נתגלה שגדול הו"ה מכל 'אלקים' שמשם יניקתם ושורשם של אלו.

ליל שימורים הוא לה' לדורותם - גילוי קדושת ישראל בלילה הזה בכל הדורות

ליל התקדש חג הבא לקראתינו לשלום, הוא היום בשנה שמיועד לענין ה'חירות' אשר בו נתגלה ענין "גואל ישראל וקדושו", שזה נעשה

ושמך קדוש ועם ישראל גוי קדוש, וזה מוציא מידי כל השעבודים. הקב"ה מראה שישראל בני מלכים הם, ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, וזהו "עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם", ישראל הם בני מלכים, וממילא הרי מעצמם הם בני תורה, אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה, מאן מלכי רבנן. וכדאי" בכבא בתרא דף ז':, שרבנן אינם צריכים שומרים, ולכן פטורים מלשלם מס לשומרי העיר, והיינו שכיון דאורייתא וקוב"ה וישראל חד, ממילא ישראל מלכים הם, ואין להם שייכות לשום עבדות.

גילוי קדושת ישראל בכל פרטיה בליל התקדש חג שבו מתגלה קדושת ישראל, הרי היא מתגלה עם כל הפרטים, ונשמתם הקדושה מאירה בכל ד' חלקי הנשמה, וזה עומק הענין של ד' לשונות של גאולה, שמתגלה גאולה מיוחדת בכל ד' חלקי הנשמה, ועל זה נתקן מצות ד' כוסות, כנגד ארבע חלקי גאולה.

דבר נשגב זה מתבאר בספה"ק "זרע קודש" (פר' בשלח) להרה"ק מראפשיץ זי"ע על פי הידוע מספרים הק' שבעולם העשיה הרע שבו יותר מהטוב, ובעולם היצירה הוא מחצה על מחצה, ובעולם הבריאה רובו טוב, ובאצילות הוא רק טוב ולא מעורב רע כלל, כי לא יגורך רע (תהלים ה, ה).

ובגמ' (פסחים קט:) גם נפסק להלכה למעשה שליל פסח משומר מן המזיקים לדורות בכל שנה ושנה, שהרי לכן תקנו רבנן ד' כוסות, ולא חששו בלילה זה חשש של זוגות.

דבר נפלא מצינו בספר תורת משה להחת"ס זי"ע (פר' צו עה"פ והרים את הדשן) על מה שכתב במג"א סי' תע"ב סק"ב שהמהרי"ל השתמש במשכונות של גויים בליל פסח, וכתב שעל כלי אכילה של גויים שאינם טבולים יש בהם סכנה וטומאה עצומה של לחמם טמא, וכתב שלכן כששאלו ישראל ממצרים כלים, השאילום בשמחה, ורוצים להוסיף יותר ממה שמבקשים, אע"ג דאינהו מצרים לא חזו, מזלייהו השר שלהם חזי, שזה יגרום טומאה לשונאי ישראל, וזוהמא רבה, לכן וישאילום. אמנם תגבורת הקדושה שהשפיע הקב"ה על ישראל בלילה ההוא אעפ"י שלא היו ראויים, היתה השפעה של קדושה כל כך עד שנתבטלה הטומאה בתתק"ס בקדושה. והוא מוסיף דלכן בכל ליל פסח מותר להשתמש במשכונות של נכרים, אע"ג שלא נטבלו, כי אז מכח גודל התלהבות דסיפור יציאת מצרים לא ישלוט בנו כח הטומאה, עכדה"ק.

בלילה הזה, הקב"ה מאיר אור גדול וקדוש, והקדש זה מפקיע ומוציא מידי שעבוד, הקדש היינו קדושת הגוף של כלל ישראל שהם "קודש ישראל לה", "אתה קדוש

מעולם היצירה, ששם טוב ורע מחצה על מחצה, וצריך להפריש הרע מטוב. ו'גאלתי' נגד 'נשמה' מבריאה, שצריך רק גאולה שלא יקרב מעט הרע. ו'לקחתי' אתכם לי לעם הוא מדריגה גדולה וגבוהה, בחינת חיה מעולם האצילות.

ובזה מתרץ מה שהקשו המפורשים שהרי יש עוד לשון אחד בגאולה שם, דכתיב שם (שמות ו, ח) והבאתי אתכם אל הארץ כו'. ולפי האמור מתיישב היטיב, כי ו'הבאתי' אתכם אל הארץ כו', זהו נגד בחינת 'יחידה', שהוא נגד קוצו של יו"ד מהוי"ה, שלא זכינו עתה עדיין ליחידה עד לעתיד, שנזכה אז לבוא עוד לבחינת יחידה הנ"ל, לקוצו של יו"ד מהוי"ה שורש נשמותינו. ועל זה אמר 'והבאתי' אתכם אל הארץ רומז למקור שורש נשמותינו הנ"ל, אבל עתה לא זכינו רק לד' בחינות הנ"ל, נגד ד' אותיות הוי"ה, ועל זה מורים הד' לשונות של גאולה הנ"ל.

ובספר הנ"ל במקום אחר כותב ד"כוס" (עם הכולל ועם האותיות) בגי' "מלך", דע"י הד' כוסות מגלים מלכות הקב"ה בד' העולמות, ע"י ד' חלקי נשמתנו שנגאלים בלילה זו.

זהו ליל הפסח אשר בו נתגלה החירות של עם ישראל, שהם בני מלכים, ועמך כולם צדיקים, מתגלה שכל אחד מישראל מצד עצמותו הוא קדוש וטהור ומאוד נעלה בתורה

והנה האדם יש בו כל הבחינות מד' עולמות הנ"ל, כי האדם כלול מ'נפש' רוח' נשמה' חיה', והיינו, כי ה'נפש', נוטה לבהמיות וחפץ בתאוות גופניות שבעולם העשיה שרובו רע. ה'רוח', כלול מטוב ורע, ובו הבחירה, ולכן מצינו בכתוב כמה בחינות ב'רוח', מצד הטוב, ארך רוח, רוח הקודש, רוח טהרה, רוח נשברה, שפל רוח. ולהיפוך מצד הרע, רוח גבוהה, רוח קנאה, רוח טומאה, וזהו נגד עולם היצירה, שהטוב והרע הוא בו מחצה על מחצה. ה'נשמה', הוא מעולם הבריאה, שהנשמה נוטה לקדושה וחפצה תמיד ברוחניות. ובחינת 'חיה', הוא מעולם האצילות. באמת יש עוד בחינה נוספת והיא בחי' 'יחידה', אמנם מדה זו אין לנו לעת עתה, רק לעתיד נזכה לבחינת יחידה, הרומזת על יחוד ודביקות האדם בו ית"ש דיבוק ויחוד גמור.

ולבן אמרו חז"ל שחייב לשתות בליל פסח ד' כוסות לסימן חירות, נגד ד' לשונות של גאולה, והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי. כי אלו הד' לשונות מורים שיצאו ישראל ממצרים ערות הארץ, ותקנו מדותיהם בכל ד' בחינות, נפש רוח נשמה חיה' שהם נאצלים מד' עולמות, 'אצילות בריאה יצירה עשיה'. כי ו'הוצאתי' הוא נגד בחינת 'נפש' מעולם העשיה שרובו רע, ועל זה צריך הוצאה לברר אוכל מתוך הפסולת. ו'הצלתי' הוא לשון הפרשה נגד בחינת 'רוח'

את הרע שבקרבו ולכבשו בדרך מלחמה שלא ישלוט בו, בליל התקדש חג זוכין לבחינת איתהפכא, ויש להרגיש שכבר הגיע למדריגת 'צדיק' כמדריגת הצדיקים שלכם חלל בקרבם, והוא יושב כבר מסובין דרך חירות מיצר הרע, כאדם שאין לו עבודת מלחמה, שכבר ניצח במלחמה, כיון שכבר נתבטלו קליפת מצרים וכל שאר הד' מלכויות.

ואפילו עני שבישראל...

לאור האמור מתבאר היטב מה שמצות ארבע כוסות ומצות הסיבה בליל פסח נשנה במתניתין דייקא אצל דינו של העני, "ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב, ולא יפחתו לו מד' כוסות", כי בליל פסח אנו מודים ומשבחים להקב"ה על הגאולה ממצרים אע"ג שאכתי עבדי אחשוורוש אנן, ואנחנו עדיין נמצאים בגלות. אכן כבר כתבו בספר חתם סופר ובשאר ספרים על מה שאנו אומרים "ויוצא את עמו ישראל מתוכם לחירות עולם", שיציאת מצרים היתה באמת חירות עולם, כי אע"ג שלדאבוננו אנחנו נמצאים בגלות, אכן מאותו מצב שהיה בגלות מצרים יצאנו לחירות עולם, כי זה לא יחזור שוב לעולם, כי שורש ענין גאולת מצרים, היה "ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים" שהקב"ה נתן לנו התורה בעקבות יציאת מצרים, וזה היא לחירות עולם,

וביראה, ושכל איש ישראל מוכן שיהא שורה עליו רוח הקודש, כמו שבקש דוד המע"ה (תהלים נא) אל תשליכני מלפניך ורוח קדשך אל תקח ממנו, אלא שישנן קליפות המסתירות ומונעות את גילוי הקדושה בנשמת ישראל, וכשמגיע ליל פסח הקב"ה מגלה קדושתן של ישראל, במסות ובאותות גדולות, ומוציא גוי מקרב גוי, ופוקעים כל המצרים של כל המלכויות. ובלילה הזה שורה על כל איש ישראל כל חלקי נשמתו הטהורה נפש רוח נשמה וחיה.

על האדם רק להכין עצמו שירגיש באמת החירות של חלקי נשמתו שיצאו ונתגלו בטהרם, ולכן התקינו חז"ל מצוות המורות על חירות, ד' כוסות דרך חירות, היסבה דרך חירות, ובזה האדם עושה פעולה לבטא בכלי המעשה את ההרגשות שבלבו, על החירות לה זכה בלילה הזה.

בספרים הק' איתא בזה עוד בחינה נוספת ויתירה, כי כידוע שבמלחמה הגדולה שבין הטוב והרע יש בחינה שנקראת 'איתכפיא', דהיינו שהטוב כופף את הרע תחתיו והוא משתלט עליו, ויש בחינה נעלית מזו שנקראת 'איתהפכא' שהאדם מהפך את הרע לטוב, שהרע עצמו נעשה טוב, כמבואר בספה"ק ליקוטי אמרים תניא. ועל זה אי' בספה"ק שאף שהאדם בכל ימות השנה הוא עדיין בבחינת איתכפיא, שצריך לכופף בכח

שבישראל ישראל הוא, וגם הוא זוכה לכל זה.

**בראש כל מועדות נשאת פסח -
'סדר' הירות וגאולה על כל השנה**

והנה פסח נקרא ראש המועדים, כמו שאומרים בפיוט ואמרתם זבח פסח "בראש כל מועדות נשאת פסח", לכן החכם עינו 'בראשו', ומשים עינו ולבו על הראש לכל המועדים, ומתבונן ועושה הכנה דרבה, שבאמת יזכה להרגיש החירות והגאולה, לחיות בעבודת ליל התקדש חג עם הרגשות הנעלות של בנים אתם לה' אלוהיכם, ממלכת כהנים וגוי קדוש, כשהוא משוחרר מכל החושים והקוצים הסובבים אותו תמיד, וממילא כשהעבודה בליל פסח הוא כמו שצריך, זוכה גם כן ליטול ולהמשיך חירות מלילה זה על כל השנה כולה.

ונסיים בזה מעין הפתיחה, שלכן נקרא ליל הסדר, שאמרו צדיקים שהוא סדר על כל השנה, ויש לומר גם שהוא משום שבלילה זה נעשה "סדר" האמיתי, שהוא שאיש ישראל יהיה 'בן חורין', והוא סדר חזק ונכון, שהוא יוצא מתחת יד מצרים ונגאלים מעול שעבוד ד' המלכויות הסובבים את נפשינו ונשמותינו בימות השנה, ו"סדר" זה נמשך גם כן על כל השנה, שיכול כל אדם לשאוב מלא חפניים

ע"י שגם בגלותינו לא עזבנו אלוהינו, והתורה הק' היא מנת חלקינו בכל מקום ובכל זמן.

ולכן כתבה המשנה דין ד' כוסות ודין הסיבה, דייקא אצל העני, ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב ולא יפחתו לו מד' כוסות, כי הרי אמרו 'אין עני אלא בדעת', והיינו אפילו העני בדעת שמרגיש עצמו בימות השנה שאין לו מאומה, והוא עדיין ברשות הד' מלכויות, ידע נאמנה שבליל הפסח גם אצלו שייך היסבה וד' כוסות, שלכל אחד ואחד וישראל באשר הוא שם, יש אצלו בליל זה נקודת החירות, וכמו שאמרו עני שבישראל' מלשון כי שרית עם אנשים ואלקים ותוכל, כי בליל זה זוכה כל אדם לבחי' חירות ושרות.

דבר זה הוא אחד מהמעלות הגדולות של ליל התקדש חג הפסח, שנעשו בני ישראל שרים, אפילו בגלותינו שהוא גלות אדום נעשה האדם שר מעל שרו של אדום, גלות 'אדום' הוא מלשון שתיקה מלשום 'דום' שמנסה להשתיק כלל ישראל מדיבורי תורה ותפילה, אכן יעקב נעשה שר מעליו, ולכן הוא 'מדבר' 'פה סח', מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים, להוציא בהתגלות כל הקדושות הפנימיות שבישראל, לספר בשבחה דמרייהו, ואפילו עני

כחות וקדושות מאותו אור החירות "אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן"
והגאולה המאיר בנפש כל איש לרמז שצריך שישאר בפיו טעם מצה
ישראל בליל התקדש חג. בבחינת המרמז לחירות.

תפילתינו בזה "קרב יום אשר הוא לא יום ולא לילה" "תאיר כאור יום השכת
לילה" "שפוך חמתך אל הגויים אשר לא ידעוך וגו'" ויה"ר שגאולת מצרים
תתעורר בפועל ממש, ונזכה לאכול מן הזבחים ומן הפסחים, בלב ונפש חפיצה,
וכמו שכתב הרב בעל צבי לצדיק זי"ע ברמזו הסימן "שלחן עורך" שלחן ר"ת 'לב
שלם נפש חפיצה', שכך צריך להראות עבודת הלילה. ותפילתינו שנזכה בהאי
שעתא להתגלות אורו של מלך המשיח ברחמים רבים וגלויים במהרה בימינו אמן.

מאמר ה' מעלת יום שביעי של פסח

תוכן המאמר

- א. שביעי של פסח..... א
- ב. כאילו הוא יצא ממצרים..... ו
- ג. מח ולב..... ט
- ד. כח הדעת..... יב
- ה. פנימיות נס יציאת מצרים..... טז
- ו. פנימיות נס קריעת ים סוף..... כב

שביעי של פסח

שמובא בפרשת השירה (שמות טו, ב) 'זה אלי ואנוהו' ודרשו חז"ל (מכילתא פרשה ג) 'ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי', ואף רש"י עה"ת כותב 'זה אלי. בכבודו נגלה עליהם, והיו מראין אותו באצבע, ראתה שפחה על הים מה שלא ראו נביאים'.

ידוע ומפורסם לכל אחד ואחד, שכל אותן ההארות וההשפעות שהיו בימים ההם חוזרות ומתעוררות שוב מדי שנה בשנה בהגיע העת והמועד, כימים ההם בזמן הזה, ואם בכל ימות השנה כאשר אומרים שירת הים מתעוררות השפעות רבות, על אחת כמה וכמה שבהגיע יום שביעי של פסח שהזמן גרמא לעורר ולזכות לכל האורות הקדושים שזכו ישראל על הים, ואף לגבי ענין זה שהקב"ה עשה לעצמו שם כביכול.

'ותעש לך שם כהיום הזה' - מדי שנה בשנה בזמן הזה
הנביא נחמיה אומר (ט, ט-יא) 'ותרא את עני אבותינו במצרים, ואת זעקתם שמעת על ים סוף... ותעש לך שם כהיום הזה, והים בקעת לפניהם, ויעברו בתוך הים ביבשה'.

כוונת הנביא באמרו 'ותעש לך שם כהיום הזה' היא, שהקב"ה עשה לעצמו כביכול שם בשעת קריעת ים סוף, שכשם שכאשר ברצון האדם לקרוא לחברו הרי הוא קורא לו בשמו, ואז הוא פונה אליו והם מתחברים יחד, כך כביכול נשפע בשעת קריעת ים סוף שהקב"ה עשה לעצמו 'שם', אשר בשם זה יכולים אנו להתקרב אליו, ולקרוא לו בכל קראנו אליו. ואכן ידוע שבשעה שעמדו ישראל על הים זכו הם לגילויים גדולים ונפלאים מאוד, וכמו

'חתם סופר' זי"ע אף כותב כי ההתעוררות הרוחנית שאנו זוכים לה מדי שנה מרובה היא יותר משעת הנס בימים ההם, אולם כל זה הוא רק ברוחניות, אך בצורה מוחשית אין אנו רואים קריעת ים סוף ואין אנו רואים מרכבות פרעה וחילו בתוך הים, ואף אין אנו זוכים להראות באצבע ולומר 'זה אלי ואנוהו', ולכן זקוקים אנו לעורר מעצמנו את מוחנו ולבנו, ולהתבונן בפסוקי התורה ובמדרשי חז"ל, ובפרט בספרי רבותינו הקדושים מאורי החסידות אשר מגלים לנו את אור הפנימיות המצוי בפסוקי התורה ובדברי חז"ל.

לכן כל משכיל ובר דעת הרוצה להתקשר ליום הגדול שביעי של פסח ומשתוקק להרגיש ולחוש את נעימות החג, וברצונו להתענג על ה' ולהתרומם מעלה בהאי יומא, עליו לעצור קימעא טרם שיבוא החג, להתבונן במעלת ומשמעות החג הבא עלינו לטובה.

שני חלקי חג הפסח

כאשר נתבונן בחג הפסח אשר אנו עומדים בו נבחין כי החג הקדוש מחולק לשניים. החלק הראשון הוא ליל הסדר ואתו עמו היום הראשון של פסח, והחלק השני הוא יום שביעי של פסח, ולא הרי זה כהרי זה, בין במצוות שהצטוונו בימים אלו, ובין בחלק הפנימיות שבהם.

וענין זה מרומז בדברי הנביא באמרו 'ותעש לך שם כהיום הזה', כלומר 'כהיום הזה' - אעפ"י שכבר עברו אלפי שנים מנס קריעת ים סוף עושה הקב"ה לעצמו שם בהגיע היום הזה אף בזמן הזה, כי כל האורות הרוחניים הם נצחיים וקיימים לעד.

ההכנה לקראת שביעי של פסח - לעורר את המה והלב

אולם אעפ"י שכל האורות והגילויים שהיו בשעת קריעת ים סוף מתעוררים שוב בימים אלו בשביעי של פסח, ישנו הבדל רב ועצום בין אותו שביעי של פסח שקרע הקב"ה להם את הים לשביעי של פסח של ימינו אנו.

כי הנה בשעת קריעת ים סוף לא נדרש היה אף אחד מבני ישראל לעורר את מוחו ולבו כדי להתקשר אל השי"ת, כי הלא כולם כאחד עברו ביבשה בתוך הים, והמה ראו כמו עיניהם את הניסים והנפלאות שעשה הקב"ה למעלה מדרך הטבע, ואף זכו למראות קודש ולגילויים גדולים, והתפעלות הקדושה מעצם הנס הגדול נחקקה על לוח לבם מאליו, ונחדרה היטב בתוככי רמ"ח אבריהם ושס"ה גידיהם.

אך בזמן הזה, אכן מתעוררים מדי שנה בשנה האורות הרוחניים כימים ההם, ולא עוד אלא שהגה"ק בעל

אעשה שפטים אני ה', ובעצם אותו היום יצאו בני ישראל מארץ מצרים, ואילו כעבור שבעה ימים סיבב הקב"ה שפרעה רדף אחרי בני ישראל ברכבו ובפרשיו, ושוב היו בני ישראל נתונים בצרה ובמצוקה עד שהקב"ה הושיעם וקרע להם את הים וניער פרעה וחילו בים סוף.

וכן בדברי הנביא שהבאנו לעיל מוזכרים שני חלקי הניסים הללו, כאשר בתחילה מזכיר הנביא ו'תרא את עני אבותינו במצרים' שזוהי גאולת ישראל משעבוד מצרים, וממשיך ואומר ו'את זעקתם שמעת על ים סוף... והים בקעת לפניהם ויעברו בתוך הים ביבשה'.

ומאחר שבגאולת מצרים היו שני חלקי נסים שהיו שונים זה מזה בזמנם ובמקומם, ואף בסדר פרשיות תורה מחולקים הם לשתי פרשיות נפרדות - פרשת בא ופרשת בשלח, על כן נתן לנו השי"ת שני ימי חג נפרדים, ולא הרי זה כהרי זה.

אך אף הסבר זה אומר דרשוני, כי הלא הקב"ה כל יכול הוא, וברצותו היה יכול לעשות את כל הניסים והנפלאות בבת אחת, במקום אחד ובזמן אחד, ומאחר שחילק את גאולת מצרים ואת הניסים והנפלאות לשני מקומות שונים ולשני זמנים שונים, זה בתוככי ארץ מצרים בט"ו

בראש ובראשונה ניכר ההבדל בין שני ימים אלו, כי התורה הקדושה ציוותה לנו לאכול קרבן פסח וכן מצה ומרור בליל התקדש חג, וחכמי ישראל הוסיפו ד' כוסות והסיבה ושאר מנהגי קודש אשר נהוגים בתפוצות ישראל בעריכת הסדר בקדושה ובטהרה, ואילו בשביעי של פסח למרות שהוא נידון כהמשך ליום הראשון ולכן אין מברכים בו זמן, מכל מקום אין אנו מצווים על כל המצוות הללו, ואין שום מצוה מיוחדת ביום זה, אלא שנהגו ישראל קדושים לעשות עסק גדול בפסוקי דזמרה ובקריאת התורה בפסוקי שירת הים אשר שורשם גבוה מאוד, ובכמה מחצרות הקודש אף נוהגים להתאסף בליל שביעי של פסח לומר את שירת הים בציבור.

ועלינו לשום לב להבין ולהשכיל את הכוונה הטמונה בענין זה, מהי הסיבה לכך, ומה טעם יש בדבר שחג הפסח חלוק לשניים.

ההסבר הפשוט הוא, כי הלא כך אף היה בשעת יציאת מצרים, כי גם אז נחלקו הניסים והנפלאות לשני זמנים שונים, כי בט"ו בניסן השלים הקב"ה את עשרת המכות בהכותו את כל בכורי מצרים ואז התקיים מקרא שכתוב (שמות יב, יב) ו'ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה, והכיתי כל בכור בארץ מצרים, ובכל אלהי מצרים

מצרים לא מצינו שהס"מ קטרג על בני ישראל, ולא מצינו שהוצרכו לשוב בתשובה שלימה.

הרי לנו שהמצב של בני ישראל בגבהי מרומים היו שונה בשביעי של פסח מאשר בשעת יציאת מצרים, ועל כן שונים שני הימים הללו.

עוד הבדל יסודי מצינו שבנס קריעת ים סוף ביקש הקב"ה לראות התחלה מצד בני ישראל, וכמו שאמר למשה רבינו (שמות יד, טו) 'דבר אל בני ישראל ויסעו', וכידוע שנחשון בן עמינדב קפץ במסירות נפש לתוך הים, ובני ישראל עשו אחריו והלכו בתוך הים כאשר המים הגיעו עד לצוואריהם ורק אחר שהתפללו נקרע להם הים בכח אמונתם בהקב"ה, ואילו בנס יציאת מצרים לא מצינו הוראה שבני ישראל יתחילו לצאת מעצמם ממצרים, ולא נדרש מהם לצאת במסירות נפש, אלא אחר שפרעה פתח להם את שערי ארצו וגרשם יצאו בני ישראל ממצרים.

בנוסף לכך מצינו שנס קריעת ים סוף עשה הקב"ה בקול רעש גדול ובדרך פרסום לעיני כל בני העולם, וכמו שמביא רש"י (שם כא) 'ויבקעו המים, שנבקעו כל מים שבעולם', וכנאמר בפרשת השירה (שם טו, יד-טו) 'שמעו עמים ירגזון, חיל אחז ישבי פלשת. אז נבהלו אלופי אדום, אילי

בניסן וזה כעבור שבעה ימים על שפת הים סוף, בוודאי יש לכך סיבה מכוונת, ועלינו להבין את משמעות הענין.

נס יציאת מצרים ונס קריעת ים סוף
שונים זה מזה

בנוסף לחילוקים הקשורים למצוות הימים הללו ישנם הבדלים וחילוקים בפנימיות ימים אלו, וכבר בשורש הניסים שנעשו בהם חלוקים הם זה מזה.

הנה בשעת קריעת ים סוף הגיע הס"מ לקטרג על בני ישראל ושאל מה נשתנו אלו מאלו, הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז, וכך כותב רש"י על הפסוק (שמות יד, יט) 'ויסע מלאך האלהים', וז"ל (ד"ה וילך מאחריהם) 'בכל מקום הוא אומר מלאך ה', וכאן מלאך האלהים, אין אלהים בכל מקום אלא דין, מלמד שהיו ישראל נתונים בדין באותה שעה, אם להנצל אם להאבד עם מצרים', וכן מצינו במדרש (שמו"ר כא, ה) 'מהו ופרעה הקריב, אלא שהקריב את ישראל לתשובה'.

היוצא לנו מכל אלה, כי בשעת קריעת ים סוף היה קטרוג גדול על בני ישראל, ומידת הדין היתה ח"ו מתוחה עליהם, והוצרכו לשוב בתשובה שלימה, ואילו בשעת יציאת

יציאת מצרים ופרטי הנסים - נצחיים
הם

והנה הדבר ברור ללא שום ספק כי כל פרט ופרט המופיע בתורה הקדושה הוא נצחי לעד ולעולמי עולמים, ואף סיפורי מעשיות שנכתבו בתורה כדוגמת ריב רועי אבימלך עם רועי יצחק על הבארות וכדו' נצחיים הם לעולמי עולמים, ובכל פסוק ובכל אות ותג ישנם רמזים והוראות על חובת האדם בעולמו, ובזוה"ק מגנה מאוד את אלו שמעלים בדעתם לומר שהם רק סיפורי מעשיות ותו לא, כי אין הדבר כן, אלא כל פרשה הכתובה בתורה הקדושה לנו ולבנינו היא, ללמוד אותה ולקחת ממנה עזר וסיוע לעבודת ה'.

ואם כן, קל וחומר שפסוקי נס יציאת מצרים ונס קריעת ים סוף נצחיים הם, כי הלא ענין יציאת מצרים הוא מיסודי האומה הישראלית, ולא לחינם פתח הקב"ה את מתן תורתו בדברות קדשו מלהבות אש (שם כ, ב) 'אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים', והרבה מטעמי מצוות התורה הם 'זכר ליציאת מצרים',

ולכן בוודאי שכל ההבדלים והחילוקים שהזכרנו לעיל בין נס יציאת מצרים ויום ראשון של פסח לנס קריעת ים סוף ושביעי של פסח

מואב יאחזמו רעד, נמוגו כל ישיבי כנען', מה שאין כן בנס יציאת מצרים לא מצינו שהדבר התפרסם בכל העולם כולו.

כמו כן, אחר נס קריעת ים סוף אמרו בני ישראל שירה להקב"ה, ויאמרו לאמור אשירה לה', ואף הנשים שוררו בתופים ובמחולות, אולם על נס יציאת מצרים לא מצינו שבני ישראל אמרו שירה, והדבר טעון הסבר וביאור, מדוע לא אמרו שירה על עשרת המכות, על כל הניסים והנפלאות ושידוד מערכות הטבע, ועל שהוציא אותם הקב"ה ממצרים ביד חזקה ובזרוע נטויה.

חוזן מכל הדברים הללו עלינו לציין לדברי האר"י הק' זי"ע הכותב שיום שביעי של פסח הוא יום לידת הנשמות, וביום זה נולד כלל ישראל, ואף זה הוא חידוש נוסף אשר ישנו בשביעי של פסח ולא ביום ראשון של פסח.

מבל אלו אתה למד, כי יום ראשון של פסח ויום שביעי של פסח שונים הם לחלוטין זה מזה, בין במצוות שבהם, בין בצורת הניסים שנעשו בהם, ובין בהשפעות הימים הללו על האומה הישראלית, ועלינו לבאר היטב את משמעות הענינים הללו וממנו ניקח לעבוד את ה' בבוא יום שביעי של פסח.

שורשיים הם מאוד מאוד, והמה נצחיים וקיימים ושייכים אף בדורות אלו, ולכן כה חשוב ונחוץ להתבונן וליתן את הדעת אודות ענינים אלו.

כאילו הוא יצא ממצרים

הוא בשם 'יצר הרע', פעם בשם 'חומר הגוף', ופעם נקרא הוא 'כוחות הטומאה' או 'סטרא אחרא' או 'התנגדות דקדושה' וכל שם וחניכה דאית ליה כגון 'ניסיונות הדור' או 'פגעי הזמן' וכדו'.

קליפת פרעה - להפנות עורף חלילה

ואף זאת מובא בספה"ק כי 'פרעה' אותיות 'הערף', לגלות ולהודיע כי זוהי מטרת קליפת פרעה שבני ישראל יפנו עורף חלילה להקב"ה, ותחת העבודה בדרך פנים אל פנים, וכמו שכתוב (דברים ה, ד) 'פנים בפנים דיבר ה' עמכם', וכפי שאומרים בנוסח תפילת שמו"ע כי באור פניך נתת לנו ה' אלהינו תורת חיים ואהבת חסד', מבקש הוא לגרום להפניית עורף וכעין דכתיב (ירמיה ב, כז) 'כי פנו אלי עורף ולא פנים'.

ולבן זקוק כל יהודי ויהודי ליציאת מצרים פרטית, לצאת ממצריו שלו ולהיגאל גאולת עולם מתחת יד פרעה הרשע המתנכל על האדם ולוחם נגדו שח"ו יפנה עורף להקב"ה.

יציאת מצרים פרטית בכל דור ודור כדי להבין כל זאת נקדים את אשר מובא בספה"ק כי ענין יציאת מצרים שייך אצל כל יחיד ויחיד בכל ימות השנה בכלל ובפרט בימות הפסח, וכמו ששנינו (פסחים פ"י מ"ה) 'בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים', ומתוך לשונם מדויק כי יציאת מצרים מצויה אף בדורות אלו וכאמרם 'בכל דור ודור', ובנוסף לכך מדויק מדבריהם שהדבר שייך לכל יחיד ויחיד בפרטות ולא רק לכלל הציבור וכמו שאמרו 'חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא'.

ואעפ"י שאין אנו מצויים כיום בארץ מצרים הגשמית תחת שלטונו של פרעה הרשע, אך כבר ידוע ומפורסם שבחלק הרוחניות יש עדיין ארץ מצרים, וכן פרעה הרשע הרוחני עדיין קיים והוא עומד ומשעבד אותנו, כי לכל אחד ואחד ישנם המצרים שלו המפריעים אותו לעבודת ה', ועל כל אחד לצאת מן המצר בו הוא מצוי, וכן ענין פרעה הרשע נמצא ברוחניות, פעם מכונה

וללא שום עשיה מצד האדם אלא אך ורק ביד חזקה ובזרוע הנטיה של הקב"ה הוציאים מטומאות ארץ מצרים בבחינת (במדבר כג, כב) 'אל מוציאים ממצרים', וכפי שהיה בימים ההם כן נעשה בזמן הזה, ומדי שנה בשנה בהגיע חג הפסח יורדים ממעל אורות קדושים והשפעות רבות בדרך דילוג פיסוח ודילוג, שלא כפי סדר השתלשלות.

ולכן כל מי שיש לו שכל בקדקדו ורגש של חמימות בלב, בהגיע חג הפסח מתאמץ הוא בכל כוחותיו לפעול אצלו הרגשות קדושות שיחוש בעצמו שהוא יוצא ממצרים, ומקיים את דברי חז"ל 'בכל דור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים'.

וכיון שכבר הובא לעיל שחג הפסח נחלק לשנים, החלק הראשון הוא ליל התקדש חג ויום ראשון של פסח והחלק השני הוא שביעי של פסח, ואף הנסים בשעת גאולת מצרים היו מחולקים לשני סוגי נסים כאשר נסי יציאת מצרים ונסי קריעת ים סוף היו שונים זה מזה בכמה אופנים, אם כן גם האורות המתעוררים מדי שנה בשנה מחולקים המה לשניים, ובליל התקדש חג מאיר לארץ ולדרים עליה אור יציאת מצרים, ובשביעי של פסח מאיר עלינו אור קריעת ים סוף, ולא הרי זה כהרי זה.

ובכח ובזכות יציאת מצרים הראשונה כאשר יצאו בני ישראל מארץ מצרים בדורו של משה רבינו, יכול כל אחד ואחד, בכל דור ודור, לצאת ממצריו שלו ולהתנתק מכל המעכבים והמונעים בעדו לעבוד את הבורא ב"ה ולהתעלות במסילה העולה, כי יציאת מצרים היא השורש לכל היציאות מכל מיני מצרים.

ולכן אמרו 'בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים', כי אכן בכל דור ודור יכול כל אחד לזכות ליציאת מצרים פרטית.

ענין זה שיצאת מצרים היא שורש לכל היציאות והשחרורים מכל מיני מצרים ומעכבים בכל הדורות שייך בכל יום ויום, אך ביותר הדברים האמורים בחג הפסח בו יצאנו ממצרים, כי בחג הפסח מתעוררים בגילוי רב כל האורות שהיו בשעה שיצאו ישראל ממצרים.

השפעת האורות בפסח מלמעלה - בדרך פיסוח ודילוג

ולא זו בלבד, אלא בפסח אף ניתן לזכות למעלת פיסוח ודילוג שזכו בני ישראל ביציאתם ממצרים כמו שנאמר (שמות יב, יג) 'ופסחתי עליכם', ומובא מהאר"י הק' זי"ע שפנימיות הענין הוא שהקב"ה האיר עליהם את האורות מלמעלה בדרך פיסוח ודילוג, שלא כפי סדר השתלשלות,

יכול לזכות לכל אלו, כי הלא אף שפחה פשוטה זכתה להשיג בשעת קריעת ים סוף, וכך כותב הרה"ק בעל התניא זי"ע בסידורו וכפי שיובאו בהמשך הדברים.

אך לא רק אור ההתגלות של 'זה אלי ואנוהו' חוזר ומתעורר שוב בכל שנה ושנה, אלא כל פרטי נס קריעת ים סוף מתעוררים שוב מדי שנה בשנה, ואעפ"י שבמושכל ראשון נראה לכאורה שהפרטים אלו היו דרך מקרה, כלומר שמאחר שבני ישראל עמדו על שפת הים והמצריים רדפו אחריהם הוצרך הקב"ה מכורח המציאות לעשות להם נס כדי להצילם ולכן קרע להם את הים ואת רודפיהם ואת שונאיהם בתהומות טבע, אך כבר כתוב בספרי מהר"ל כמה פעמים כי כל פרט ופרט שכתבה התורה הקדושה אינו דרך מקרה מחמת המציאות, אלא בכל דבר מצוי עומק רב הנוגע לעבודת ה', ולכן קשורים אף פרטים אלו לאורו של החג הנשפע עלינו מלעילא.

על כן ראוי מאוד להיכנס לעומק הדברים להתבונן היטב בכל הענינים הללו, כי הלא כמה שהאדם יותר מבין ומתרגש מעומק החג ומן האורות הרי הוא יותר מקושר עם החג הקדוש, ואז זוכה שהאורות הקדושים יאירו לו את כל ימות השנה.

ובעמדנו כעת לפני שביעי של פסח הזמן גרמא לעסוק ולהתבונן בטיב האורות אשר יאירו נא עלינו בחג הבא עלינו לטובה.

אורות שביעי של פסח - אף לאלו שהם במדרגת 'שפחה'

טרם שנתעמק באורות שביעי של פסח, פשוט וברור שאחד מהאורות המיוחדים והנוראים של חג זה הוא אור ההתגלות של 'זה אלי ואנוהו' שזכו ישראל לראות ולהשיג על הים באופן נשגב ונעלה עד מאוד, וראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי.

גילוי זה הוא חידוש גדול ונורא, אשר אף שפחה פשוטה הגיעה לידי מעלות גבוהות ונשגבות יותר מיחזקאל הנביא, והרי זה גילוי אור שלא כפי סדר ההשתלשלות, כאשר כל בני ישראל מאותם המורמים מעם עד למדרגות הפחותות זכו כולם כאחד להשיג ולהראות באצבע 'זה אלי ואנוהו', והיו כולם שוים לטובה, ולא מצינו עוד כזאת, וכגון במעמד הר סיני מובא שהיו מדרגות חלוקות זו למעלה מזו, משה מחיצה לעצמו וכו', ולא היו כולם שווים כאחד.

והאורות והגילויים שזכו אז בני ישראל מתעוררים שוב בכל שנה בשביעי של פסח, ואף בדורנו אנו גם מי שנמצא במדרגה פחותה מאוד

מח ולב

תפילתו, קיום המצוות, עבודת המידות וכו' כולם נעשים ע"י ההשכלה שבמח וההרגשים שבלב.

ואעפ"י שיש ענינים שנראה לעינינו שהם שייכים רק אל המח ולא אל הלב וכן ישנם דברים שלכאורה קשורים ביותר אל הלב ולא אל המח, לאמיתו של דבר אין הדבר כן, כי בכל דבר וענין כח האחר מעורב בו, ותמיד יתנהל האדם בכח המח והלב יחדיו, אלא שבענינים מסוימים יהיה המח המניע העיקרי, ובאופנים אחרים יהיה הלב המניע העיקרי, הכל כפי אותו הענין, ובהמשך יבוארו הדברים כראוי.

וידעת היום והשבות אל לבבך

בענין זה מצינו ציוויים ברורים בפסוקים ובמאמרי חז"ל על הצורך החשוב לקנות את הדעת הראויה והרצויה, וכן להשתמש כראוי וכיאות בכוחו של הלב.

מקרא מלא דיבר הכתוב על הצורך הנחוץ להשתמש במח ובלב יחדיו לעבודת ה', כמו שנאמר (דברים ד, לט) 'וידעת היום והשבות אל לבבך, כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, אין עוד', כלומר התורה הקדושה מצווה אותנו

מח ולב - יסודות בנין האדם

פתח דברנו יאיר בכלל גדול אשר נוגע לעבודת ה' מדי יום ביומו, ולא רק לימי הפסח.

בבריאת בנין גוף האדם - יציר כפיו של הקב"ה, ברא הקב"ה שני אברים חשובים ויסודיים מאוד, הלא הם המח והלב, והמה ממש עיקרי בנין האדם.

המח הוא משכן החכמה וההשכלה, כי ע"י המח יכול האדם להבין ולהשכיל, להתבונן ולשקול דברים במאזני שכלו, ובכח המח היכולת בידו להיות איש משכיל ובר דעת, והן הם המידות 'חכמה' 'בינה' 'דעת' מקורן ושורשן במח האדם.

הלב הוא מקום ההרגשים של האדם, וממנו נובעות האהבות, התשוקות, החמדות, וכן פחדים וכיוצא בזה, וכל עניני אהבת ה', יראת ה', דבקות בה', חמימות, התלהבות, שמחה וכדו' מקורם ושורשם מצד הלב.

שני אברים המרכזיים הללו מניעים את האדם בכל פעולה ומעשה, ועל ידם מתנהג ומתנהל האדם בכל תהלוכותיו, בין בגשמיות ובין ברוחניות, וכל חלקי תורתו,

אביי נקטינן אין עני אלא בדעה, במערבא אמרי, דדא ביה כולא ביה דלא דא ביה מה ביה, וברש"י 'דדא ביה כולא ביה. מי שיש בו דעת כמי שיש בו הכל שאינו נחסר כלום'.

כמו כן, גם אודות עבודת הלב מצינו מקראי קודש, ופסוק מפורש כתוב (דברים ו, ה) 'ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך', וכן נאמר (שם ל, ו) 'ומל ה' אלהיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את ה' אלהיך בכל לבבך', ומפסוקים אלו למדים אנו שאהבת ה' יסודה בלב האדם, ועוד מצינו (יחזקאל לו, כו) 'והסירותי לב האבן מבשרכם, ונתתי לכם לב בשר', וספר התהלים מלא בפסוקים המעוררים על חובת עבודת ה' מתוך הלב, וכגון 'צור לבבי וחלקי אלהים לעולם' (עג, כו), ועוד.

המורם מכל אלה כי רצון הבורא הוא שהאדם ישתמש עם שני כוחות יסודיים אלו לעבודת ה' כראוי וכנכון, וישלב בעבודתו את כוחות המח והלב יחדיו.

המח והלב - משפיעים זה על זה

ניתן להאריך רבות בענינים אלו, אך יסוד הענין הוא שהמח והלב המה מניעים את האדם ופעולותיו, וקשורים הם זה אל זה, אלא שלפעמים הסיבה העיקרית באה מצד המח ולפעמים מצד הלב.

לשלב את שני הכוחות הללו, 'וידעת היום' - עליך להיות בר דעת, וגם 'והשבות אל לבבך' - תפעיל נא את תחושות הלב, לדעת ולהרגיש 'כי ה' הוא האלהים, אין עוד מלבדו'.

ובן מצינו פסוקים רבים על חלק הדעת שבמח, 'אתה הראית לדעת, כי ה' הוא האלהים, אין עוד מלבדו' (דברים ד, לה), וכן ציווה דוד המלך לבנו שלמה לקנות את מידת הדעת באמרו לו (דברי הימים - א כח, ט) 'דע את אלהי אביך ועבדהו'. וכן מצינו שהקב"ה חפץ ורוצה שהאדם יהיה בר דעת ואיש משכיל, כדבר שנאמר (ירמיה ט, כג) 'כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי... כי באלה חפצתי נאום ה'.'

צא ולמד מה שאמרו חז"ל (ברכות לג.) 'אמר רב אמי, גדולה דעה שנתנה בתחילת ברכה של חול. ואמר רב אמי, גדולה דעה שנתנה בין שתי אותיות, שנאמר (שמואל - א ב, ג) כי אל דעות ה', וכל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו, שנאמר (ישעיה כז, יא) כי לא עם בינות הוא על כן לא ירחמנו עושהו... ואמר רבי אלעזר, כל אדם שיש בו דעה כאילו נבנה בית המקדש בימיו'.

ועוד אמרו חז"ל (במדבר רבה יט, ג) 'דעה קניית מה חסרת, דעה חסרת מה קניית', וכן מצינו (נדרים מא.) 'אמר

כן הוא גם בענינים רוחניים, יש דברים אשר המשיכה אליהם באה מצד הדעת שבמח, כגון שהשיג בדעתו את גודל חזכיה להגות בתורה הקדושה שהיא חמדה גנוזה שמלאכי השרת התאוו לקבלה, או שמחשב בדעתו אודות הנצחיות העצומה המצויה בתוך כל תיבה שבתורה הקדושה וכדו', ואחר שבדעתו הבין את חשיבות הדבר נמשך אף הלב לכך, ויש אשר לב האדם מושכו אל העבודה התמימה מתוך רגשי קודש, ואחר הלב נמשכת אף דעתו לעבודה זו.

אמור מעתה, המח והלב קשורים זה אל זה ומשפיעים זה על זה, ואחר שהאחד נמשך אל דבר מסוים אזי נמשך אף השני לכך.

ואף בחלק השלילי משפיעים המה זה על זה, דהיינו שבעת אשר תהיה לו לאדם ירידה בחלק הדעת בעבודת ה', תשפיע הירידה אף על לבו, ואהבתו ויראתו יחלשו, וכן להיפך כאשר יהיה לקוי בחלקי העבודה שמצד הלב, אזי יגיע לקטנות המוחין ולדעת ירודה.

לכן כה חשוב ונחוץ לעבוד את ה' כראוי וכנכון בין במח ובין בלב, וכך ישפיעו זה על זה לטובה, ואחד ימשוך את השני לעשות את רצון הבורא ב"ה ולעבדו בדעה ברורה ובלבב שלם.

משל למה הדבר דומה, לאיש אשר יאמר כי אוהב הוא לאכול חמין (טשולניט) בשבת, וזהו באה לו על ידי שהתבונן בדעתו והעמיק בשכלו אודות אופן הכנת מאכל החמין לרבות כל התערובת אשר מכניסים בו, ומתוך כך הסיק בדעתו כי מאכל זה משובח יותר מכל המאכלים, וגם הוא מוסיף לומר שאף זאת השיג בשכלו שאם יוסיפו תבלין פלוני לתבשיל החמין יעלה טעמו עשרת מונים, הלא ברור שכל השומע יצחק לו, כי משיכה למאכל אינה באה כתוצאה מהשגת הדעת שבמח אלא מתוך תשוקת הלב, כי בלבו הרגיש שתאב לטעום מאכל זה, ואחר שלבו משכו לכך השיג בשכלו שכדאי והגון לו לאכול מאכל שלבו נמשך אחריו.

ולפעמים להיפוך, כגון איש אשר תאוותו היא להרבות הון רב ולהפוך לעשיר, בוודאי שתאוה זו אין מקורה מהלב, כי הלא הלב חומד דברים שהנאתם מזומנת מיד ואילו לחבילת שטרות מזומנים אין הלב תאב כלל, ולכן פשוט וברור שתאוה זו באה לו מצד חלקי המח, כי בשכלו ובדעתו השיג שכדאי לו לצבור כסף ולהיות עשיר, אם מחמת שחייו הגשמיים יהיו יותר קלים ונוחים, אם מחמת שיוכל להרבות בנתינת צדקה לעניים ונשברי לב או להקים מוסדות תורה וחסד, ואחר שבשכלו הבין את הרווח שבדבר, החל אף לבו לכסוף לכך.

ד

כח הדעת

בוודאי יגיע לידי הבנות וידיעות נפלאות אודות גדלות הבורא ב"ה, ואחר שמתבונן אודות כך שהקב"ה הוא מלך מלכי המלכים, אין עוד מלבדו, מהוה כל הויות סובב כל עלמין וממלא כל עלמין, אדון כל הברואים, ואנו בני אדם קרוצי חומר זכינו להיות הנבראים ותכלית כל הבריאה, בוודאי יבין בדעתו כי לא לחינם בראנו הבורא ב"ה אלא על מנת לעבדו ולעשות רצונו וכפי שצויה אותנו בתורתו הקדושה, ואם כן הלא כל מציאותנו כאן בעולם הזה היא להיות עבדי המלך, לעשות רצונו ולשרתו בבית המלכות.

אם כן, הרי עלינו לעבדו ית' בשלימות הגדולה ביותר, כי הלא אינו דומה עבודתו של עבד המלך לעבודתו של איש המסייע לחנווני בחנותו, כי מעבד המלך נדרשת שלימות נפלאה בתפקידו המיוחד, והלא אנו בני אל חי זכינו לעמוד לשרת את מלך מלכי המלכים אדון כל הברואים וכו', וכל עצם בריאתנו הוא לצורך עבודה זו, ובוודאי שעלינו לעשות ככל אשר בכוחנו לעשות, לעבדו כראוי וכנכון ולעשות רצונו ית' בשלימות גדולה ובשמחה עצומה.

בהירות הדעת בעבודת ה'

אחר שכבר נודע לנו על הצורך לעבוד את הקב"ה במח ובלב יחדיו, במסילה נעלה לבאר ולהגדיר כראוי מה העבודה הזאת אשר עלינו לעבוד את הקב"ה בדעת שבמח, והאיך וכיצד נוכל לקיים את דברי הכתובים 'וידעת היום', 'דע את אלהי אביך', 'השכל וידוע אותי', וכו'.

כלומר עלינו לבאר הדק היטב במה מתבטאת עבודת ה' בדעת, והיכן ניכר ההבדל בין יהודי שזוכה לדעה צלולה ומאירה ולהשכלה נכונה בעבודת ה' לבין יהודי ירא ה' שומר תורה ומצוות שדעתו לקויה ואינו משתמש כראוי בדעתו לעבודת ה'.

לאמיתו של דבר מתבטא ענין הדעת בעבודת ה' בענינים רבים מאוד, ויהודי אשר זוכה ויש לו 'בהירות הדעת' שונה הוא לחלוטין מאיש אשר אינו בר דעת בעבודת ה', אך נציגה נא שני ענינים יסודיים ושרשיים, ואיך פירושא זיל גמור.

בר דעת - מהפש לעבדו ית' בשיא השלימות

הנה איש בר דעת תמיד מתבונן בדעתו ומעמיק בשכלו, ומתוך כך

תמיד לעשות את השלימות המרובה ביותר, ואף לא יראו עליו כי שש ושמח הוא בעבודת ה', אלא ידאג בעיקר לצאת ידי חובת קיום המצוה.

בר דעת - משיג את המדרגות העליונות של כל מעשה רוחני

יסוד נוסף אשר תלוי בעיקר בבהירות הדעת הוא, כי איש בר דעת יודע ומכיר עד כמה היכולת ביד האדם להתעלות מעלה מעלה ולהעפיל גבוה מאוד על ידי תורה ומצוות ושאר ענינים רוחניים, ומחמת בהירות דעתו יודע הוא כי מכל תיבה של דברי תורה הוא ממשיך על עצמו קדושה נפלאה ועצומה מאוד, ובכל הרהור של תשובה ובכל קבלה טובה מתרומם הוא עוד ועוד, ובכל עניני עבודת ה' הרי הוא ממשיך עליו אלהות וכו' וכו', ובכל פעולה טובה שעושה משך ימי חייו עלי אדמות הוא קונה קנינים נצחיים לחיי העולם הבא, וכן אומרים בברכת המזון [בליל הסדר ולפי מנהגנו משך כל ימי הפסח] 'הרחמן הוא ינחילנו ליום שכולו טוב, ליום שכולו ארוך, ליום שצדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם, ונהנים מזיו השכינה, ויהי חלקנו עמהם', והנה העטרות שבראשי הצדיקים וכל אותן מדרגות נפלאות שהמה זוכים לשבת וליהנות מזיו השכינה הלא הן תוצאות

וכך אומרים בזמירות לשבת קודש 'ברוך אלהינו שבראנו לכבודו, להללו ולשבחו ולספר הודו' - ברוך הוא וברוך שמו אשר ברא אותנו לכבודו כדי להללו ולשבחו ולספר הודו, והלא זו זכיה עצומה ביותר שבראנו לשם כך, ולא זו בלבד אלא 'מכל אום גבר עלינו חסדו', ואחר שמתבונן האדם בבהירות הדעת בגדלות הדבר, אזי מאליו צווח ומכריז בהתלהבות 'לכן בכל לב ובכל נפש ובכל מאוד נמליכו וניחדו', כי פשוט וברור שכיון שבראנו לכבודו, ורק אנו זכינו להיבחר מכל אומה ולשון לעבדו ולעשות רצונו, בוודאי שנקבל על עצמנו לעבדו בשיא השלימות - בכל לב ובכל נפש ובכל מאוד.

אך לעומת כן, יהודי אשר אינו עובד את ה' בבהירות הדעת, אכן יודע הוא בתוך תוכו כי הקב"ה הוא מלך מלכי המלכים ומלוא כל הארץ כבודו, ואף יודע הוא כי רק בנו בחר ה' להיות לו לעם סגולה ולעבדו ולשרת לפניו, אך ידיעות אלו מונחות במוחו מאחורי הפרגוד, ובשעה שלומד תורה ומקיים מצוות אינו פועל מתוך דעה ברורה וצלולה כי כעת בלימודו או בעשיית המצוה זוכה הוא לעשות עבודה של שירות למלך מלכי המלכים בתוך בית המלכות פנימה, ולכן נראית עבודתו כמצוות אנשים מלומדה, ולא יחפש

ולעומתו יהודי אשר אין לו בהירות הדעת, אזי קשה לו לאמוד כראוי את מעלת וחשיבות עבודת ה', ואעפ"י שיודע כי כל חפצי העולם הזה לא ישוו לתורה ולמצוות, מ"מ כיון שאינו חי בידיעה ברורה ובהירה על המעלות הגבוהות שאליהן זוכים בזכות כל מעשה רוחני, לא יעריך נכונה תיבה אחת של תורה ותפילה, ושאיפותיו יהיו אחרות לגמרי מיהודי בר דעת.

הרי לנו, כי איש אשר עובד את ה' במוחו כראוי וכנכון, וזוכה לבהירות הדעת בעבודתו, אשרי לו ואשרי חלקו, כי הוא משיג בדעתו את זכיותו העצומה להיות עבד למלך מלכי המלכים, ומתוך כך מחפש לעבדו בשלימות בכל לב ובכל נפש ובכל מאוד, ובנוסף לכך גם משיג בדעתו את המדרגות הגבוהות שזוכה האדם להתעלות ולרכוש ע"י עבודת ה', ולכן אחת היא שאלתו לשבת בבית ה' כל ימי חייו לחזות בנועם ה' ולצבור עוד ועוד מצוות ומעשים טובים נצחיים.

בכל יהודי מושרשת נקודת הדעת

אך עדיין יש שיתמהו וישאלו, איך אפשר לומר לאדם 'וידעת היום' ולצוותו להיות בר דעת, והלא לשוטה אין באים בטענה מדוע אינו בר דעת, ולאיש שנולד ללא כשרון של עריכת חשבונות קשים ומסובכים

ממעשיהם הטובים שעשו בעולם הזה, ולכן מה גדולה ורבה העבודה לרכוש בעולם הזה עוד ועוד זכויות לנצח.

הנה כי כן, אדם החי בבהירות הדעת לא יוותר על שום פעולה טובה, בין קטנה ובין גדולה, ואף שעה מועטת של לימוד התורה תהא חשובה בעיניו יותר מכל הון דעלמא, כי הלא בכל תיבה קדושה שהוא הוגה בפיו הוא ממשיך עליו אלהות והשראת השכינה וקדושה עצומה של נותן התורה, וכמו כן זוכה הוא להתקשר בקשר איתן ואמיץ עם קדושת התנאים והאמוראים, ראשונים אחרונים וכל גדולי ישראל, ורוכש לעצמו קנינים נצחיים לעולם הבא ולעתיד לבוא אשר אין לא ראתה, ולכן מאוד מאוד ישמח במעשיו הרוחניים, ולא יאבה להפסיק מלימודו, אלא ירבה בלימודו ככל האפשר וינצל היטב את זמנו, וכן ירבה בעשיית מצות ומעשים טובים ובכל ענין הקשור לרוחניות, בידעו ומכירו שדברים אלו מביאים אותו לידי מדרגות מעלות וגבוהות, ובוודאי שלא ישים מגמתו לתאוות רכישת קנינים גשמיים, כי לא יעלה בדעתו להחליף עולם נצחי בעולם עובר, והנה לכל מעלות טובות אלו ולכל ההשגות הנפלאות הללו יזכה רק כיון שיש לו בהירות הדעת בעבודת ה'.

הציווי הוא אך ורק לומר לו לאדם שיעבוד על עצמו לפתח את הדעת לדברים שבקדושה ולעבודת ה'.

בכה הרצון מגלה כל אחד את רוחב דעתו

ולאמיתו של דבר ידוע לכל, כי אף אותם אנשים אשר אינם מחזיקים את עצמם לבעלי דעה והשכלה, ותמיד מנסים לתרץ את מעשיהם באמרם כי לא התברכו מן השמים בחכמה רבה וחסרה להם בהירות הדעת, אך כאשר יזדמן להם לפעמים ענין נחוץ אשר המה משתוקקים מאוד להשיגו, הנה בפתע פתאום יראו עינינו כי הם יכולים להעמיק בשכלם ודעתם בהירה להם ממש כגדולי החכמים, ויעשו תחבולות רבות בדעה בינה והשכל כדי להגיע אל המטרה הנכספת, והיינו דאמרי אינשי 'יעדער שמויגער, פאר זיך טויג ער'.

וכפי שמסופר על שני עמי הארץ אשר מעולם לא קראו ולא שנו, ופרץ ביניהם ויכוח של ענין ממונות. באו השניים לדין תורה אצל רב העיר, והחלו להשמיע את טענותיהם בטוב טעם ובסברות ישרות ועמוקות, זה לצד אחד וזה לצד אחר. פתח הרב ואמר להם בפליאה עצומה 'דעו לכם, כי המחלוקת שביניכם היא מחלוקת שבין הקצוה"ח והנתיה"מ, וטענתו של הראשון עם סברותיו והוכחותיו

אין מבקשים להיות רואה חשבון וכדו', והנה הלא ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה, ואם לא העניק הבורא לאדם בהירות הדעת איך יתכן לדרוש ממנו לעבוד את ה' בדעה צלולה ובהירה.

אלא צריך לומר, כי היות שכך הצטוינו על כרחך שביד כל אחד ואחד להיות בר דעת כראוי וכנכון, כי בשעת יצירת האומה הישראלית בעת יציאת מצרים ובעת מעמד הר סיני השריש הקב"ה בכל יהודי נקודה של דעת דקדושה, וכמו שאכן נאמר אודות מעמד הר סיני 'אתה הראית לדעת כי ה' הוא האלהים', ומני אז ניתנה האפשרות לכל איש מזרע ישראל לעבוד את הבורא ב"ה בבהירות הדעת ולהיות איש משכיל ברוחניות.

ואכן כך מצינו אף בהלכה שקטן המקדש אשה אין קידושיו חלים מן התורה, כיון שקטנים אינם בכלל בני דעה, אך ביום שנעשה בן י"ג שנים קידושיו קידושין כדת משה וישראל והכח בידו להפוך אשה פנויה לנשואה. וטעם הדבר, כי ביום שמקבל עליו עול תורה ומצוות מקבל הוא יצר טוב ונעשה בר דעת.

הנה כי כן מובן היטב כי אכן ניתן לצוות ולומר לאדם להיות בר דעת, כי הדעת כבר מושרשת בקרבו, וכל עצם

מובאים ממש בדברי הקצות, והפרכות של השני כתובים ממש בדברי הנתיבות'...

הרי לנו, כי כאשר הענינים נוגעים בציפור נפשו של האדם, הרי הוא מגלה את רוחב דעתו והשכלתו, עד שעמי הארץ זוכים לכוון לדברי גדולי גאוני ישראל, ומכאן ראייה כי אצל כל אחד מצוי כח הדעת, אלא שעליו לשאוף ולהשתוקק לנצל את כח הדעת לדברים שבקדושה ולעבודת ה'.

אמור מעתה, אין מציאות שאיש ישראלי אינו בר דעת, אלא יתכן שהדעת שבו אינה מנוצלת כראוי, אם מחמת שלא זכה להכיר בערך מעלת עבודת ה' בבהירות הדעת ואין לו רצון לעבוד את הבורא ב"ה בדעה ברורה, או שמא מחמת עצלות שמפיל עליו היצר הרע.

רוח שטות של דבר עבירה - מכסה את שערי הדעת

ולפעמים ישנה סיבה נוספת שאין משתמש בדעתו לעבודת ה', כי אם האדם נכשל חלילה בדבר עבירה הרי הוא ממשיך על עצמו טומאה וטמטום רב, והטמטום מסתיר ונוצל את שערי הדעת של האדם.

ובה אמרו חז"ל (סוטה ג.) 'אין אדם חוטא, אלא א"כ נכנסה בו רוח שטות', כלומר איך יתכן שנפש כי תחטא, הלא בכל אחד מושרש כח הדעת והדעת שבו לא היתה נותנת לו לעבור על רצון הבורא ב"ה, אלא על כרחך שכבר נכנסה בו רוח שטות מחטא קודם, וכיון שעדיין לא שב בתשובה על חטאו הקודם, נשארה בו רוח שטות אשר מכסה את כח הדעת שבו, ולכן שוב נכשל בחטא, וזהו ששנינו (אבות פ"ד מ"ב) 'עבירה גוררת עבירה'.

פנימיות נס יציאת מצרים

הנה גלות מצרים היתה כידוע גלות הדעת, וזו היתה קליפת פרעה הרשע להפנות עורף להקב"ה בחלק הדעת שבמח, וכמו שאמר (שמות ה, ב) 'לא ידעתי את ה'', וכן אמר (שם ז) 'לא תוסיפון לתת תבן' ופירשו בספה"ק ש'תבן' הוא מלשון 'תבונה',

גלות וגאולת הדעת
נשובה כעת אל ענין גאולת בני ישראל ממצרים, להבין את פנימיות הענין שהגאולה היתה מחולקת לשני חלקים, החלק הראשון ביציאתם ממצרים בט"ו בניסן, והחלק השני כעבור ז' ימים בשעת קריעת ים סוף.

ובתוקף רב, ומן האדם נדרש רק שיתאמץ קימעא להטות את אזנו לשמוע לראות ולקבל את אור גאולת מצרים, ואז יזכה לאור גדול מאוד, וכדכתיב (תהלים מה, יא) 'שמעו בת וראי, והטי אזנך... ויתאו המלך יפיך', ובמדרש 'ליפותיך בעולם', כלומר על ידי שמיעה והטיית אוזן אפשר לראות את היופי של כח הדעת אשר ניתן לבני ישראל.

'כי ברה העם' - יציאה בדרך בריחה

אחר שבארנו כי גאולת מצרים היתה גאולת הדעת, במסילה נעלה לבאר כי עיקר גאולה זו של חלקי הדעת אירע בשביעי של פסח.

להבנת הענין נקדים קושיא עצומה אודות יציאת מצרים, כי הנה המתבונן במהלך יציאת בני ישראל מארץ מצרים רואה בעליל כי צורת היציאה היתה בדרך הערמה ובריחה, וכפי שמצינו שהקב"ה הורה לומר לפרעה שבני ישראל יוצאים ממצרים לשלושת ימים, וכן ציוה להערים על המצריים ולבקש מהם כלי כסף וכלי זהב בדרך של השאלה, ואכן רק כעבור שלושת ימים הבינו המצריים כי בני ישראל הערימו עליהם וכמו שנאמר (שמות יד, ה) 'ויוגד למלך מצרים כי ברח העם'.

ולבאורה הדבר תמוה מאוד, הלא הקב"ה כל יכול הוא, ואין ספור

דהיינו שלא יתנו תבונה ודעת לבני ישראל, ומחמת כן ציוה ברשעותו (שם ט) 'תכבד העבודה על האנשים' כדי שלא יוכלו להתעמק בדעתם ושכלם לעבודת ה'.

כמו כן, גאולת מצרים היתה גאולת הדעת, כאשר הדעת של בני ישראל זכתה לצאת לגאולת עולם, וכמו שנאמר כמה פעמים בעת ההתראות על המכות, וכגון (שם ה, ו) 'למען תדע כי אין כה' אלהינו', וכן (שם יח) 'למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ', וכן (שם ט, כט) 'למען תדע כי לה' הארץ', וכן נאמר (שם י, ב) 'ולמען תספר באזני בן ובן בנך את אשר התעללתי במצרים... וידעתם כי אני ה'.'

וכשם שגאולת מצרים באותו דור היתה גאולת הדעת, כך גם מדי שנה בשנה יכול כל אחד ואחד לצאת ממצריו שלו אשר מונעים ומעכבים ממנו להשתמש כראוי בדעתו לעבודת ה', ויכול לזכות לגאולת עולם בחלקי הדעת שבמח, לקיים את מאמר הכתוב 'דע את אלהי אביך ועבדהו' ולהפוך לאיש משכיל בעבודת ה'.

והאמת היא כי אפשר לזכות לגאולת הדעת מדי יום ביומו בכח ובזכות גאולת מצרים שהיא השורש לכל הגאולות, אולם בימי פסח מאיר אור הגאולה באור גדול ונשגב

שאילו היו נשארים עוד רגע היו נשארים לעולם בטומאת ערוות מצרים.

והנה כאשר יש לו לאדם חלקים טובים וגם חלקים אשר לא טובים המה, אזי היכולת בידו לשבר את חלקי הרע בכח חלקי הטוב, אך כאשר כל כולו דבוק בחלקי הרע אין ביכולתו לשבר את חלקי הרע, כי הלא כל כולו אין בו כמעט חלקים טובים, ולכן אין לו מנוס אלא לברוח מן הרע הרחק מאוד ולהתחיל להתדבק בדברים טובים.

ובינן שבני ישראל בארץ מצרים היו משוקעים במ"ט שערי טומאה באופן נורא ואיום מאוד, והיו אחוזים ודבוקים בכוחות הרע כעובר הנמצא במעי עמו, על כן לא היה שייך כלל שהגאולה תהיה בדרך של שבירה - לשבר ולהתגבר על כוחות הרשע של פרעה וחילו, כי הלא בני ישראל בעצמם היו דבוקים בחלקי הרע, ולכן הוצרך הקב"ה להוציאם בדרך של בריחה והערמה.

ורק אחר שברחו מערות מצרים החלו להידבק בענינים טובים, והלכו אחר עמוד הענן ונמשכו אחר השכינה וכדכתיב (ירמיהו ב, ב) 'לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה', וכן דבקו בשלוחי הבורא ב"ה משה רבינו מהימנא ואהרן הכהן וכמו שנאמר

פעמים הראה במצרים את עזוז כוחו ונפלאותיו כאשר שידד מערכות שמים וארץ בעשרת המכות, ובוודאי בכוחו הגדול יכול היה לשבר לחלוטין את כוחו של פרעה הרשע ולהוציא את בני ישראל אף באופן שפרעה וכל המצריים ידעו בוודאות שיוצאים לחירות עולם, ומדוע א"כ הורה להערים על פרעה ועל המצריים ולצאת בדרך בריחה, וענין זה קשה להבינו בין על פי פשט ובין על פי פנימיות.

הרה"ק בעל התניא זי"ע מתייחס לתמיהה זו בספה"ק 'ליקוטי אמרים' (פרק ל"א) ומתרגם בדרך פנימיות וז"ל 'והנה בחינה זו היא בחינה יציאת מצרים, שנאמר בה כי ברח העם, דלכאורה הוא תמוה למה היתה כזאת, וכי אילו אמרו לפרעה לשלחם חפשי לעולם לא היה מוכרח לשלחם, אלא מפני שהרע שבנפשות ישראל עדיין היה בתקפו בחלל השמאלי כי לא פסקה זוהמתם עד מתן תורה'...

משמעות התירוץ היא, כי בני ישראל בהיותם בארץ מצרים היו משוקעים במ"ט שערי טומאה בדיוטא התחתונה, וכפי שידוע שחכמינו ז"ל דימו את אחיזתם ודבקותם של בני ישראל בטומאת ארץ מצרים כמו עובר במעי אמו, וכך איתא מהאר"י הק' זי"ע על הפסוק (שם יב, לט) 'ולא יכלו להתמהמה'

ויאמר השמד', שאעפ"י שהקב"ה מגרש את האויב, מ"מ מבקש הוא שהאדם יאמר בפיו 'השמד'. והרי זה כדמיון הבעל מקריא בראש השנה, שהגם שהבעל תוקע הוא המקיים את המצוה הנשגבה, מכל מקום טרם שיפתח הבעל מקריא את פיו ויאמר 'תקיעה' לא יתקע הבעל תוקע.

בדרך זו פירשו בספרי החסידות את הפסוק (תהלים סב, יג) 'ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו', כי הנה על פי שורת הדין אין לו לאדם לקבל שכר על קיום המצוות, כי הלא הבורא ב"ה הוא העושה ומסבב את כל מעשי האדם, אך הבורא ב"ה בחסדו הגדול נותן שכר טוב לשומרי מצוותיו כאילו שהאדם עשה את הכל בעצמו, וזהו 'ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש' - שכר על קיום המצוה, 'כמעשהו' - כאילו הוא לבדו עשה את מעשהו.

'אל מוציאם ממצרים' - כי אפילו ההתחלה לא היתה מצד בני ישראל כלל זה שהקב"ה מבקש לראות התחלה מן האדם קיים תמיד, אולם יוצא מן הכלל היה בעת יציאת מצרים.

ביציאת מצרים היו בני ישראל כה משוקעים במ"ט שערי טומאה עד שלא ניתן היה לדרוש מהם אף התחלה זו מצדם, ולכן היתה כל

(תהלים עז, כא) 'נחית כצאן עמך ביד משה ואהרן'.

'כי אתה תשלם לאיש כמעשהו' - כאילו האדם עושה לבדו את המצוה

וביתר עומק יבואר הדבר, כי הנה כולנו מאמינים בני מאמינים אנו שאין שום פעולה שבעולם שהאדם עושה מלבדו, כי הכל נעשה מלמעלה בכוחו ובעזרתו ית"ש, וכל דבר שבעולם, בין גדול ובין קטן, בין דבר טוב ובין דבר שאינו נראה כטוב, הכל הוא מאתו ית"ש, ואם כן לכאורה עלינו להבין מדוע מהו הענין שמצווים אנו לקיים מצוות, ולא זו בלבד אלא אנו ממשיכים עלינו אורות והשפעות ע"י עשיית המצוות, ואף מקבלים שכר ונצחיות על כל אלו, הלא הכל הוא מאתו ית"ש, ואיך שייך לייחס את קיום המצוות אלינו.

אך כבר גילנו לנו רבותינו הקדושים כי כלל גדול עלינו לנקוט בדינו, כי אכן הקב"ה נותן כח וחיל לקיים את מצוותיו והוא ממשיך עלינו אורות ומשפיע שפע רב של השפעות, אך בכל זאת מבקש הבורא ב"ה לראות שאנו מתחילים מצדנו, והתחלה זו חביבה מאוד בעיניו עד שמייחס אותה אלינו.

ורמזו את הענין בלשון הכתוב (דברים לג, כז) 'ויגרש מפניך אויב

אמו, כי כשם שהעובר טרם לידתו אעפ"י שהוא קיים וכבר נוצר, מכל מקום אי אפשר לייחס אליו שום פעולה, כן בני ישראל ביציאתם ממצרים היו כעובר במעי אמו ולא היה שייך לייחס אליהם שום פעולה, ולכן מתייחסת יציאת מצרים אך ורק להקב"ה לבדו.

משל למה הדבר דומה לשריפה שפרצה בבנין מגורים ונשקפת סכנה לחיי אדם ואף לחפצים יקרים, הנה מנהג העולם הוא שהמצילים דואגים בראש ובראשונה להציל את התינוקות הקטנים שאין ביכולתם לנוע ולברוח מעצמם, אך אודות שאר האנשים אין מקום לדאגה [כאשר אינם ישנים וכדו'], כי הלא הם בעצמם בוודאי נמלטו וברחו ממקום הסכנה, ואחר שהמצילים הצילו את התינוקות מנסים להציל חפצים יקרי ערך השווים הון רב, כי הלא גם החפצים אין ביכולתם לנוע לבד.

כך גם היה בטומאת ארץ מצרים ששרפה נשמות נשקפה סכנה גדולה לבני ישראל אילו היו נשאים עוד רגע אחד, וכיון שבני ישראל לא היו מסוגלים לנוע בכוחות עצמם על כן הוצרך הקב"ה להוציאם לבדו, ללא שיטלו הם בעצמם חלק וסיוע בהצלתם.

היציאה כולה ממש על ידי הקב"ה לבדו, וכמו שאומרים בנוסח ההגדה 'לא על ידי מלאך ולא על ידי שרף ולא על ידי שליח, אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו', כי אפילו מלאכים ושרפים לא היו מסוגלים לרדת לערות מצרים ובוודאי שבני ישראל בעצמם לא היה ביכולתם לעשות פעולה קטנה ביותר מצד עצמם, ולכן מתייחסת כל היציאה אך ורק להקב"ה וכדבר שנאמר 'אל מוציאם ממצרים', ואף המצות המעשיות שנתן הקב"ה לבני ישראל דם פסח ודם מילה לא היו אלא כדי שיהיה לאורות מקום לחול.

זהו הטעם שהיציאה היתה בדרך בריחה, כי מאחר שלא היה לבני ישראל שום חלק עצמי ביציאה, כיון שהיו אחוזים ודבוקים בטומאת מצרים, ומחמת כן כמעט שלא היה שייך להוציאם ולנתק אותם מטומאת מצרים, על כן היתה הדרך היחידה שהקב"ה יוציאם בעצמו ללא שום התחלה מצדם, ואף זאת רק בדרך של בריחה והערמה ולא בדרך של שבירת קליפת פרעה, כיון שכמעט ולא היה בבני ישראל חלקים טובים שיוכלו לשבר את חלקי הרע של טומאת מצרים.

'כעובר במעי אמו' - שאין מייחסים אליו שום פעולה

הנה כי כן מובן היטב הדמיון של בני ישראל במצרים לעובר במעי

אשר מחמת רוב האהבה עשה לנו את כל הטובות הללו.

וכה כתוב לאמור (הושע יא, א) 'כי נער ישראל ואוהבהו, וממצרים קראתי לבני, כלומר כמו שאהבת האב לבנו הקטן אינה באה כתוצאה ממעשיו הטובים או מעומק שכלו וחכמתו, כי הלא אין לו שכל ואינו בר דעת, אלא זוהי אהבת האב על בנו שאינה תלויה דווקא במעשיו הטובים, כמו"כ אהבת הבורא ב"ה לבני ישראל במצרים לא היתה תלויה במעשיהם טובים, כי הלא היו ערומים מן המצוות והיו משוקעים במ"ט שערי טומאה, אלא שאהבתו אליהם היתה כאהבת האב על בנו הקטן.

תחילה למקראי קודש זכר ליציאת מצרים

המורם מכל האמור, כי יציאת מצרים לא היתה כלל וכלל מצד בני ישראל, ושום פעולה אינה מתייחסת אליהם וכדמיון העובר שבמעיי אמו, אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו מחמת גודל אהבתו אליהם גאלם גאולת עולם.

והרי ענין זה מרעיף טללי חיזוק לכל יהודי היושב בשולחן הסדר אתכא דמלכא, שאף אם חש ומרגיש כי מצריו מונעים בעדו להתעלות

קדושת ישראל ביציאת מצרים - קדושת הגוף של קרבן

זאת ועוד, אף האורות העצומים שזכו בני ישראל באותה שנה בט"ו בניסן כאשר עלו והתעלו ונכנסו למ"ט שערי קדושה, והקב"ה השרה עליהם את אור שכינתו, גם דברים אלו לא היו מצד עצמם כלל וכלל, אלא אך ורק מצד הקב"ה שקידש אותם והגביהם למעלה.

וכמו שכאשר אדם לוקח בהמה ומקדישה לגבוה חלה עליה קדושת הגוף, הלא ברור לכל שפעולת ההקדש אינה מתייחסת אל החפצא כי אם אל הגברא, כלומר אין אומרים שהבהמה מחמת חשיבותה גרמה לעצמה שתוקדש לגבוה, אלא האדם הוא זה שהקדישה בפיו, כמו כן, אכן בני ישראל זכו לקדושות נעלות מאוד ביציאתם ממצרים, אך הקדושות לא היו קשורה אליהם, אלא אך ורק אל הבורא ב"ה אשר קידש אותם בקדושה של מעלה.

אהבת הקב"ה לבני ישראל ביציאת מצרים - כאהבה לבן קטן

והנה כל הדברים הללו שהוציאם הקב"ה ללא שום התחלה מצדם ולא זו בלבד אלא אף קידש אותם והגביהם למעלה למעלה, כל אלו מראים בעליל את גודל אהבתו העצומה של הקב"ה לבני ישראל,

אורות וקדושות, וכימים ההם כן נעשה בזמן הזה, כי הלא תחילה למקראי קודש היא זכר ליציאת מצרים.

מעלה, וחושב לעצמו כי אין לו ישות וכדמיון העובר במעי אמו, ידוע ידע נאמנה כי בליל הקדוש יזכה לגאולה שלימה ממצריו ואף יזכה לשפע של

פנימיות נס קריעת ים סוף

שרי מעלה ויטענו הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה, כדי שיתפתח דיון האם ישראל ראויים על פי שורת הדין לנסים ונפלאות, כי רצה הקב"ה לזכות את ישראל ולגאול אותם באופן שהגאולה תתייחס אף אליהם.

התחלת נס קריעת ים סוף מתייחסת לבני ישראל

עד כה ביארנו את מהלך יציאת מצרים, אך שונה לחלוטין היה נס קריעת ים סוף, כי כעבור ז' ימים, אחר שבני ישראל כבר התרחקו קצת מטומאת ארץ מצרים, ביקש הקב"ה לגאלם גאולה אחרת באופן של 'ויאמר השמד', דהיינו גאולה שאף בני ישראל יטלו חלק בה.

בליל פסח התקדשו הלבבות ובשביעי של פסח המוהין

ניתנה ראש ונשובה אל ענין חובתו של האדם לעבוד את ה' במח ובלב יחדיו, כאשר המח והלב מקושרים יחדיו ומשפיעים זה על זה.

ולכן מצינו שהקב"ה העמיד אותם בניסיון, כאשר בני ישראל ראו את המצריים נוסעים אחריהם, ואף ראו את השר של מצרים נוסע אחריהם ואימה גדולה נפלה עליהם, ואף זאת ציוה להם הקב"ה (שמות יד, ב) 'וישובו ויחנו לפני פי החירות' והיה זה עבורם ניסיון קשה מאוד לחזור ולהתקרב אל השונא אחר שכבר ברחו ממנו, אך מטרת הקב"ה היתה להעמידם בניסיון, כדי שיהיו ראויים לנס אף מצד עצמם.

איתא בספה"ק 'שם משמואל' שמידת האהבה באה בעיקר מצד הלב, כי הלב מרגיש את תחושת האהבה, ומידת היראה באה בעיקר מצד המח, כי היראה באה כתוצאה מהתבוננות שצריך לירא מענין פלוני.

ומבאר בדברי קדשו שבעת יציאת מצרים קידש הקב"ה בעיקר את הלב של כלל ישראל, אך עדיין לא היה

מחמת כן אף סיבב הקב"ה שיתהווה קטרוג על בני ישראל בין

העובר תיכף ביצירתו במעי אמו יש לו לב הדופק ופועל כראוי, אך עדיין אין בו דעת, ואילו אחר שיוצא לאויר העולם ניתן בו כח הדעת אשר מיום לידתו מתפתח קימעא קימעא עד שנעשה לבר דעת.

הנה כי כן ממש כך היה בשעה שנגאלו אבותינו ממצרים, כי ביציאתם ממצרים עדיין היו הם כעובר במעי אמו אשר יש לו לב ואין בו דעת, ולכך התקדשו רק הלבבות אך לא זכו עדיין למוחין, אולם שביעי של פסח הוא יום לידת הנשמות של האומה הישראלית, ולכך קיבלו אז מוחין ודעת דקדושה.

שני חלקי חג הפסח - לב ומה

כללו של דבר הוא, כי חג הפסח מחולק לשני חלקים, החלק הראשון הוא יום ראשון של פסח שבו היה נס יציאת מצרים אשר פעל הקב"ה לבדו ממש, ללא שבני ישראל יטלו חלק ביציאתם ממצרים, ואז היתה עיקר הקדושה שהלבבות התקדשו אך לא עצם המוחין והדעת, ומחמת כן זכו אז למידת האהבה, ואילו החלק השני הוא ביום שביעי של פסח שבו אירע נס קריעת ים סוף אשר בני ישראל כבר נטלו בו חלק, והם פעלו מצדם את ההתחלה, ואז כבר התקדשו גם המוחין של כלל ישראל, ולכן זכו אז למידת היראה.

שייך לקדש כל כך גם את המח של כלל ישראל, כיון שלא היה להם לבני ישראל מוחין דקדושה כלל וכלל, [וההארה שהיה להם במוח נמשך מקדושת הלב], ומחמת כן ידוע שליל פסח הוא כולו אהבה להשי"ת כי הלא אהבה באה מהלב, ועיקר הקדושה בלילה הזה הוא בלב. אכן בשעת קריעת ים סוף קידש הקב"ה בעיקר את המח של כלל ישראל, כי הם התנסו אז בניסיון של 'וישובו ויחנו לפני פי החירות' שהיא עשיית פעולה היפך מהדעת והשכל, וכמו כן כאשר אמר השי"ת למשה 'דבר אל בני ישראל ויסעו' היה זה גם היפך הדעת והשכל, וכיון שעמדו בניסיון והטו את דעתם אחרי דבר ה' התקדשו מוחותיהם ואז זכו לקדושה נעלית בעצם המוחין, ומתוך כך הגיעו לידי מידת היראה.

ובן כתוב (שם לא) 'וירא ישראל את היד הגדולה', כלומר שראו בעיני שכלם את היד הגדולה, 'ורואה' מלשון (כתובות קט). 'רואה אני את דברי אדמון', ואז זכו 'ויראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו'.

לידת הנשמות - כמו ולד אשר מקבל נקודת הדעת

בכך מובנים הדק היטב דברי האר"י הק' ז"ע ששביעי של פסח הוא לידת הנשמות של כלל ישראל, כי הנה

**'ראתה שפחה על הים' - כיון
שההשגות לא היו כפי סדר
השתלשלות**

בזה מבואר אף דבר ההשגות הנפלאות שזכו בני ישראל לראות על הים באמרם 'זה אלי ואנוהו', ואפילו שפחה ראתה והשיגה יותר מיחזקאל בן בוזי, אשר במושכל ראשון תמיהה גדולה יש בדבר.

אך הסבר הדבר הוא, כי אכן כדי להשיג נבואה ולראות מחזות הקודש ישנו בדרך כלל סדר שצריך לעלות ממדרגה למדרגה, אך ביציאת מצרים השפיע הקב"ה עליהם אורות קדושים בדרך פיסוח ודילוג שלא כפי סדר השתלשלות, ולכן הגיעו אף השפחות הפשוטות להשגות נפלאות.

כדי לשבר את האוזן במשמעות ענין ההשתלשלות נמשיל משל, למה הדבר דומה לתינוק קטן שסדר העולם הוא שאחר שגדל מעט הולך לגן ילדים, ובהיותו בן שלוש שנים נכנס לחיידר ושם עולה מדי שנה לכיתה גבוהה יותר, ואחר שנעשה בר מצוה נכנס ללמוד בישיבה קטנה, ואף שם ישנם מדרגות זו למעלה מזו, שיעור א' ושיעור ב' ושיעור ג', ומשם ממשיך לישיבה גדולה כפי הסדר, ואחר נישואיו לומד הוא בכולל, והנה אף ילד אשר מבורך בכישרונות מבורכים ומחונן בדעתו מוכרח לגדול לפי סדר זה.

כמו כן, בהשגות של רוחניות ישנו סדר של השתלשלות ממדרגה למדרגה זו למעלה מזו, ולכן מצינו במתן תורתנו שמשה היה מחיצה לעצמו, אהרן מחיצה לעצמו וכו', כי יש סדר ומחיצות במעלות הקדושה, כל חד לפום דרגא דיליה.

אך ביציאת מצרים העניק לנו הקב"ה אורות והשפעות בדרך פיסוח ודילוג שלא כפי סדר השתלשלות, ובין האורות והקדושות שזכו בעת יציאת מצרים, ובין ההשגות הנעלות שזכו בשעת קריעת ים סוף, היו הכל בדרך פיסוח ודילוג, וכיון שההשגות אז היו שלא כפי סדר השתלשלות אלא בדרך פיסוח ודילוג לכן היתה האפשרות שאפילו שפחה פשוטה תגיע להשגות נעלות ומרוממות מאוד.

הרה"ק בעל התניא זי"ע בסידורו מבאר את הענין ומפרש בכך את הפסוק (הושע יא, ג) 'ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועותיו', ותורף דבריו הקדושים הוא בדרך משל לילד קטן שרוצה לראות איזה דבר מה, אך מחמת נמיכות קומתו אין עיניו מגיעין למקום שיהא ביכולתו לראותו, לכן אביו ברוב רחמיו מתכופף אליו ומרימו על זרועותיו ואז יכול הקטן לראות את הדבר שחפץ לראות. והנה אם ירצה הקטן להגיע מעצמו לאותו גובה שענינו

בבחינת 'אנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועותיו'.

**קריעת ים סוף והפיכתו ליבשה - רמז
שהאיתכסיא נהפך לאיתגליא**

בדרך זו אף מבואר ענין נס קריעת ים סוף שסיבב הקב"ה שיהיה דווקא בדרך זו, כי הלא בוודאי לא היה זה בדרך מקרה שהים נבקע להם כיון שהמצריים רדפו אחריהם עד הים, כי הלא את הכל עשה הקב"ה, ובוודאי היתה לו כונה עמוקה אף בעשיית הצורה של הנס.

הנה בתורה הקדושה מצינו שיש חלקים שהם נגלות התורה ויש חלקים שהם סתרי התורה, ובדרך כלל כאשר האדם שומע או לומד דבר תורה מנגלות התורה הרי הוא מרגיש שיש לו שייכות וקשר לדבר, כי ביכולתו להשיגו ולהבינו כראוי, אולם כאשר מגיע לקטע של סתרי תורה שאינו מובן לו על בוריו, וביותר אם יעמוד ליד בית מלא ספרים העוסקים בסתרי התורה, אזי רעדה יאחזמו כאשר ירגיש שאין לו עדיין קשר ושייכות להשגות אלו, ותחושתו תהיה שספרים אלו הם עבורו עדיין בגדר ענינים נעלמים ונסתרים.

הנה כי כן נבין היטב את ענין קריעת ים סוף והפיכתו ליבשה, כי הלא אמרו חז"ל (חולין קכז.) 'תנו

יראו בעצמו את הדבר, הרי יצטרך להמתין כמעט כעשרים שנה עד שיהיה איש גדול וגבה קומה מעצמו, אלא שבאותו מצב הגביהו אביו על זרועותיו וכך יכול היה לראות, אך לאמיתו של דבר קומתו של הקטן עדיין נשארה נמוכה וקטנה.

כמו כן, אף בני ישראל ביציאתם ממצרים היו קטני קומה בקומת הקדושה, אלא שהקב"ה הגביהם שלא כפי סדר השתלשלות ולכן נעשו ברגע אחד לבעלי השגה, וראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי, כי הקב"ה רצה ליתן להם דעת דקדושה שיוכלו לראות ולהשיג בכח הדעת, ולכן הגביהם ברוב רחמיו וחסדיו למעלה למעלה, וכך היה ביכולתם להשיג למרות קטנות ערכם, אך אילו היה עליהם לעשות זאת בעצמם, אזי היתה נדרשת מהם עבודת עבודה כפי סדר המדרגות.

הרי לנו, כי כל מה שזכו בני ישראל בין ביציאת מצרים ובין בקריעת ים סוף היה הכל בדרך פיסוח ודילוג, אלא שביציאת מצרים היה הכל בכל מכל כל ממש מלעילא, ללא שום פעולה קטנה מצדם, והיו הם כמו חפצא של קדושה שבעליה הקדישה לגבוה, ואילו בשביעי של פסח היתה להם קצת שייכות מצד עצמם, אך ודאי שכל ההשגות היו שלא כפי סדר השתלשלות, אלא

שלא לפי הסדר, ושלא לפי מצבם של בני ישראל.

מסיבה זו היו כל בני העולם שותפים לנס הגדול, וכל מימות שבעולם נבקעו, ושמעו עמים ירגזון וחיל ורעדה אחז בהם, כי הלא כל העולם כולו טפל לאדם, וכל העולם לא נברא אלא לשמש את האדם, והנה האדם האמיתי הוא עם ישראל וכדברי חז"ל (יבמות סא.) 'אתם קרויים אדם ואין אומות העולם קרויים אדם', וכיון שהקב"ה הגביה אותם בקריעת ים סוף למעלה, והגיעו אז לכלל דעת, הרי נעשו בכך אדם השלם, וכמו כל איש שכשנעשה לבר דעת הרי הוא אדם, וכיון שכן היה צורך שכל העולם אשר טפל לאדם השלם יהיה שותף לנסים ונפלאות הגדולים.

קריעת ים סוף - הכנה לקנין מתן תורה

אחר כל הדברים האמורים יש לציין לדבריו הקדושים של הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע המחודש כי נס קריעת ים סוף היה בו ניצוץ של מעמד הר סיני וקבלת התורה אשר התקיים כעבור מ"ט ימי הספירה בהם זיכרו בני ישראל את עצמם בו' המידות והתקדשו ונטהרו כספירת ז' נקיים.

כי הנה איתא בגמרא (ב"מ ב.) 'וליתני אני מצאתיה ואנא ידענא

רבנן, כל שיש ביבשה יש בים', ואכן ישנן בתוך הים בריות רבות לאין שיעור כמו ביבשה, אולם כולן הן בבחינת 'אתכסיא' כי אין לו לאדם אפשרות להיכנס ולראותן כיון שחיות האדם היא ביבשה, מה שאין כן הבריות הרבות שישנן ביבשה הם בבחינת 'איתגליא' כיון שיכול האדם לראותם.

כן הוא ברוחניות, ישנם חלקי התורה ודברים שבקדושה שהם בבחינת 'איתגליא' וכל אחד יכול להשיגם, וישנן השגות נעלות מאוד שבדרך כלל הם בבחינת 'אתכסיא' לאנשים פשוטים ופחותים, אך בקריעת ים סוף הרי הגביה הקב"ה את בני ישראל למעלה למעלה, ואף בחינת 'אתכסיא' התגלה לנגד עיני בני ישראל והפך ל'איתגליא', על כן הפך הקב"ה ים ליבשה, לרמז שכשם שהים הפך ליבשה כן זכו ישראל להשיג דברים נעלמים ונסתרים.

'בעתיקא תליא מילתא'

הנה ידועים דברי הזוה"ק אודות קריעת ים סוף שכתב ד'בעתיקא תליא מילתא', וביאור הענין הוא כפי המבואר שהקב"ה התנהג עם בני ישראל למעלה ממידת החסד שהיא 'לפום עובדיהן דבני נשא', ובעת מעמד קריעת ים סוף היה הכל בבחינת 'עתיקא', כלומר 'שהעתיק מבריותיו' וכל הנסים וההשגות היו

הגיעו אחר כך למעמד הר סיני לקנות את התורה הקדושה בקנין נצחי.

מה טוב ומה נעים להסביר בכך את מנהגינו אשר ממקור קדוש יהלך, לשורר בשביעי של פסח את נוסח התפילה 'והערב נא', וכן נוסח 'ברוך אלהינו שבראנו לכבודו.. הוא יפתח לבנו בתורתו וישם בלבנו אהבתו ויראתו, ולעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם'... כיון שבשביעי של פסח החל להתנוצץ אור קבלת התורה, כאשר זכו כבר לחלק הראיה וההשגות הנעלות.

בענין זה אפשר להרחיב עוד ועוד, וככל פנימיות התורה המצויה בתוך ספרי חסידות אשר יש בה מתיקות נפלאה, וכתר תורה מונח בקרן זוית, וכל הרוצה ליטול יבוא ויטול.

השי"ת יעזור שכימי צאתנו מארץ מצרים יראנו נפלאות, ונזכה לרומם את הלב ואת הדעת שבמח, ונזכה למידות האהבה והיראה במדרגות רוממות יותר, ושהשכינה והקדושות ישרו עלינו ע"י מצות החג, ונזכה לכל האורות של שביעי של פסח ולמוחין דקדושה, ויהי רצון שנזכה לבחינת 'אראנו נפלאות' בפועל ממש ולגאולה העתידה אשר שורשה בגאולת מצרים, במהרה בימינו אמן.

דכולה שלי, אי תנא אני מצאתיה הוה אמינא מאי מצאתיה ראיתיה אע"ג דלא אתאי לידיה, בראיה בעלמא קני, תנא כולה שלי דבראיה לא קני, הרי לנו כי היה הו"א בגמרא שיוכלו לקנות מציאה בראיה בעלמא.

וממשמעות הגמרא למדים אנו כי כל מציאה יש בה התחלה של ראיה, ולכן הו"א שבראיה בעלמא קני, קמ"ל שלמרות שיש התחלה של ראיה עדיין צריכים למעשה קנין.

והנה כמו כן, טרם מתן תורה היתה התחלה של ראיה בשעת קריעת ים סוף, וכמו שנאמר 'וירא ישראל את הים הגדולה', וראו מחזות קדושים ונפלאים, וראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל, ובכח ראיה זו

ומצדיקי הרבים ככוכבים

יעמוד על הברכה

ידידינו הנעלה והמרומם, מגדולי התומכים
בהפצת השיעורים לזכות את הצמאים
לדבר ה', ראש וראשון לכל דבר שבקדושה
הרה"ח מוה"ר **יעקב יחזקיהו בוים שליט"א**

שנטל ע"ע את הוצאת קונטרס זה
לזיכוי הרבים

ולעילוי נשמת אמו החשובה
מרת **יטל** בת ר' **יעקב** ע"ה
נלב"ע י' ניסן תשע"ד לפ"ק

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים